

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Gerda Rentel

**Pagulasvastase veebikommuuni "Ei pagulastele / Estonians against refugee
quotas" roll Eesti pagulasdebatis: kommuuni liikmete arvamused ja
kogemused**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Andra Siibak, PhD

Tartu 2016

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Gerda Rentel (sünnikuupäev: 26.05.1993)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Pagulasvastase veebikommuni "Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas" roll Eesti pagulasdebatis: kommuuni liikmete arvamused ja kogemused,

mille juhendaja on Andra Siibak.

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil,

sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse

kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu,

sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja

lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega

isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 1. juuni 2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. ÜLEVAADE TEOREETILISTEST JA EMPIIRILISTEST LÄHTEKOHTADEST	7
1.1. Hoiakud	7
1.1.1. Mittemajanduslikud immigratsioonihoiakute teooriad	8
1.1.2. Majanduslikud immigratsioonihoiakute teooriad	10
1.2. Moraalne paanika	11
1.2.1. Immigratsioonitemaatika ja moraalne paanika	13
1.2.2. Sotsiaalmeedia kui moraalse paanika külvaaja	14
1.3. Sotsiaalmeedia roll tänapäeva ühiskondades	16
1.4. Immigratsioonipoliitika ja –hoiakud Eestis	18
1.4.1. Eesti immigratsioonipoliitika	18
1.4.2. Immigratsioonihoiakud Eestis	19
1.5. Kokkuvõte seminaritööst	23
1.6. Uurimusküsimused	26
2. MEETOD JA VALIM	28
2.1. Meetod	28
2.2. Valim	31
3. TULEMUSED	34
3.1. Kommuuni loomise ja sellega liitumise ajendid	34
3.1.1. Kommuuni kuvand liikmete silmis	40
3.2. Kommuunis jagatava sisuloome tähendus liikmetele	42
3.2.1. Postituste teemad	42
3.2.2. Postituste päritolu	45
3.2.3. Postituste sõnum liikmetele	47
3.2.4. Vihakõne määratlemine kommuunis	49
3.2.5. Moraalse paanika määratlemine kommuunis	53
3.3. Pagulasvastaste gruppide roll Eesti ühiskonnas	55
3.3.1. Gruppide roll avaliku arutelu kujundajana	55
3.3.2. Gruppide roll pagulaspoliitika kujundajana	57

3.3.3. Liikmete suhtumine meedia huvisse.....	59
3.3.4. Gruppide roll ühiskonna terviklikkuses.....	61
4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	66
4.1. Järeldused	66
4.1.1. Kommuuni loomise ja sellega liitumise põhjused.....	66
4.1.2. Sisuloome eesmärk liikmetele endile	67
4.1.3. Pagulasvastaste gruppide roll Eesti ühiskonnas	72
4.2. Diskussioon	74
4.3. Meetodi kriitika ja edasised uuringuvõimalused	76
4.4. Eneserefleksioon	78
KOKKUVÕTE	79
SUMMARY	81
KASUTATUD KIRJANDUS.....	83
LISAD.....	91
Lisa 1. Intervjuu kava.....	91
Lisa 2. Intervjuude transkriptsioonid (lisatud CD-le).....	94
Lisa 2.1. Intervjuu M42 (lisatud CD-le).....	94
Lisa 2.2. Intervjuu M48 (lisatud CD-le).....	109
Lisa 2.3. Intervjuu M23 (lisatud CD-le).....	125
Lisa 2.4. Intervjuu N58 (lisatud CD-le).....	135
Lisa 2.5. Intervjuu N32 (lisatud CD-le).....	146
Lisa 2.6. Intervjuu N65 (lisatud CD-le).....	159
Lisa 2.7. Intervjuu M35 (lisatud CD-le).....	175
Lisa 2.8. Intervjuu N16 (lisatud CD-le).....	193
Lisa 2.9. Intervjuu M26 (moderaator) (lisatud CD-le)	207
Lisa 2.10. Intervjuu M34 (moderaator) (lisatud CD-le)	222

SISSEJUHATUS

Inimeste ränne pole midagi uut, kuid 2015. aasta üheks silmapaistvamaks avaliku arutelu teemaks oli Euroopas immigratsioonikriis. Katastroofi leevendamiseks on Euroopa Komisjon välja töötanud rändekava, mis kohustab kõiki liikmesriike võtma vastu pagulasi jaotuskvootide alusel (Pagulasküsimus, 2016). Viimaste aastate siseministeriumi uuringud on aga näidanud, et enamus Eesti elanikest ei suutu immigrandidesse soosivalt (Eesti..., 2010 & Eesti..., 2014). 2015. ja 2016. aastal on pagulasvastasusele hoogu juurde andnud organiseeritud meeleavaldused erinevates linnades (Lakson, 2015; Dremljuga, 2015; DELFI..., 2015) ning sotsiaalmeedias loodud kümned grupid põgenike vastu (Puusepp, 2015).

Kuna siseministeriumi tellitud uuringus nenditi ka seda, et paljud Eesti elanikud ei oska eristada pagulast teistest sisserändajatest, kuigi arvavad ise seda oskavat (Eesti..., 2014), pean esmalt oluliseks selgitada pagulase mõistet, mis saab minu töös rohkelt kasutust. Käesolevas uuringus lähtun Eesti pagulasseisundi konventsioonis (1997) kasutatud pagulase definitsioonist, mille kohaselt on pagulane inimene, kellel on tuvastatud vajadus kaitsele tagakiusamise eest.

Uuringutest nähtub, et anti-immigratsiooni meelsuse levimisele aitab tänapäeval väga jõudsasti kaasa sotsiaalmeedia (Horsti & Nikunen, 2013). Nii on näiteks Eestiski loodud kümneid suuremaid ja väiksemaid Facebooki grupe ja kommuune, kus jagatakse peamiselt pagulasvastaseid postitusi. Seepärast on käesoleva töö eesmärk kvalitatiivseid meetodeid kasutades kaardistada ühe suurima pagulasvastase Facebooki grupi “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas” liikmete kogemusi ja arvamusi nii uuritava kommuuni kui üleüldiselt pagulasvastaste sotsiaalmeedia gruppide rollist Eesti pagulasdebatis.

Nimetatud eesmärgini jõudmiseks viisin läbi kümme intervjuud „Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas“ Facebooki grupi kuulujatega, kaks intervjueeritavatest olid kommuuni loonud moderaatorid ja kaheksa grupi ühed aktiivseimad liikmed. Intervjuude analüüsimiseks kasutasin kvalitatiivset sisuanalüüsi, uurimaks, miks intervjueeritavad nimetatud Facebooki kommuuniga liitusid, millisenäeavad nad sealset sisuloomet ning kas ja millist võimalikku rolli omistavad nad pagulasvastastele sotsiaalmeedia gruppidele Eesti avalikus arutelus, meedia huviobjektina aga ka riigi pagulaspoliitika ja ühiskonna terviklikkuse seisukohalt laiemalt.

Leian, et pagulaskriisist ajendatult sotsiaalmeediasse loodud nn vastugruppe on väga oluline uurida. Pole üllatav, et tihti kaasneb ühiskonnas sisserännanutelega palju eelarvamusi (Valentine & McDonald, 2004), kuid aina enam suhtutakse eelarvamustega ka pagulasvastastesse veebikommunidesse. Näiteks tekib tungiv vajadus näha pagulasvastaseid gruppe äärmuslikena ning üldsuse vaenlastena (Niemi, 2014). Niisiis oli minu huvi teada saada, kuidas pagulasvastase kommuuni liikmed ise ennast ja sarnaseid vaateid jagavaid isikuid avalikus debatis positsioneerivad.

Pagulaskriisist tingitud vastasust pole akadeemilistes ringkondades jõutud veel palju uurida, kuna teema on niivõrd värske. Küll aga on kvantitatiivselt pagulasvastasuse levikut uuritud traditsioonilises peavoolumeedias näiteks Suurbritannia ja Austraalia näitel (Parker, 2015) ja vihagruppide kodulehtedel (Gemignani & Hernandez-Albujar, 2015). Sotsiaalmeedia rolli pagulaskriisis on peamiselt uuritud pagulaste vaatevinklist, st analüüsitud, millist rolli omab sotsiaalmeedia kodumaalt põgenenud abivajajate endi jaoks (Karooma, 2014; McGregor & Siegel, 2013). Samuti on üheks uurimisobjektiks olnud pagulaskriisist tingitud hirmu külvamine (Martin, 2015; Niemi, 2014) ning populistlike parteide ja liikumiste tõus (Bartlett, Birdwell & Littler, 2011; Alvares & Dahlgren, 2016). Seega on pagulasteemat lahatud küll erinevatest nurkadest, kuid kvalitatiivsel meetodil poolstruktureeritud intervjuusid pagulasvastastesse gruppidesse kuulujatega ei ole mulle teadaolevalt senini tehtud Eestis ega välismaal.

Töö esimeses osas keskendun suuresti teoreetilisele taustale, mis hõlmab endas peamiselt immigratsioonihoiakute teooriaid, moraalse paanika kontseptsiooni, sotsiaalmeedia rolli tänapäeva ühiskondades, Eesti üldist immigratsioonipoliitikat – ja hoiakuid ning kokkuvõtet minu seminaritööst. Esimene osa lõppeb empiiriliste uurimusküsimuste esitamisega. Töö teises osas kirjeldan kasutatud metoodikat ja valimit. Kolmanda osa moodustab tulemuste esitamine ning neljandas arutlen saadud tulemuste ja järelduste üle, kritiseerin kasutusel olnud metoodikat, annan edaspidisteks uuringuteks soovitusi ja reflekteerin enda kui uurija kogemust. Sisulisele osale paneb punkti kokkuvõtte, millega annan lühiülevaate töö eesmärgist, empiirilisest materjali kogumisest ja saadud tulemustest.

Täna südamest enda juhendajat Andra Siibakut, retsensenti Maria Murumaa-Mengelit ja uuringus osalenud intervjuueeritavaid, kes kõik panustasid väga palju minu töö valmimisse.

1. ÜLEVAADE TEOREETILISTEST JA EMPIIRILISTEST LÄHTEKOHTADEST

Teoreetiliste ja empiiriliste lähtekohtade peatükis annan esmalt ülevaate hoiakutest, keskendudes peamiselt immigratsioonihoiakute kirjeldamisele. Seejärel selgitan moraalse paanika kontseptsiooni, sealhulgas ka selle levimist immigratsiooniteemas ja sotsiaalmeedias. Kolmandas osas vaatlengi laiemalt sotsiaalmeedia rolli erinevate valdkondade mõjutajana. Neljandaks esitan andmed Eesti immigratsioonipoliitika ja –hoiakute kohta, et anda käesolevale uuringule taustateadmisi ning viimaks annan põgusa kokkuvõtte oma seminaritööst. Peatükk lõpeb empiiriliste uurimusküsimuste esitamisega.

1.1. Hoiakud

Inimeste hoiakud on olnud sotsiaalpsühholoogias üks kõige levinumaid ja kesksemaid kontseptsioone, mida teadlased on soovinud uurida. Tänu populaarsusele on ka palju erinevaid teooriaid ja definitsioone, mis hoiakutele vastavad. (Schwarz & Bohner, 2001)

Prominentne psühholoog Gordon Allport (1935) kogus kokku varasemalt esitatud kõikvõimalikud hoiakute definitsioonid ning järeldas, et hoiak on vaimne valmisolek reageerida kõikidele objektidele ja situatsioonidele, mis inimest puudutavad. Sealhulgas oli Allporti nüüdseks kuulsaks saanud hoiaku mõiste juba seitsmeteistkümnnes ning tänaseks on neid definitsioone ja arutelusid veelgi enam. Allporti selgitust hoiaku kohta peetakse aga seni üheks selgemaks ja enim viidatumaks.

Aja möödudes on üheks teiseks tunnustatud definitsiooniks saanud selgitus autoritelt Eagly ja Chaiken (1993), kes nimetasid hoiakut psühholoogiliseks kalduvuseks hinnata erinevaid olemusvorme kas soosivalt või ebasoosivalt. Nii on hoiakute alase kirjanduse mahu kasvades aina enam tunnustatud, et hoiakud ei ole alati stabiilsed ning kestvad igas situatsioonis. Schwarz

& Bohner (2001) märkisid, et inimeste hoiakud võivad sõltuvalt kontekstist ning küsimuse esitamiseviisist kiiresti muutuda.

Hoiakuid erinevate objektide, käitumiste ja olukordade vastu on mitmesuguseid. Üks aktuaalsemaid hetkel terves maailmas on inimeste suhtumine immigratsiooni ja immigrantidesse. Tavaliselt valivad autorid olenevalt töö fookusest üks-kaks üldtunnustatud immigratsioonihoiakute teooriat, mille järgi nad käsitletavat probleemi lahti selgitavad. Rustenbach (2010) vaatleb aga oma artiklis kaheksat erisugust teoreetilist lähenemist. Seega keskendun ka mina suures osas immigratsioonihoiakute teooriate kirjeldamisel just Rustenbachi (2010) artiklile „Sources of Negative Attitudes toward Immigrants in Europe: A Multi-Level Analysis“, et näidata ära võimalikult mitmed käsitlused. Immigratsioonihoiakud jagunevad Rustenbachi (2010) järgi kaheks: mittemajanduslikud ja majanduslikud teooriad.

1.1.1. Mittemajanduslikud immigratsioonihoiakute teooriad

Mittemajanduslike teooriate alla jaotab Rustenbach (2010) viis erinevat hoiakute käsitlust: kultuuriline marginaalsusteooria, kontaktiteooria, naabruskonna turvalisuse teooria, poliitilise võõrandumise teooria ja sotsiaalse sidususe teooria.

Esimene neist on **kultuuriline marginaalsusteooria** (*cultural marginality theory*), mille järgi tulenevad immigrantide vastased hoiakud kultuuride erinevustest (Rustenbach, 2010). Kuigi teoorial on erinevaid vorme, siis peamiselt mõistetakse selle all ikkagi inimeste suutmatust end seostada sisserändajatega just väga erinevate kultuuritaustade tõttu. Samuti esineb kultuuriline marginaalsusteooria siis, kui inimesed on kogunud varem diskrimineerimist või tagakiusamist ning seepärast kujuneb neil kodumaale rännanud immigrantide vastu pigem ebasoosiv hoiak. (ibid.)

Kontaktiteooria (*contact theory*) olemus tuleneb Allportilt (1958), mis autori käsitluse järgi tähendab, et kui immigrantidega kohtutakse ilma lähedasema kontaktita, siis eelarvamus ja ebasoosiv hoiak nende suhtes kasvab veelgi. Seega, kui inimesed loovad sisserändajatega kestvaid suhteid, on ka suurem tõenäosus, et eelarvamusi nende suhtes jääb vähemaks. Eriti

tõuseb vaenulik hoiak esile, kui inimesed kohtuvad immigrantidega juhuslikult ja korra, sest nii ei anta aega eelarvamuste kustutamiseks (ibid.).

Samas aga vaidleb Pettigrew (1998) Allporti lihtsale ideele vastu, väites, et eelarvamuste kadumiseks ei piisa vaid sisserändajaga tutvumisest. Pettigrew (1998) arendas kontaktiteooriat edasi ning tõi oma käsitluses välja neli peamist protsessi, mis kõik on üksteisega seotud: võõra grupi tundmaõppimine, oma käitumise muutmine, tugevate sidemete loomine kahe grupi vahel ja grupisisene ümberhindamine. Kui need täidetakse, on hoiakute muutumine paremuse poole võimalik. Eelarvamused peaksid tänu eelmainitud protsessidele vähenema ning lõpuks sootuks kaduma. Niisiis peab kontakt olema niivõrd tugev, et suhet saaks lausa nimetada sõprussuhteks.

Tihti seostatakse immigrante inimestega, kes ohustavad ühiskonna turvalisust. Sellist käsitlust nimetab Rustenbach (2010) **naabruskonna turvalisuse teooriaks** (*neighborhood safety*) ning toob peamiselt välja eelarvamused nagu haigused ja kriminaalsus, mille levikuga nähakse otsest seost immigrantide kohaoluluga. Arvatakse, et võõrrahvad toovad kaasa ohtlikke tõbesid, mis nende tõttu levima hakkavad. Samuti nähakse immigrantide sisserändes kuritegude ja vägivalla juhtumite arvu kohest ja massilist tõusu. Kokkuvõttes on nimetatud eelarvamused vaid katteks, sest suures plaanis nähakse immigratsioonis ebaturvalisust üleüldiselt. Selline hirm ei kehti ainult sel juhul, kui indiviid satub rünnaku alla, vaid ka ühiskonnas terviklikult võidakse hakata rohkem märkama ükskõik millise kuriteo süüdlasena just sisserännanud inimesi. (ibid.)

Poliitilise võõrandumise teooria (*political affiliation*) peategelasteks on poliitikast mingil põhjusel kõrvalejäänud inimesed, kes tahavad selles kedagi süüdistada ning tihti tembeldatakse süüaluseks jällegi immigrantid (Espenshade & Hemsptead, 1996). Rustenbachi (2010) sõnul on kõrgelt haritud ja ühiskonnas aktiivsemad inimesed enam poliitikast huvitatud. See tähendab, et poliitiline võõrandumine on iseloomulik pigem madalama haridusega ja vähem ühiskonda sulanduvatele inimestele ning seeläbi ka viimati mainitud ühiskonnaliikmete hoiakud immigrantide suhtes on ebasoosivad.

Sotsiaalse sidususe all mõistetakse ühiskonna suutlikkust defineerida kogu tervikut kui ühtset, kus valitseb võrdsus ja kõikide heaolu, mitte ainult individuaalne pingutamine. Selleks, et ühiskonnas sidusus toimiks, on vaja eelkõige usaldust liikmete vahel. Rustenbachi (2010) sõnul

põhinebki **sotsiaalse sidususe teooria** (*societal attachment*) argumendil, et mida ühtsem on ühiskond, seda lihtsam on ka immigrantidel lõimuda kohalikku riiki. Sellises ühiskonnas, kus üksteist niikuinii usaldatakse, tekitavad sisserändajad vähem eelarvamuslikku hirmu.

Seega mängivad mittemajanduslikes teooriates rolli rahva jaoks olulised ühiskondlikud väärtused. Võõrrahvusest immigrantide saabudes nähakse peamiselt just ohtu valitsevale ühiskonnakorrale ning toimivatele sotsiaalsetele-poliitilistele väärtustele.

1.1.2. Majanduslikud immigratsioonihoiakute teooriad

Majanduslikud lähenemised jagab Rustenbach kolmeks. Esimene neist on **inimkapitali teooria** (*human capital theory*), mille järgi madalama haridustasemega inimestel on sagedamini ebasoosivamad hoiakud sisserändajate suhtes (Rustenbach, 2010). Inimkapitali teooriat on kõige enam testitud ja uuritud ning tulemused on laialt aktsepteeritavad teadusmaailmas (ibid.). Näiteks kinnitas ka Hainmuelleri ja Hiscoxi 2007. aasta uuring seda, et haridus on üks põhilisi näitajaid, mis määrab inimese immigratsioonihoiaku.

Majandusliku konkurentsi teooria (*economic competition*) on samuti üks levinumaid käsitlusi, kuid ei sõltu inimese haridustasemest, vaid tööturupositsioonist (Rustenbach, 2010). Esiteks individuaalsel tasandil seisavad madala kvalifikatsiooniga inimesed, kes peavad immigrantide saabudes hakkama töökohtade pärast võitlema, sest mõlema huvid selles osas kattuvad (Scheve & Slaughter, 2001). Samuti vaadeldakse majandusliku konkurentsi teooriat riiklikul ja regionaalsel tasandil. Riiklikul tasandil tunneb end ohustatuna kogu rahvas, kes oskustest olenemata elab piirkonnas, kus on niigi kõrge töötusemäär. Seega immigrantidesse suhtumine on niikuinii pigem ebasoosiv riikliku tööturu seisukorra tõttu. Regionaalsel tasandil tunnevad end ohustatuna teatud piirkonnas elavad inimesed, kes sisserändajate saabudes muretsevad töökohtade pärast (Rustenbach, 2010).

Põgusalt kirjeldab Rustenbach (2010) **välismaale investeringute teooriat** (*foreign direct investment*), mis ei sõltu ainukesena majanduslikest teooriatest üksikindiviidist, vaid riiklikest otsustest. Teooria järgi need riigid, kes ostavad arengumaadest odavat tööjõudu ja toormaterjali,

oskavad rohkem suhestuda kolmandate riikide rahvastega (Massey jt, 1993). Kuna riigil on majanduslik seos mingite arengumaadega, siis kajastab seda tavaliselt ka kohalik meedia ning nii jõuab informatsioon vaesemate rahvaste kohta selle riigi elanikeni (ibid.). Niisiis teadlikkus võib suurendada usaldust sisserändajate vastu ning üleüldisemalt positiivsemate hoiakute kasvu immigratsiooni osas.

Kui mittemajanduslikke käsitlusi saab rakendada enamasti kõigi ühiskonna liikmete peal, siis majanduslikud teooriad puudutavad enamasti madalama haridustaseme, kvalifikatsiooni ja sissetulekuga inimesi.

1.2. Moraalne paanika

Moraalne paanika on mõiste, mille võttis esmakordselt laialdaselt kasutusele sotsioloog Stanley Cohen 1972. aastal menukas raamatus “Folk Devils and Moral Panic”, kus ta defineeris termini järgmiselt: “moraalne paanika on inimeste tõusnud hirm teatud olukorra, juhtumi, inimese või inimeste rühma ees, mis näivad ähvardavat sotsiaalseid väärtusi ja huvisid” (Cohen, 2002: 1). Seitsmekümnendatest alates on moraalse paanika idee köitnud nii teadlaseid uurimuste kirjutamisel kui ka meediat ja poliitikuid.

Cohen (2006) tunnistab, et kuigi hirmu tekitavaid teemasid ilmub aina juurde, siis suures plaanis jagunevad moraalse paanika põhjused kuude suuremasse sotsiaalsesse gruppi:

- Noored tööklassi meesterahvad ja nende halb käitumine (jalgpalli fännide huligaanitsemine, tänavaröövlid, vandaalid ja tavakeskmisest hälbivad subkultuurid)
- Uimastitega seotud paanikad (heroiini tarvitavad supermodellid, sünteetilised narkootikumid, *crack* ehk koheselt mõjuv kokaiin)
- Lapsed ohus (füüsiliselt ja seksuaalselt kuritarvitatud, koduvägivald, pedofiilia)
- Seks ja vägivald (pornograafia levik, vägivaldsed filmid ja videod)
- Halb käitumine koolis (koolikiusamine, õpetajate vastane vägivald, popitegemine)
- Heaoluühiskonna murekohad (kodutud, maksupetturid, illegaalsed immigrandid ja võltsid varjupaigataotlejad)

Coheni teooriat on rakendanud ja katusmõistet “moraalne paanika” edasi arendanud ning defineerinud mitmed teadusuurijad. Näiteks Goode ja Ben-Yehuda (1994) tõid juurde viis peamist tunnust, mille järgi ära tunda moraalset paanikat: **mure** (*concern*), **vaenulikkus** (*hostility*), **üksmeelsus** (*consensus*), **muutlikkus** (*volatility*) ja **ebaproportsionaalsus** (*disproportionality*). Sealhulgas kõige olulisemaks moraalset paanikat iseloomustavaks võtmesõnaks peavad autorid just viimast, ebaproportsionaalsust, st moraalse paanika puhul ei ole inimeste reaktsioonid võrdelises seisus tegeliku ohuga.

Moraalse paanika külvajaks peetakse peamiselt massimeediat, mis esitab teatud teemasid väljaandele kohandatud vormis ja stereotüüpe jälgides (Cohen, 2002). Eelnevaid näiteid vaadates on paanikat tekitavad teemad tihti emotsionaalsed ja hinge minevad. Seega sageli kasutavad meediaväljaanded moraalset paanikat tekitavaid uudiseid kasumi teenimise eesmärgil. Näiteks, Luce (2013) peab tõeliseks ohuks ühiskonnale just ahneid ajakirjanikke, kes luues sensatsioonilisi, räpaseid ja ebakvaliteetseid uudiseid, võivad tekitada ühiskonnas hirmu ja paanikat. Reporteril on inimeste mõtete ja arvamuste üle tihti suur võim, mistõttu peaksid ajakirjanikud eriti hoolsalt jälgima, mida ja kuidas kajastada.

Moraalne paanika saab tavaliselt alguse teatud uue juhtumi esiletulekuga, mida varem ühiskonnas ei olnud või polnud see üldsusele märgatav. Tihti on aga oluline moraalset paanika utsitajaks üks traagiline võtmesündmus, mis aitab kaasa meedia huvi kiirele kasvule (Cricher, 2006). Näiteks pole laste seksuaalne ja füüsiline väärkohtlemine maailmas midagi uut, kuid kui meedia kajastab üht julma ning emotsionaalset juhtumit, siis teemast saab taas avalikkuse arutelu objekt (ibid.). Omakorda annab meediakajastus laste väärkohtlemisest tõuke moraalset paanika levikule ühiskonnas.

Kuigi moraalset paanika idee on sotsiaalteadustes üks levinumaid ja kasutatavamaid, siiski leidub ka autoreid, kes on lähenemist kritiseerinud. Näiteks Erich Goode (2000) on öelnud, et moraalset paanika ei ole teooria (nagu seda tihti kutsutud on), vaid sotsioloogiline fenomen ja analüütiline mõiste, tuues sarnasteks näideteks kihistumise ja sotsiaalsed liikumised.

Samuti paljude juhtumite puhul liigitatakse inimeste hirmu kasvumist liiga kergelt moraalset paanika alla. Moraalset paanika puhul peab tõesti probleem olema niivõrd terav, et teemat on nii meedia kui huvigrupid tugevasti moonutanud, mille tulemuseks ongi ebaproportsionaalne suhe

inimeste reaktsioonide ja tegeliku ohu vahel (Cricher, 2006). McRobbie ja Thornton (1995) on öelnud, et moraalne paanika klassikaline mudel on üleüldse muutumas. Moraalsest paanikast on saanud viis, kuidas igapäevastele sündmustele saadakse inimestelt tähelepanu. Autorid leiavad, et tänapäeval ei ole enam moraalne paanika midagi erakordselt suurt, vaid pigem juba tuttav ja naeruväärselt retooriline reaktsioon teatud teemadele ning moraalset paanikat kasutavad enda huvides ära nii poliitikud, ärimehed kui ka meedia (ibid.).

1.2.1. Immigratsioonitemaatika ja moraalne paanika

Cohen (2011) on pidanud immigratsiooni üheks kõige teravamaks moraalne paanika põhjustajaks, kuna see on poliitiline, väga närviline ja alluv vägivallale. Pagulaspaanikat võib pidada perioodilise moraalne paanika näiteks ehk inimeste hirm immigratsiooni ees võimendub teatud juhtumite järel ning seejärel vaibub taas. Üheks selliseks võtmetähendusega hirmu vallandumise sündmuseks peetakse USA 9/11 terrorirünnakut (Victor, 2006). Kuna terroristid olid selgelt seotud islamiusuga, siis hirm kurjategijate pärast kandus edasi paanikaks üldisemalt moslemite ja sisserändajate ees. Morgani ja Poyntingi (2012) sõnul tõmmataksegi peale 9/11 sündmust võrdusmärki moslemi, terroristi ja pagulase vahel, mis on andnud tõuke globaalse islamifoobia tekkeks. Enne praegust pagulaskriisi Euroopas oli moraalne paanika tegelikult vaibunud hetkeni, kui hakati nägema juba suuremat ohtu massilises sisserändes. Terrorirünnakud Euroopas ja ISISe vägivaldne käitumine on aga aina enam moraalset paanikat võimendanud ja levitanud.

Moraalsele paanikale iseloomulikud eelarvamused esinevad väga selgesti ka pagulastemaatikas. Seda seetõttu, et sisserännanute seostatakse stereotüüpselt tihti tumedamat rassi, islami usku, madalat haridust ja töökõlbmatust. Kusjuures juba 2004. aasta uuring selgitas välja kaks olulist tulemust – ühed tugevamad eelarvamused on inimestel kujunenud pagulaste ja immigrantide osas, kuid kõige vähem isiklikku kontakti omavad nad just sisserännanutega (Valentine & McDonald, 2004). Eelarvamused pagulaste suhtes tekivad kõige kergemini, kuna inimestel pole nendega kokkupuudet olnud.

Üks värskemaid uuringuid moraalse paanika levikust ja sisserändajate kriisist on 2015. aasta algusest Greg Martinilt, kes vaatles teemat Austraalia näitel. Nimelt toob Martin (2015) välja, et sotsiaalne reaktsioon pagulaste suhtes väljub tavapärasest moraalse paanika tähendusest, kuna inimeste vastukaja on eelduseks püsivale ja korduvale hirmule ning ängistusele. Kui Cohen (2002) rääkis ajutisest moraalse paanika tekkest, mis mingi aja möödudes vaibub või hoopis kaob, siis hetkeolukorras on paanika immigratsiooni ees küll erinevates situatsioonides muutlik, kuid siiski püsiv.

Bartlett, Birdwell & Littler (2011) väidavad oma uuringus sama, öeldes, et eurooplaste viimase aja üheks suurimaks mureks on hirm islami, pagulaste integratsiooni ja oma rahvusriigi püsima jäämise ees. Autorid lisavad, et pagulaspaanika ei kao Euroopast veel niipea, pigem kardetakse selle kasvugi (ibid.).

1.2.2. Sotsiaalmeedia kui moraalse paanika külvaja

Viimastel aastatel on aina enam juhtumeid, kus inimesed on sotsiaalmeediakanalites infot liigselt ja mõtlematult jagades pigem tekitanud uusi probleeme. Kuigi tavaliselt on kadunud inimeste otsimisel või kurjategijate tabamisel sotsiaalmeediast kasu, siis siiski on sotsiaalmeediakanalid heaks pinnaseks moraalse paanika lahvatamiseks.

Samuti on Eestist mitmeid näiteid sellest, kuidas eelkõige sotsiaalmeedia kaudu on hakanud levima moraalne paanika. Üks trendidest on Facebooki kommuunid, mis seisavad millegi või kellegi poolt või vastu ning seega kajastavad tihti kallutatult vaid loo üht tahku. Siia alla võib liigitada kooseluseaduse, vaksineerimis-, valitsus- ja pagulasvastased grupid, aga ka näiteks MMSi õigustavad lehed ja inimeste kiibistamise hirmu jagavad infogrupid. Jenkins (2006) nimetab sealhulgas sellised Facebooki gruppe uuteks mudeliteks, kus avalikkus osaleb ja levitab informatsiooni.

Gruppide kõrval levib ka peamiselt Facebookis ja Twitteris jagatud või kirjutatud postitusi, mis kulutulena liiguvad massidesse. Seda enam, et Eestis on Facebooki kasutajaid umbes 590 000 ehk ligi pool kogu rahvastikust (Hansalu, 2015). See on väikse rahvastiku kohta suur arv ning

näitab, et Facebookis liikuv info ei ole ainult üksikute kõrvu jõudev, vaid vähemal või rohkemal määral mõjutab suurt osa elanikkonnast. Kuigi selliseid üksikuid jagatud postituste näiteid on palju, toon siiski välja mõned meeldejäädavamad, et selgitada moraalse paanika levikut Eesti ühiskonnas läbi sotsiaalmeedia. Näiteks 2013. aastal lahvas Facebookis paanika, et uued ühistranspordi kaardid on loodud selleks, et ametnikud ehk nn Suur Vend saaks jälgida inimeste tegemisi (Tammet & Vasli, 2013). Samal aastal jõudis meediasse koerte mürgitamise lugu, kus jällegi Facebookis jagatud kahtluseluste pildid ja valeinfo levis kuulujutuna ning pani inimesi paaniliselt muretsema oma lemmikloomade pärast (Eerma & Tooming, 2013).

Üheks püsivaks moraalse paanika põhjustajaks on laste ahistamine. Näiteks mõned aastad tagasi levitas lapsevanem Facebookis infot, et tema tütar on lühikese aja jooksul mitmeid kordi kutsutud võõrasse autosse, kuid hiljem selgitas sama vanem politseile, et oli loo kirjeldamisega liialdanud (Kangur, 2013). Teine näide on Tartu juhtumist, kus Facebookis levis pilt mehest, kes tembeldati perverdiks mänguväljaku lähistel (Rohtla, 2015). Politsei kinnitas meediale, et tegelikult oli mees lihtsalt alkoholisõitlane ning paanika sotsiaalmeedias oli taas väljamõeldis (ibid.).

Horsti ja Nikunen (2013) kinnitavad, et Eesti naaberriigis Soomes on väga suurt rolli mänginud anti-immigrantide liikumistes just sotsiaalmeedia. Niisiis tänu blogidele, Facebooki gruppidele ja postitustele on sotsiaalmeediast välja kasvanud täiesti eraldiseisev pagulasvastane protestiliikumine. See konkreetne näide ilmestab hästi sotsiaalmeedia jõudu ja võimekust, kuidas reaalselt on sotsiaalmeedial tänapäeval kandev roll paanika kiirele lahvatamisele ning meeletule levikule. Kui varem oli massimeedia moraalse paanika tekke kaasaaitajaks, siis uues ühiskonnas jõuab sotsiaalmeedia lihtsus ja kiirus paratamatult ette, tuues kaasa ka ebausaldusväärset.

Kuid mitte ainult sotsiaalmeedias võimendatud info ei ole moraalne paanika. Näiteks Facebookis loodud vastugrupid tekitavad nendest väljapool olevatele inimestele samamoodi hirmu. Niemi (2014) toob oma uuringus näiteks Soome juhtumi, kus avalikkus koos meediaga tembeldas ühe väikse Facebooki immigratsiooni-teemalise kommuuni radikaalselt äärmuslikuks. Seega, kui pagulasvastases grupis sildistatakse pagulane kurjategijaks, siis tihti taoliste antikommuunide liikmed agressiivseteks vandaalideks. Need on samad eelarvamused erinevate rollide kohta, mis viitavad moraalse paanika tekkele.

1.3. Sotsiaalmeedia roll tänapäeva ühiskondades

Aina enam märgatakse seda, et sotsiaalmeedia ei ole pelgalt suhtlemiskeskond, vaid tõeliselt oluline informatsiooni andja erakordsetes olukordades, nagu terroristide rünnakute (Cheong & Lee, 2010), üleujutuste (Starbird, Palen, Hughes & Vieweg, 2010) ja koolitulistamiste puhul (Palen & Vieweg, 2008). Inimesed kasutavad suhtlusvõrgustikke nii esmase ja kiire infoallikana, aga ka teadete saatmiskohana. Eriti oluline on selline sotsiaalmeedia kasutamine infovajaduse rahuldamiseks ühiskondades, kus institutsioonid ei saa tihti ja pidevalt uudiseid teatada, näiteks sõjaliste konfliktidega riikides (Monroy-Hernández, Kiciman, Boyd & Counts, 2012). Niisiis on inimestel tekkinud informatsiooni puudulikkusest tarvidus pöörduda sotsiaalmeedia poole. Samas ei pruugi infovajadus olla ainult sõjakolletes, vaid ka ühiskondades, kus teatud teemadel meedia ja valitsus vaikivad või käsitlevad teemat vaid ühest vaatenurgast.

Teisalt on sotsiaalmeediast saanud koht, kus inimesed väljendavad oma rahulolematust valitsuse ning kriminaalsete organisatsioonide suhtes, kuid ka näiteks leinavad üheskoos suurte katastroofide järel (Monroy-Hernández jt, 2012). Näiteks üks meeldejäävamaid sotsiaalmeedias aset leidnud kollektiivseid leinakuid peeti 2011. aastal Twitteris peale Norra terrorirünnakut (Eriksson, 2015). Kaasatundmise ajal kritiseerisid inimesed valitsust, politseid ja meediat. Rohloff (2011) on öelnud, et tihti ongi inimeste appikarje suunatud riigile, et viimane probleemiga tegeleks. Niisiis on sotsiaalmeediast saanud lihtsasti hallatav platvorm, kus inimesed saavad takistusteta võidelda ühisel rindel teatud murekoha eest. Nii loodavad sotsiaalmeedia kasutajad, et massis peitub võim ning seeläbi on lihtsam silma jääda valitsusele ja meediale.

Eelkõige on meediaväljaanded olnud kohad, kust avalikkus saab informatsiooni ning võimaluse kaasa rääkida kommentaariumites. Horsti ja Nikunen (2013) väidavad, et nüüd aga peab peavoolumeedia konkureerima sotsiaalmeediaga, sest viimasest on üleöö saanud nii uudiste tootja kui ka jagaja. Samuti on inimesed sotsiaalmeedia niivõrd omaks võtnud, et traditsiooniline ajakirjandus hakkab tasasipisi kaotama mainet olla foorum debattide jaoks ja põhiallikaks uudiste leidmisel. Mida autorid väidavad on see, et sotsiaalmeedia informatsiooni usaldatakse ja kasutatakse aina enam ning nüüd hoiab hoopis peavoolumeedia konkurentsipüsimiseks silma

peal sotsiaalmeedial (ibid.). Uue meedia tulek on aga loonud justkui paralleelselt eraldiseisva avalikkuse ehk nõ *online* avalik arvamus ei ole võrdväärne traditsioonilise avaliku arvamusega ühiskondlikul tasandil (Papacharissi, 2002).

Sotsiaalmeedia populaarsuse kasvuga on laienenud ka vihakõne levik, st verbaalsed rünnakud, rassistlikud väljaütlemised ja solvangud saavad eriti hoogu juurde just uues meedias (Mäe, 2016; Kooli, 2014). Seepärast on pagulasdebati ajal valitsus aina enam rääkinud vihakõne regulatsioonist. (Teder, 2015). Vihakõne määratlemise teeb eriti keeruliseks see, et definitsiooni piirid on riigiti üsna hägused. Näiteks Eesti põhiseaduse kommenteeritud väljaandeski on kirjas, et ühtset mõiste lahendust pole olemas, kuna see oleneb situatsioonist, teemast, isikutest, ajaloost jne (Eesti Vabariigi..., 2012). Üldine trend on see, et kaitstakse inimesi agressiivse sõnalise rünnaku eest, kuhu kuuluvad näiteks rassism, ksenofoobia, antisemitism, vägivaldne natsionalism või vähemuste ja immigrantide diskrimineerimine (ibid.). Kokkuvõtlikult tähendab see vaenulikku suhtumist kellessegi, kes kuulub teatud sotsiaalsesse või demograafilisse gruppi (Gagliardone, Gal, Aleves, & Martinez, 2015).

Minu töö kontekstis on veelgi olulisem, et viimasel ajal on märgatud vihakõne elavdumist just sotsiaalmeedias. Uus on aga see, et sotsiaalmeedia vihakõne levib kordades kiiremini ning see pole lihtsalt enam rassismi ja ksenofoobia promomine, vaid ka mõlema leviku suurendamine. Teine oluline märksõna on anonüümsus, mida vihakõne pidamisel aina enam sotsiaalmeedias ei vajata. Oma identiteedi mittevarjamist võib lihtsasti põhjendada sellega, et väga paljud kasutajad ei tunnegi end vaenulikus ründamises süüdi. (Jubany & Roiha, 2015)

Niisiis on vihakõne pidamine sotsiaalmeedias tihti põhjendatud sõnavabadusega, võrdsusega ja õigusega oma arvamust avaldada. Kuna pole olemas ka konkreetset vihakõne definitsiooni, siis võib selle üle vaidlemine olla väga libe jää (Gagliardone jt, 2015). Kui üks inimene näeb oma sõnavõttu vaba arvamuse avaldamisena ja teine hoopis agressiivse vihakõnena, siis ei saa tegelikult süüdi või õigeaks mõista kumbagi.

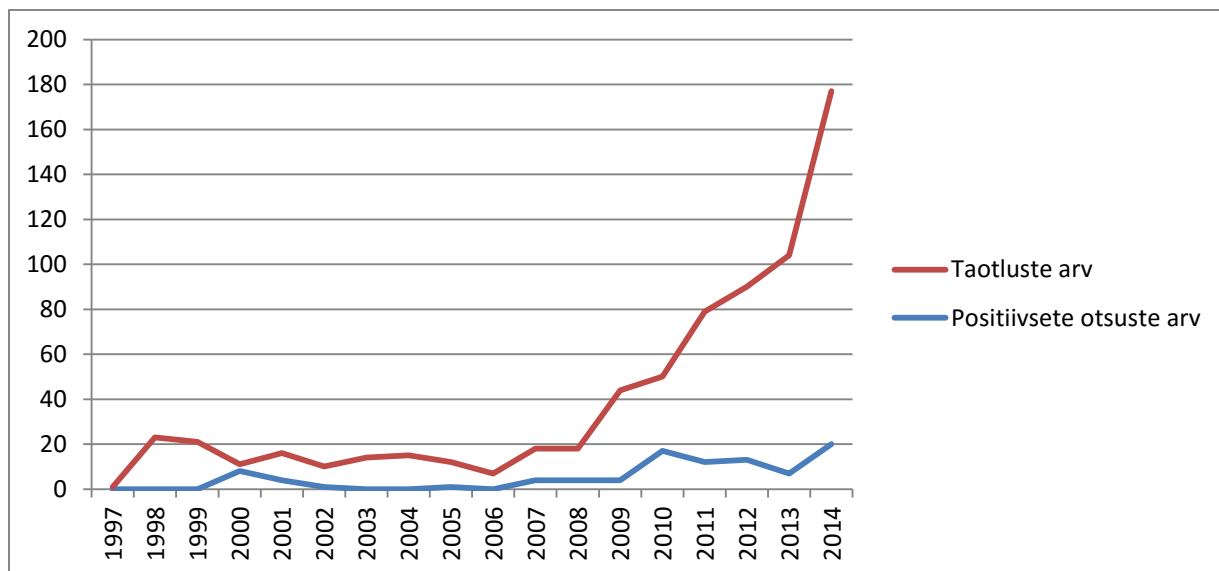
Madianou ja Miller (2012) on rõhutanud, et sotsiaalmeediat ei tohiks enam pelgalt võtta kui kommunikatsioonivahendit, vaid sellest on saanud keskkond, kus tänapäeva inimesed teatud määral juba päriselt elavad oma tavapärasel igapäevaelul. Seepärast on sotsiaalmeedia vaatlemine erinevate valdkondade mõjutajana sama oluline kui reaalelu uurimine.

1.4. Immigratsioonipoliitika ja –hoiakud Eestis

1.4.1. Eesti immigratsioonipoliitika

Selleks, et mõista pagulasdebati varasemat tausta, on oluline teada, milline üldse on Eestis valdav migratsioonipoliitika ning kuhu asetub Eesti sisserändajate vastuvõtmise kaardil. Eesti pagulaspoliitika on peale taasiseseisvumist olnud tänaseni pigem piirav. Varjupaigataotlejate vastuvõtmiseks on Eestis Euroopa direktiive jälgides kehtestatud ühed rangemad tingimused ning pigem on seni täiendavatest kohustustest hoidutud (Janson, 2014).

Seetõttu on ka sisserändajate arv olnud Eestisse tagasihoidlik. Varjupaiga aastaraamatule 2014 tuginedes on alljärgnevalt (vt Joonis 1) näha Eestile esitatud taotlused ning positiivsed otsused aastatel 1997-2014. Algusaastatel ei rahuldanud riik mitte ühtegi varjupaigataotlust. 2001. aastast tõusis küll soovide arv, kuid positiivseid otsuseid oli väga vähe. Nii on varjupaigataotlusi esitatud Eestile aastast aastasse aina rohkem, kuid Euroopa Liidu kontekstis on pagulaste vastuvõtmine siiski väga harv. (Varjupaigastatistika, 2014)

Joonis 1. Varjupaigataotluste ja positiivsete otsuste arv Eestis (1997-2014) (Allikas: Varjupaigastatistika, 2014)

Seni on saanud Eesti riik rakendada karmi immigratsioonipoliitikat, kuid viimastel aastatel lahvatanud pagulaskriis kohustab Eestitki Euroopa Liidu liikmesriigina oma poliitikat muutma. Nimelt teatas ÜRO pagulasamet 2014. aastal, et ülemaailmne sunnitud ümberasunike arv on kasvanud 51,2 miljoni inimeseni ja nii suurt kriisi pole peale teist maailmasõda maailmas vallandunud (UNHCR..., 2014). Peamiselt otsivad asüüli inimesed Kesk-Idast (Süüria, Iraak, Afganistan) sõjalise konflikti tõttu, aga ka Aafrikast (Eritrea, Nigeeria jne) peamiselt majandusliku olukorra sunnil (Asylum..., 2015). Migratsioonikriisi algatajaks peetakse siiski Süüria kodusõda, mis on tõuke andnud nii maailma suurimale humanitaarkatastroofile kui ka sunniviisilisele ümberasumisele. Üle poole Süüria sõjaeelsest elanikkonnast ehk üle 11 miljoni inimese on põgenenud suuresti naaberriikidesse Liibanoni, Jordaaniasse, Türki ja Iraaki (Pagulasküsimus, 2016).

Süüria lähisriikide ülekoormatus on aga sundinud inimesi rändama Euroopasse ning 2015. aastal töötas Euroopa Liit välja rändekava kriisi leevendamiseks. 2015. aasta maikuus määras Euroopa Komisjon esimest korda liiduliikmetele kohustusliku pagulaskvoodi ning septembris suurendas kvoote pagulaskriisi süvenemise tõttu. Sealhulgas on Eesti ülesanne vastu võtta kahe aasta jooksul väljastpoolt Euroopa Liitu (ümberasumine) 20 inimest ja Euroopa Liidu seest (ümberpaigutamine Itaaliast ja Kreekast) 329 pagulast. (Pagulasküsimus, 2016)

1.4.2. Immigratsioonihoiakud Eestis

Immigratsioonipoliitika kõrval on väga olulised ka Eesti elanike hoiakud sisserändajate suhtes, sh inimeste arvamus pagulaste paigutamisest Eestisse. Enne migratsioonikriisi näitasid Eesti rahva seas levivaid immigratsioonihoiakuid peamiselt viimaste aastate siseministeeriumi tellitud uuringud 2010. ning kordusuuring 2014. aastal. Vajalik on meenutada nende aastate konteksti maailmas ja Eestis. 2010. aastal ei olnud pagulasteema kindlasti veel probleem, kuna kriisi ajendiks oli 2011. aasta Süüria kodusõda, mis vallandas massilise ümberasumise. 2014. aastal oli pagulaskriis küll juba Euroopas, kuid julgen oletada, et probleemi tõsidus ja mõju Eestile jõudis laiemal avalikkuseni peale pagulaskvootide määramist ning Eesti meedia aktiveerumist 2015. aastal.

2010. aastal koostatud uuringu põhijärelduseks oli Eesti inimeste negatiivne suhtumine sisserändesse, pidades immigratsiooni mõju riigile ohtlikuks (Eesti..., 2010). Vastanutest üle poole hindasid immigrantide saabumist Eestisse negatiivse nähtusena, samas kui pooldajaid oli kümnendik. Sealhulgas näitas uuring ka seda, et enamjaolt olid pagulastesse negatiivselt meelestatud maal elavad, üle 40 aastased, madalama haridustaseme ja sissetulekuga inimesed. Peamiselt nähti sisserändajat Eesti sotsiaalsüsteemi koormajana, tööpuuduse suurendajana ja konflikti õhutajana. (ibid.)

Seega võib mainitud uuringu tulemustele toetuvalt eeldada, et esimeses peatükis käsitletud Rustenbachi (2010) inimkapitali teooria (madalama haridustasemega inimesed suhtuvad ebasoosivamalt immigrantidesse) võiks olla kohaldatav ka Eestis. Samuti tabas 2008. aastal Eestit vähemalt kaheks järgneva aastaks ülemaailme majandussurutis ning niisiis võib eeldada, miks vastanud inimesed muretsesid pagulaste kontekstis kõige enam just tööturu ja sotsiaalsüsteemi ülekoormatuse pärast.

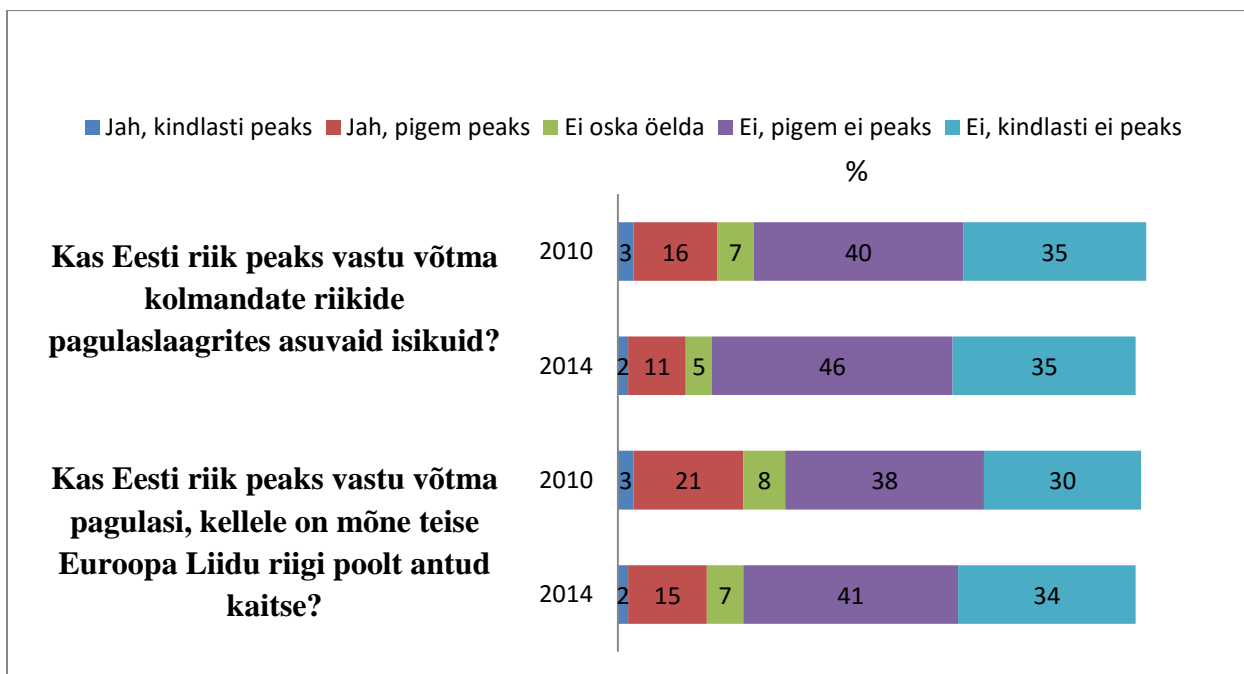
Morgani ja Poyntingi (2012) väide, et maailma valdab islamifobia, nähtub ka siseministeeriumi 2010. aasta uuringust (Eesti..., 2010). Siin on oluline silmas pidada seda, et viis aastat tagasi ei puudutanud terroristide rünnakud nii võimsalt Euroopat, kuid hirm islami ees on säilinud varasematest ajaloolistest sündmustest. 64% vastanutest suhtusid ebasoosivalt just inimestesse, kes on pärit Islamimaadest (Türgi, Iraak, Afganistan jne) (ibid.). Kusjuures põhjuseks ei toodud esmajärgus üldsegi usulist erinevust, vaid võõrriikidest pärit inimeste teistsugust eluviisi ja kultuurilist tausta (ibid.).

Kuigi migratsioonipoliitika on Eestis juba üks karmimaid, siis 2010. aasta pagulusuuringust selgus, et eestlased pigem ei muudaks senist tugevat kontrolli ja sisserände piiramist: 71% vastanutest ehk enamus pidas oluliseks jätkata sisserände takistamist karmide meetmetega (Eesti..., 2010).

Kui vaadata 2014. aasta kordusuuringu tulemusi, on üldine negatiivse suhtumise tendents jäänud laias laastus samaks, kuid hirmu sisserändajate ees ei põhjendata enam nii suurel määral tööpuuduse ega konfliktiohuga (Eesti..., 2014). Võrreldes eelneva uuringuga on oluline erinevus selles, et neli aastat hiljem on palju vähem neid elanikke, kes usuvad immigratsiooni positiivsesse mõjusse (25% elanike arvates soodustab sisseränne rahvastiku kasvu ja 12% arvates

majanduse hoogustamist). Pingestavat olukorda maailmas näitab ka see, et hilisemas uuringus on veelgi enam langenud nende vastanute arv, kes soosivad solidaarsuse huvides vastu võtma mõne teise Euroopa Liidu liikmesriigi poolt rahvusvahelise kaitse saanud pagulasi ja kolmandate riikide pagulaslaagrites asuvaid isikuid. (Eesti..., 2014)

Eeltoodud statistikat selgitab paremini allolev väljavõte siseministeeriumi 2014. aasta uuringust (vt Joonis 2), mis ilmestab seda, kuidas Eesti elanike suhtumine pagulaste vastuvõtmisesse Euroopa Liidust ja kolmandatest riikidest on nelja aasta jooksul muutunud. Siinkohal on kindlasti oluline see, et antud perioodil ei saanud pagulaskriis niivõrd vastanute otsust mõjutada. Siiski on enamuse hoiak pigem mittesoosiv.

Joonis 2. Pagulaste vastuvõtmisesse suhtumine 2010. ja 2014. aastal (Allikas: Eesti..., 2014)

Viimaste aastate uuringutes välja joonistunud Eesti elanike ebasoosiv suhtumine sisserändajatesse on jäänud samaks ka käesoleva pagulaskriisi ajal. Turu-uuringute AS viis 2015. aasta suve jooksul läbi kaks küsitlust, mis selgitasid Eesti elanike suhtumist pagulaste ümberpaigutamisse. Juunis, kui Eestile pakuti vastu võtta esmasena üle tuhande pagulase, oli 41% küll nõus neid Eestis tervitama, kuid vaid saja abivajaja piires. Augustis, kui määratud pagulaskvoot oli Eesti riigile 150-200 pagulast, oli inimeste motiveeritus veelgi langenud.

Kasvas samuti nende arvamuste hulk, mis toetasid Eesti mittesekkumist pagulaste vastuvõtmise protsessi (juunis 52% ja augustis 70%). (Valitsust..., 2015)

Kuigi enamasti on Eesti elanike suhtumine ebasoosiv, siis tuleb meeles pidada, et vastavalt uuringu läbiviijale on tulemused veidi erinevad. Kuna uuringumetoodika, valim ning ka küsimuste sõnastus võib olla iga uuringute puhul isepalgeline, siis selget võrdlust teha ei saa, kuid alljärgnev tabel (vt Tabel 1) võimaldab illustreerida üldist trendi pagulastesse suhtumise kohta viimaste küsitluste järgi. Kõik nimetatud uuringud on tehtud täpselt peale pagulaskvoodi määramist Eestile ning on seni minule teadolevalt ainukesed samalaadsed küsitlused.

Tabel 1. Eesti elanike suhtumine pagulaste vastuvõtmisesse erinevate uuringute järgi

Uuringu läbiviija	Periood	Pagulaste vastuvõtmise vastu
Turu-uuringute AS	27. mai-9. juuni 2015	52%
EMOR Omnibus-uuring (Riigikantselei tellimusel)	10.-17. juuni 2015	42%
Turu-uuringute AS	11.-25. august 2015	70%

(Allikas: Valitsust..., 2015; Pagulastega..., 2015)

Nagu viimasest tabelist näha, siis Riigikantselei tellitud uuringust, mis oli samuti tehtud 2015. aasta juunikuus peale vastset kvoodisüsteemi esile kerkimist, oli kohati positiivsemate vastustega. Sealhulgas selgus, et 32% elanikest suhtusid pigem positiivselt pagulaste vastuvõtmisesse ja 26% jäid neutraalsele seisukohale (Pagulastega..., 2015).

Positiivsemate tulemustega esines ka Memokraadi toimetuse ja Turu-uuringute AS-i 2015. aasta oktoobrikuine küsitlus, kust selgus, et Eestis on küll pagulashirm, kuid see pole valdav üle riigi. (Uuring, 2015). Keskmiselt pidasid uuringus osalenud jõukohaseks Eestile 315 pagulase vastuvõtmist ning 25% küsitletutest ütlesid, et Eesti ei peaks mitte ühelegi pagulasele varjupaika andma (ibid.). Need tulemused on tunduvalt heakskiitvamad samal suvel läbiviidud Turu-uuringute (Valitsust..., 2015) resultaatidest. Küll aga on teema emotsionaalne ja riskantne ning seega inimeste hoiakud võivad pagulasküsimuses kiiresti muutuda.

2016. aastast on üks olulisemaid pagulasuuringuid Euroopa Sotsiaaluuringu raport, mis leiab, et Eesti elanikud suhtuvad Tšehhi järel kogu Euroopas kõige ettevaatlikumalt pagulastesse, pidades neid ohtlikuks Eesti ühiskonnale. Eriti selgelt toovad uuringus osalejad välja seda, et pagulaste saabudes hakkab kasvama kuritegevuste arv riigis. (Ainsaar & Beilmann, 2016)

Eesti elanike immigratsioonihoiakuid näitavad küsitluste kõrval ka toimunud pagulasvastased meeleavaldused erinevates linnades. Näiteks kogunes paarsada inimest 2015. aasta juunis Tallinnas Toompeale EKRE eestvedamisel (Lakson, 2015) ja Tammsaare parki immigratsiooni ja Eesti islamiseerimise vastu protestima (Dremljuga, 2015), umbes samas suurusjärgus inimesi sama aasta juulikuus Vabaduse Väljakule (DELFI..., 2015) ning tsiklimehed protesteerisid massilise immigratsiooni vastu Vao külas (Beltadze, 2015a). Taolisi näiteid Eestis võib tuua veelgi nii Valgast, Tartust ja muudest väiksematest linnadestki (Osula, 2015; Beltadze, 2015b; Koort, 2015).

Sotsiaalmeediast kui ühest olulisest infoplatvormist on Eesti elanike jaoks samamoodi saanud koht, kus pagulasvastasust väljendada. Facebookis on kümneid eestikeelseid pagulasvasteid gruppe nagu “EI PAGULASMASSELE” (üle 19 000 liikme 31.05.2016 seisuga), “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas” (üle 16 000 liikme 31.05.2016 seisuga) ning vastavalt maakonnale ja linnale veel mitmeid väiksemaid gruppe. Samuti ei saa unustada kasutajate enda loodud postitusi gruppide väliselt, mis samamoodi jagamise teel levivad.

Kokkuvõtvalt võib eeltoodu pinnalt öelda, et suurem osa Eesti elanike hoiakuid üldiselt immigrantidesse ja kvoodipagulastesse on pigem ebasoosivad. Seda näitavad nii mitmed läbiviidud uuringud kui ka viimasel ajal toimunud protestiaktsioonid, rahvakoosolekud ja vastugruppide loomine sotsiaalmeedias.

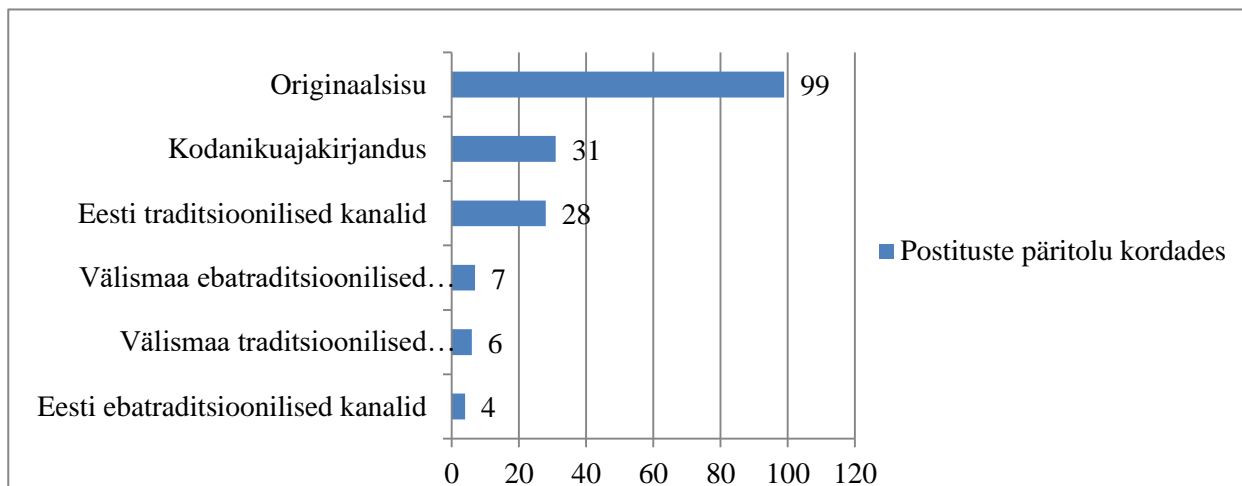
1.5. Kokkuvõtte seminaritööst

Enne käesoleva töö kvalitatiivsete tulemuste esitamist on oluline peatuda ka minu seminaritöö (Rentel, 2016) kvantitatiivsetel resultaatidel. Seminaritöö eesmärgiks oli uurida eestikeelse Facebooki pagulasvastase kommuuni “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas”

postitusi, et selgitada välja, kuidas nimetatud Facebooki gruppi kuuluvad pagulasi enda postitustes konstrueerivad ja eelkõige milliseid rolle ja isikuomadusi neile postituste kaudu omistatakse.

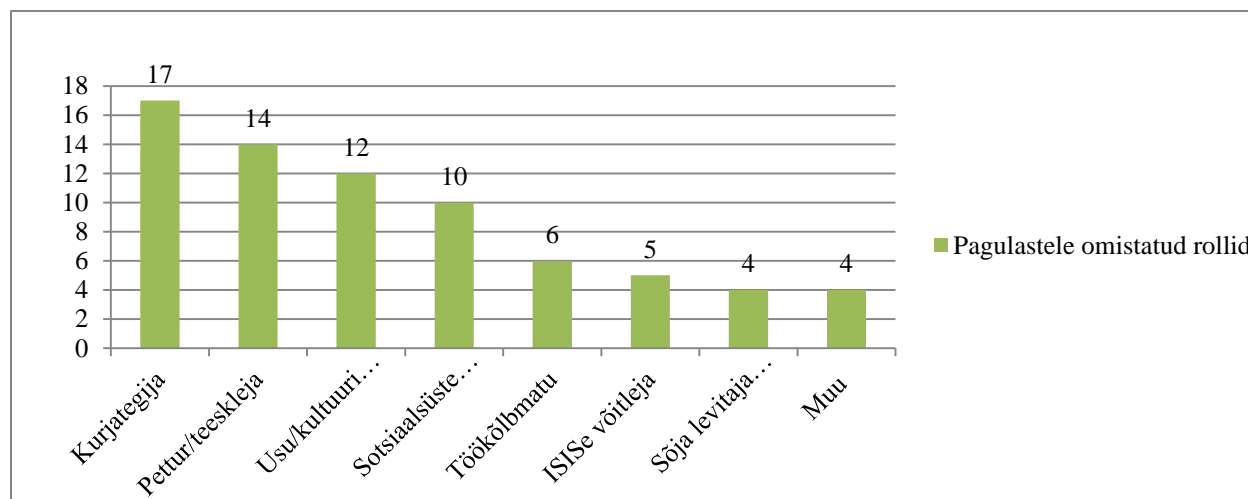
Uurimusküsimustele vastamiseks viisin läbi kvantitatiivse kontentanalüüsi ning andmete suure mahu tõttu kasutasin süstemaatilist valimit. See tähendab, et kogu populatsiooni esindas iga viies respondent. Koguvalemisse kuulus 130 postitust 650-st. Ajaliselt analüüsisin postitusi, mis olid grupis tehtud nelja esimese tegutsemiskuu jooksul (30.05 kuni 1.10.2015).

Kontentanalüüsi tulemustest selgus, et uuritud kommuunis konstrueeritakse pagulasi nii tekstilise kui audiovisuaalse materjali (fotod, videod) kaudu. Oluline on asjaolu, et ülekaalukalt olid postitused originaalsisuga või pärit kodanikuajakirjandusest (vt Joonis 3). Sealhulgas kodanikuajakirjanduse alla liigitasin videokeskkonnad Youtube ja LiveLeak, teiste Facebooki postituste jagamised ja blogid. Vähem jagati erinevate meediakanalite loodud informatsiooni. Selline tulem võib näidata enda loodud sisu eelistamist lihtsuse pärast, aga ka võimalikku vähest usaldust meedia kui allika vastu. Samuti levis kommuunis mitmeid alternatiivmeedia kanalite uudiseid nii Eestist kui välismaa lehtedelt.

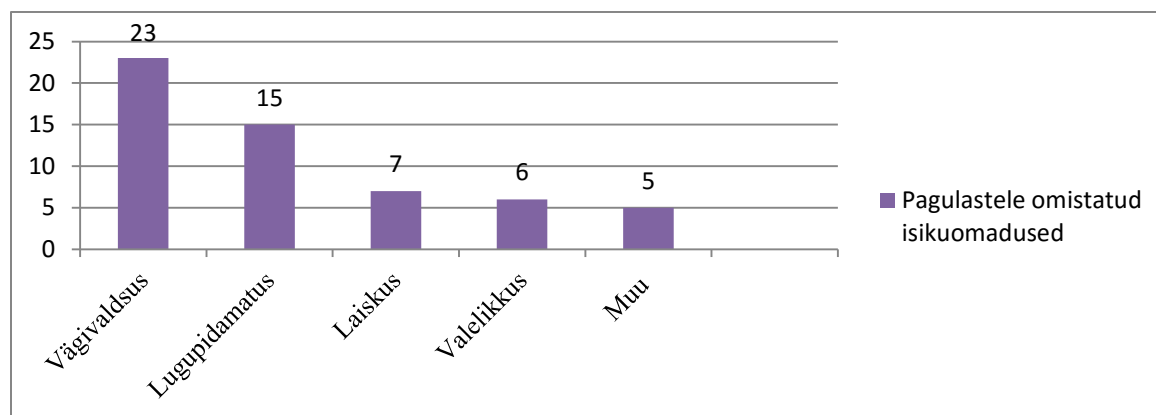
Joonis 3. Postituste päritolu (n=175) (Allikas: Rentel, 2016)

Seejärel vaatlesin konkreetseid stereotüüpseid lähenemisi, mida postitustes pagulastele omistati. Uuringust joonistus välja seitse pagulastele konstrueeritud rolli (vt Joonis 4), millest ülekaalukalt nähti pagulast kurjategijana, aga ka petturina ja islami usu pealesurujana.

Joonis 4. Pagulastele omistatud rollid (n=145) (Allikas: Rentel, 2016)

Viimaks uurisin milliseid isikuomadusi läbi postituste pagulastele omistatakse. Ka iseloomujoonte konstrueerimisel kasutati enim võrdusmärki pagulase ja vägivaldsuse vahel (vt Joonis 5). Veel nimetati pagulast lugupidamatuks, laiskaks ja valelikuks.

Joonis 5. Pagulastele omistatud isikuomadused (n=141) (Allikas: Rentel, 2016)

Siiski nii rollide kui isikuomaduste analüüsimisel selgus, et enamus postitusi (rollid – 73 ja omadused – 82) ei kandnud mingisuguseid stereotüüpseid lähenemisi pagulaste suhtes. Viimaste alla kuulusid peamiselt postitused, mis kritiseerisid sallivaid, valitsust või Euroopa Liitu.

1.6. Uurimusküsimused

Lähtusin uurimusküsimuste püstitamisel teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest, samuti seminaritöö tulemustest ja eeluuritud informatsioonist. Bakalaureusetöö raames on püstitatud kolm peamist uurimusküsimust ning neid abistavad lisaküsimused. Sealhulgas esimene *miks?* küsimus uurib kommuuniga liitumise põhjuseid, järgmine *mis?* uurimusküsimus selgitab kommuunis jagatava sisuloome eesmärke liikmetele endile ning viimane sama kommuuni rolli Eesti ühiskonnas selle liikmete vaatenurgast.

1. Mis põhjustel liitutakse pagulasvastase kommuuniga „Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas“?

- a. Mis ajendas intervjueeritud kommuuni liikmeid sellega liituma?
- b. Millisena näevad intervjueeritud liikmed uuritava kommuuni kuvandit?

2. Mis on „Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas“ jagatava sisuloome eesmärk liikmete endile?

- a. Milliseid postitusi jagatakse intervjueeritavate arvates kommuunis enim (teemad ja postituste päritolu)?
- b. Millist sõnumit intervjueeritud liikmete hinnangul kommuunis jagatavad postitused kannavad?
- c. Kas kommuunis jagatavat sisu võib intervjueeritud liikmete hinnangul pidada vihakõneks?
- d. Kas kommuunis jagatavat sisu võib intervjueeritud liikmete hinnangul pidada paanika külvamiseks?

3. Millist rolli omistavad kommuuni liikmed pagulasvastastele gruppidele Eesti ühiskonnas?

- a. Millist rolli omistavad intervjueeritud liikmed pagulasvastastele gruppidele Eesti avaliku arutelu kujundajana?

- b. Millist rolli omistavad intervjueeritud liikmed pagulasvastastele gruppidele Eesti pagulaspoliitika kujundajana?
- c. Kuivõrd tunnetavad intervjueeritud liikmed meedia huvi uuritava kommuuni vastu?
- c. Kas pagulasvastasus võib intervjueeritud liikmete hinnangul lõhestada Eesti terviklikkust?

2. MEETOD JA VALIM

Selles peatükis selgitan käesoleva töös kasutatud uurimismeetodit ning seejärel tutvustan valimit ning põhjendan tehtuid valikuid.

2.1. Meetod

Seminaritöös (Rentel, 2016) kaardistasin kontentanalüüsiga “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas” kommuuni postitusi, kuid kvantitatiivne meetod ei suuda vastata küsimusele *miks?* Seevastu kvalitatiivne uuring aitaks meil mõista maailma, kus me elame ning vastata küsimusele, miks asjad meie ümber just nii toimivad (Hancock, 1998). Seega saamaks teada kommuuni jälgijate tegelikke arvamusi ja mõtteid pagulastemaatikast, olen valinud töö uurimismeetodiks kvalitatiivse lähenemise.

Oma töö eesmärgi täitmiseks viisin läbi poolstruktureeritud informandi intervjuud. Õunapuu (2014: 170) nimetab intervjuud üheks enim kasutatud andmekogumisviisiks, mis on eriti kasulik delikaatsete teemade puhul, kus inimeste mõteteni jõudmiseks on vaja temaga vestelda. Sealhulgas pean ka mina anti-immigratsiooni tundlikuks teemaks, millele ei saa täielikku vastust leida lähenedes kvantitatiivselt.

Enne intervjuusid valmistasin ette intervjuu kava (vt Lisa 1), mis koosneb vastavalt uurimusküsimustele kolmest peamisest teemaplokist: liitumise põhjused, sisuloome ja selle tähendus liikmetele ning kommuuni roll ühiskonnas. Samuti küsisin intervjuueeritavate isiklike andmeid, nagu vanus ja haridus, ning soojendavaid küsimusi üleüldiselt sotsiaalmeedia kasutamise kohta. Vastavalt vestluse kulgemisele lisasin juurde täpsustavaid küsimusi või selgitusi, muutsin teemade järjekorda ning lasin intervjuueeritaval vabavoliliselt oma mõtetest rääkida.

Poolstruktureeritud intervjuud kasutatakse tavaliselt varjatud nähtuste uurimiseks (Õunapuu, 2014). Ka pagulasdebatt on keeruline teema, kus inimesed on jagunenud leeridesse. Näiteks

mitmed Facebooki grupi liikmed, kellega kontakteerusin, põhjendasid enda uuringus osalemisest loobumist hirmuga tagakiusamise ees, võimalike pingete tekkimisega töökohal ja isegi lähikondlaste seas. Selline hirm valdas neid ka vaatamata sellele, et lubasin garanteerida nende anonüümsuse. Minu kogemustest nähtub, et delikaatsele teemale tuleb seetõttu läheneda mittesunnitud vestlusega, kuulates tähelepanelikult vastuseid ning seeläbi intervjuud suunates. Kuna võtmeküsimused on kõigil vastajatel samad, siis saan andmeid omavahel võrrelda ja analüüsida, luues vastuste vahel sarnaseid mustreid.

Kümnest intervjuust kaheksa viisin läbi kommuuni liikmetega Skype'i või Facebooki teel ning kahe moderaatoriga ehk kommuuni loojaga toimus vestlus näost näkku. Valimisse sattunute hulgas oli inimesi, kes olid radikaalselt vastu silmast silma kohtumisele ja ka videokõnele. Niisiis otsustasin interneti intervjuu kasuks peamiselt seepärast, et kaitsta intervjuueeritavate privaatsust ja huviseid. Selleks, et andmed oleksid omavahel võrreldavad, viisin läbi kõik liikmete intervjuud suulise häälkõnena. Oma töö tulemustes ei saa ma arvesse võtta mitteverbaalseid aspekte nagu kehakeelt, žeste, miimikat jne.

Näost näkku intervjuude tegemist takistasid samamoodi pikad vahemaad, sest kolm intervjuueeritavatest elasid välismaal ning ülejäänud Eestis väga hajutatult erinevates paikades. Deakini ja Wakefieldi (2014) uurimus selgitas välja, et *online* intervjuud hoiavad kokku mõlema osapoole aega ja raha, respondent tunneb end oma kodus või enda valitud kohas mugavamalt ning anonüümsust on kergem tagada. Ka minu empiiriliste andmete kogumise ajal oli mitmeid intervjuueeritavaid, kelle kiire elurütmi juures sai intervjuu kokkulepitud mõned minutid enne või erinevate tööaegade tõttu leidsime ühise aja alles hilisõhtul. Seega lihtsustas internet oluliselt intervjuu planeerimise aega ja kohta.

Teisalt aga ohustavad *online* intervjuusid ootamatud tehnilised probleemid, intervjuueeritava vähene pühenduvus ja liigne ametlikkus, mis reaalsel kohtumisel on kergesti vähendatavad (Deakin & Wakefield, 2014). Minu kaheksa intervjuu puhul esines mõningaid tehnilisi takistusi, mis tulenesid teadmatusest, kuidas Skype'i kasutada. Kuna olime ka kirjalikus suhtluses Facebookis, siis said need kõik kiiresti lahendatud. Intervjuude ajal mitte ühtegi tehnilist muret ei tekkinud. Minule kui uurijale tundus, et kõik intervjuueeritavad olid vesteldes jutukad ja põhjalikud. Ametlikkust palusid paljud vastajad juba eos vähendada, näiteks enamustega sinatasime, vestlesime muudel teemadelgi ning hoidsime sõbralikku tooni.

Kümnest intervjuust kaks tegin kommuni loojatega, kellega kohtusin silmast silma nende enda soovil. Siinkohal on oluline märkida, et moderaatorid omavad kommunis siiski rohkem eksperdi rolli ning ka nendele suunatud küsimused olid veidi erinevad tavaliikmetele esitatutest. Ühe uurimusküsimuse puhul ongi moderaatorite ja tavaliikmete vastused esitatud eraldi, kuid pagulasdebatti puudutavad üldised vastused on esitatud koos. Kuna kõik intervjueeritavad nii interneti vahendusel kui näost näkku vesteldes olid alati kaasa rääkima, siis kasutasin kõiki tulemusi võrdselt sarnaste mustrite joonistamiseks.

Üks intervjuu kestis keskmiselt 45 minutit, sealhulgas maksimaalselt 60 ning minimaalselt 30 minutit. Eetilistest lähtekohtadest selgitasin enne iga intervjuud uuesti oma töö eesmärgi ja intervjueeritava õigusi, kinnitasin omalt poolt vastaja anonüümsust, küsisin luba kõne salvestamiseks ning palusin esitada tal vaid enda seisukohti. Intervjuu lõpus sai inimene soovi korral lisada omalt poolt midagi, mida ma ei puudutanud ning iga vestlus lõppes tänusõnadega. Kuna üks intervjueeritav oli alaealine (16. aastane kommuuni liige), küsisin nõusolekut intervjuuks ka tema lapsevanemalt.

Intervjuusid analüüsisin kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodil, täpsemalt kasutasin vertikaalanalüüsi (*cross-case analysis*). See tähendab, et ma ei võtnud iga isiku mõtteid eraldi lahti, vaid üritasin neid kategoriseerida sarnastesse kastidesse: liitumise põhjused, kommuuni kuvand liikmete jaoks, postituste teemad, päritolu ja sõnum, vihakõne ja moraalse paanika määratlemine, pagulasvastaste gruppide roll avalikus arutelus, pagulaspoliitika, ühiskonna terviklikkuses ning meedia huvi tuntavus. Andmete analüüs algas sellega, et lugesin oma intervjuu transkriptsioone mitmeid kordi läbi, tehes samal ajal märkmeid sarnastest vastustest uurimusküsimustele. Kuna intervjueeritud liikmete tekstidest koorusid selgelt välja mustrid, siis toimus koodide tuletamine üsna ladusalt. Nii tekkisid sarnastest koodidest kategooriad, kuhu alla paigutasin seda iseloomustavad tekstinäited. Seejärel lugesin veelkord saadud kogumit ning vajadusel liitsin sarnaseid kategooriaid üheks või täpsustasin nende nimetusi. Laherand (2008) peab induktiivset sisuanalüüsi eriti vajalikuks sel juhul, kui huvipakkuva nähtuse kohta ei ole piisavalt teooriat või uuringuid, nii üritab autor ise saadud andmetest leida kategooriaid. See oli ka põhjuseks, miks mina otsustasin läheneda induktiivse sisuanalüüsiga.

Viimaks pean vajalikuks märkida, et kuna bakalaureusetöö vaatleb vaid üht pagulasvastast kommuuni mitmetest ning väikest osa uuritava kommuuni kogu liikmeskonnast, siis ei ole see

kindlasti piisav tegemaks suuri üldistusi kõikide Eesti pagulasvastaste gruppide liikmete ja muidugi kogu elanikkonna hoiakute kohta.

2.2. Valim

Esmalt selgitan, miks viisin uuringu läbi just selles konkreetsetes pagulasvastases Facebooki kommuunis. Kui vaadata Facebookis loodud eestikeelseid pagulasvastaseid kommuune, siis leiab märksõnaga “pagulased” kümneid erinevaid. Kaks suurimat neist, mis ületavad 10 000 liikme piiri, on “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas” ja “EI PAGULASMASSELE”. Kuigi viimane on 19 580 liikmega (31.05.16 seisuga) suurim eestikeelne pagulasvastane grupp, ei osutunud see käesolevas töös valituks teise olulise tingimuse tõttu. Nimelt ei oma sellele ligipääsu igäüks, vaid ainult moderaatori poolt gruppi vastuvõetud inimesed. See tähendab seda, et suletud grupis jagatud info ei jõua väljapoole selle grupi liikmeid ning suunab vaid konkreetsete liikmete arvamusi. Avatud Facebooki grupi sisu mitte ainult ei jõua grupi jälgijateni, vaid läbi jagamiste, kommenteerimiste ja meeldimiste ka nende inimeste infovoogu, kes pole pagulasvastase rühmaga liitunud. Sealhulgas võib oletada, et sellega kaasneb suurema hulga ja erinevate vaadetega inimeste arvamuste kujundamine.

Valituks osutunud “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas” omab kommuunina 16 237 jälgijat ning 2707 postitust 378-lt erinevalt autorilt (31.05.16 seisuga). Kümne intervjueeritava leidmiseks kasutasin esialgu sihipärast valimit ehk valisin välja populatsiooni kõige tüüpilisemad esindajad. Oluliseks tunnuseks oli kommuuni liikme üldine aktiivsus, st intervjueeritav pidi pigem olema postitaja/kommenteerija kui jälgija rollis. Aktiivsemaid inimesi aitas mul leida veebileht www.sociograph.io, mis reastab statistikana gruppide liikmete tegevust.

Facebooki toimimise poliitika tõttu tekkisid intervjueeritavate leidmisel üsna kiiresti probleemid, kuna minu saadetud kirju nägid kümnetest vaid üksikud Seda seetõttu, et Facebooki privaatsussätteid rakedandanud kasutajate jaoks liiguvad võõra inimese sõnumid Facebookis teise kausta, millest kasutajat ei teavitata ning seepärast jäävad need enamasti märkamata. Kommuuni moderaatori abiga kirjutasin oma sooviavalduse ka grupi seinale kaks korda, kuid

sellisel moel ei õnnestunud mitte ühtegi osalejat uuringusse juurde saada, kuigi postitust olid näinud paljud inimesed. Seega kasutasin kahe viimase intervjuueeritava leidmiseks lumepallivalimit, kus üks moderaatoritest aitas leida aktiivsemaid kommuuni liikmeid. Sihipärase ja lumepalli valimiga viisin läbi kümme intervjuud.

Alljärgnev info (vt Tabel 2) kirjeldab minu valimit ehk kümnet intervjuueeritavat. Ära on märgitud töös kasutatud intervjuueeritavate tunnused ehk koodid, mis sisaldavad sugu (M=mees ja N=naine) ja vanust. Tabelist on näha, et valimisse kuulusid nii mehed kui naised igast vanusekümnest alates 16-aastasest kuni 65-aastaseeni. Samuti said uuringus intervjuueeritud mõlemad ja ainukesed uuritava kommuuni moderaatorid.

Tabel 2. Intervjuueeritavate kirjeldused

TUNNUS	SUGU	VANUS	HARIDUS	PAGULASVASTASTE GRUPPIDE LIIKMELISUS
M42	Mees	42	Keskeriharidus	<ul style="list-style-type: none"> • “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas” • “EI PAGULASMASSIDELE –KOSE VALD”
M48	Mees	48	Kõrgharidus	<ul style="list-style-type: none"> • “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas” • “EI PAGULASMASSIDELE” • “EKRE Sõprade Klubi”
M23	Mees	23	Põhiharidus	<ul style="list-style-type: none"> • “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas” • “EI PAGULASMASSIDELE” • “Ei pagulasmassidele Võrumaal” • “Soldiers of Odin Estonia”
N58	Naine	58	Keskeriharidus	<ul style="list-style-type: none"> • “Ei pagulastele / Estonians against

				<p>refugee quotas”</p> <ul style="list-style-type: none"> • “EKRE Sõprade Klubi”
N32	Naine	32	Keskeriharidus	<ul style="list-style-type: none"> • “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas”
N65	Naine	65	Kõrgharidus	<ul style="list-style-type: none"> • “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas”
M35	Mees	35	Keskharidus	<ul style="list-style-type: none"> • “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas” • “Ei migratsioonile” • “Soldiers of Odin Estonia” • “EKRE Sõprade Klubi” • Jne...kokku 20-30. pagulasvastases grupis
N16	Naine	16	Põhiharidus	<ul style="list-style-type: none"> • “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas”
M26 (moderaator)	Mees	26	Kõrgharidus	<ul style="list-style-type: none"> • “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas”
M34(moderaator)	Mees	34	Kõrgharidus	<ul style="list-style-type: none"> • “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas” • “EI MASSIMIGRATSIOONILE” • “EKRE Sõprade Klubi”

3. TULEMUSED

Kolmandas peatükis toon välja empiirilise uuringu peamised tulemused. Esimesena annan ülevaate põhjustest, mis ärgitasid liikmeid kommuniga liituma, sealhulgas toon välja ka tekkinud kommuuni kuvandi liikmete endi jaoks. Teiseks esitan tulemused, mis näitavad liikmete arvamust kommunis jagatava sisuloome kohta. Viimases alapeatükis tutvustan küsitletud liikmete arusaami sotsiaalmeedia pagulasvastaste gruppide rollidest erinevates valdkondades nagu avalikus arutelus, pagulaspoliitikas, meediamaaastikul ja Eesti ühiskonnas kui tervikkuses.

3.1. Kommuuni loomise ja sellega liitumise ajendid

Kommuuni loomise põhjused: moderaatorite kogemus

Mõlemad intervjueeritud moderaatorid olid kommuuni idee algatajad ning nimetasid seda peamiselt emotsioonide ajendil loodud sotsiaalmeedia grupiks. Kuna grupp muutus avalikuks 2015. aasta maikuus, kui tulid esimesed uudised Eestile määratud pagulaskvootide kohta, siis oligi üheks loomise ajendiks kvootidest tingitud ärritus. Peamiseks domineerivaks märksõnaks kommuuni loomise idee juures oli moderaatorite sõnul “pettumus” ja seda mitmes valdkonnas.

/.../ Ma olen nende poliitikutega kokku puutunud selle kuue aasta jooksul palju ja mul lõi see isamaalisus välja ühe tuntud poliitiku tõttu, kes tööalaselt käib küsimas meilt rahastust ja räägib meile ühte juttu ja telekas teist juttu. Olemasolevale infole tuginedes ma lihtsalt näen, kuidas inimene valetab. Ta ei ole ainuke inimene, kes valetab nii, et silm ka ei pilgu. See vihastas mind totaalselt välja ja sealt minu isamaalisus välja lõi ning võib öelda, et alusvundamendiks oligi see “Ei pagulastele” kommuunile. (M26, moderaator)

/.../ Ma arvan, et keskmine Eesti inimene, kes pole maailma piisavalt näinud, ei ole maailmaasjadega kursis ja ei loe piisavalt, ei valda keelt või ei tunne lihtsalt kultuuride

vastu huvi ning see, mis meie kallid valitsus on rahvale ette söötnud, on tegelikult ainult koorekiht ja seda usutakse. Kaugeltki see pole päris nii. (M26, moderaator)

Ülalolevad näited viitavad mitmetasandilisele pettumusele. Esmalt andis tõuke ebameeldiv kogemus poliitikuga ning kommuuni loomisele aitas kaasa ka kahtlus Eesti meedia ja valitsuse informatsiooni usaldusväärsuses. Seega oli olemas mitme kogemuse ja emotsioonide ajendil viljakas pinnas Eesti esimese pagulasvastase kommuuni loomiseks.

Kuigi ka teine moderaator ütles, et kommuun sai loodud ilma pika plaani ja tagamõtteta, siis viitab temagi isiklikule kogemusele. Sel puhul tekkis kokkupuude sarnaste pagulasteemaliste gruppidega välismaal, mis olid moderaatori sõnul “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas” kommuuni loomise ajendiks.

Ma olin Soomes siis ja seal hakati ka neid looma, tekkis selline meeldiv arutelu sinna ja info koondus. Ma ei tea, rohkem nagu emotsioonide ajendil, mul ei olnud mingit tagamõtet. See ei olnud planeeritud. Selles suhtes poleks arvanud, et nii palju inimesi sellega liitub. Suur üllatus. (M34, moderaator)

Mõlemad moderaatorid kinnitasid uuritava kommuuni loomist isiklikust kogemusest tulenenutest emotsioonidest. Samuti ei osanud grupi loojad arvata, et sellest saab üks suurima liikmete arvuga eestikeelne pagulasvastane keskkond sotsiaalmeedias. Järgmisena peatungi sellel, miks uuritava kommuuni liikmed otsustasid sellega liituda.

Kommuuniga liitumise põhjused: liikmete kogemus

Intervjuudest grupi liikmetega nähtub, et kommuuniga liitumise ajendeid oli mitmeid. Näiteks olid mitme intervjuueeritava puhul liitumise põhjusteks soov saada pagulasteemalist informatsiooni, avaldada ise arvamust ja teateid, kuid ka isiklik huvi võrdlemaks kommuuni infot muude allikatega. Kõige enam põhjendati kommuuniga liitumist ja selles toimuva pidevat jälgimist aga **infonäljaga**. Enamus intervjuueeritud liikmetest tunnetasid, et pagulasteemalised uudised, eriti negatiivsed lood, ei ole neile Eesti meediaruumis piisavalt kättesaadavad .

Ühesõnaga see teema on minu jaoks aktuaalne, mind huvitas see informatsioon ja mind huvitas ka inimestele omapoolse informatsiooni jagamine. (N65)

Sellepärast, et seal saab igasugust adekvaatset infot olukordade kohta pagulaste suhtes. Et nagu linke inimesed panevad sinna üles, kust nad saanud on andmeid ja infot. /.../ Sest nagu meedia ei kajasta ju kõike. Meedia kajastab ainult ühepoolselt ja oma kasude poole. (N58)

Siinjuures tuleb nentida, et intervjueeritute jaoks ei olnud oluline lihtsalt pagulasteemaliste uudiste kättesaadavus, vaid ka uudistes jagatava informatsiooni tõesus. Muuhulgas rõhutasid mitmed intervjueeritavad, et nad usaldavad Facebooki kommuunis jagatavat informatsiooni rohkem kui tavameedias kajastatut, sest nende hinnangul näitavad grupis jagatavad postitused pagulasdebatti ja -olukorda lihtsalt adekvaatsemalt. Näiteks leiti, et tänu Facebooki kommuuni liikmeks olemisele on neile kättesaadav teave, mida peavoolumeedia üritab tahtlikult varjata.

/.../ Seal tuuakse välja nõ tsitaadid, faktid, mingid väljalõiked ajakirjandusest, mis nõ meieni otse ei jõua, sest teame ju ka seda juhtumit, kus Venemaal, Moskvast, naisterahvast lapsehoidja lõi väikesel lapsel pea maha, jooksis mööda Moskva linna ringi, karjades „Allahu akbar!” ja mis vaikiti maha Venemaa meedias. Seda mahavaikimist... (M42)

Paljude intervjueeritavate jaoks oli oluliseks Facebooki grupiga liitumise põhjuseks see, et kommuunis saab ise pagulasteemadel sõna sekka öelda. Sotsiaalmeedias on kerge oma arvamust avaldada nii kommenteerimise kui postitamise teel ning sama tundsid ka uuritava kommuuniga liitujad. Sealhulgas tunnetasid paljud intervjueeritavad, et sotsiaalmeediast ongi saanud Eestis ainuke tavakodanikele kättesaadav **arvamuse avaldamise platvorm**, kuna nende arvates ei ole muul moel võimalik avalikku arutellu pagulasteemal panustada.

Eelkõige leidsid paljud intervjueeritavad, et erinevad kohalikud meediakanalid ei kajasta piisavalt Eesti rahva seisukohti, vaid alluvad otseselt valitsusele või juhtivatele korrumpeerunud poliitikutele. See on ka põhjus, miks intervjueeritud grupi liikmete arvates kajastab peavoolumeedia pagulasvastaseid seisukohti vaid negatiivsest küljest, neid naeruvääristades või vaigistades. Sarnaselt tunnetasid intervjueeritavad kommentaariumites tsensuuri, kus nende hinnangul meediaväljaanne valib, kelle arvamusel lehel seista võivad ja kelle omad mitte.

Ikka vist sellepärast, et nad saavad seal ennast väljendada, sest avalikus meedias ju rahvale sõna ei anta. /.../ Kui meedias ei saa end väljendada, siis nad on gruppidesse koondunud ja kui grupid ka ära likvideeritakse, siis nad lähevad tänavatele. Rahvas ikkagi tahab oma protesti avaldada ja oma meelsust näidata. (N58)

/.../ Ütleme, et minu põhiliseks põhjuseks oli võibolla see, et seal sai vabalt oma arvamust avaldada ja informatsiooni avaldada. See, mida tänapäeval enam kahjuks ei ole Eesti Vabariigis võimalik teha. Eesti ajalehed tänapäeval ei avalda enam näiteks sellel teemal artikleid ja arvamusi. Isegi ma ei räägi artiklitest, sul ei lasta seal isegi kommenteerida, eksle. Kommentaariumitest, näiteks Postimehe juures, võetakse lihtsalt need kommentaarid maha ja kõik. Ma ei ütle, et alati, aga tihtipeale. (N65)

Eeltoodud arvamuse puhul mängib kindlasti rolli see, et tänapäeval ongi sotsiaalmeedia üks lihtsamaid viise, kus tavakodanikuna sõna võtta ning seda ka ühiskondlikel avaliku arutelu teemadel. Kuna sotsiaalmeedial puudub otsene vastutaja nagu ajalehe väljaandel, siis seepärast võib paljudele kasutajatele tunduda, et näiteks Facebookis lubatakse neil vabalt kaasa rääkida, kuid kommentaariumites justkui jälgitakse nende sõnavõtte. Ülaltoodud viimase tsitaadi autori, 65-aastase intervjuueeritud grupiliikme, sõnul liituski ta Facebookiga ainult seetõttu, et avastas enda jaoks pagulasvastase grupi, kus oma arvamust avaldada.

See oli väga juhuslikult, et ma sinna sattusin. Ma lihtsalt guugeldasin ja vaatasin Google pealt informatsiooni enda kohta ja siis ma avastasin, et "Ei pagulastele" on avaldanud Facebookis ühe intervjuu minuga ja siis ma läksin sinna "Ei pagulastele" kommuuni ning avastasin selle Facebooki. Varem ma ei teadnudki sellest Facebookist mitte. (N65)

Sama tekstinäite omanik on valimi loomise ajahetkel Sociograph.io statistika järgi kõige aktiivsem liige "Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas" kommuunis, st koguarvestuses nii postitamises, kommenteerimises kui ka laikimises. Kuigi selle intervjuueeritava kogemus on vaid üks näide, ilmestab see hästi eakama inimese tungivat sisemist vajadust ning motivatsiooni sotsiaalmeediaga liitumiseks, et saada ja anda pagulasteemalist infot ning avaldada arvamust.

Kuna mitmete grupi liikmete arvates ei ole peale sotsiaalmeedia Eesti rahval jäänud muud kohta oma seisukohtade tutvustamiseks, siis loodeti, et tänu Facebooki pagulasvastastele gruppidele märkab tavakodanike meelsust ka valitsus. Niisiis nähti sotsiaalmeedias, eelkõige Facebookis, abivahendit enda arvamuste nähtavaks tegemiseks riigi kõrgematele otsustajatele.

Mul tegelikult oli väike lootus ka, et seal internetis öeldu jõuab äkki ka tähtsamate inimesteni. Et nad võtavad meid arvesse kui Eesti rahvas, et mida meie arvame ja kas me oleme üldse sellega nõus. Muidugi ei ole nõus. (N32)

Arvamuse avaldamise kõrval pidasid paljud intervjueeritud grupiga ühinemisel oluliseks motivaatoriks tõika, et kommuunis jagatavad vaated haakuvad paljude inimeste arvamusega. Leiti, et kui inimene tunneb, et grupis jagatavad postitused ühtivad suuresti tema enda arvamustega, siis on tal ka lihtsam otsustada liitumise kasuks. Mitte ükski intervjueeritav ei öelnud, et grupis jagatavad väärtused, vaated ja tõekspidamised ei ühti nende enda ideedega.

Meie paljud vaated, arvamused ühtisid ja seal saab nagu ka ise sõna sekka öelda. (N32)
Nende poolt jagatud artiklid läksid minu seisukohtadega kokku. Enamik nendest artiklitest, mis nad praegugi avaldavad, need lähevad minu seisukohtadega kokku. (N65)

Üks intervjueeritav põhjendas enda liitumist hoopis teemakohase info jagamisega teistele grupi liikmetele. Ka see intervjueeritav tunnetas, et pagulasteemaline informatsioon ei ole Eesti avalikkuses kättesaadav ning seega tundis ta kohustust jagada oma kaasmaalastele kommuunis uudiseid, mis muidu jääks varju. Seejuures on oluline märkida, et lisaks erinevatele meediakanalitest leitud uudistele jagab intervjueeritav samuti infot, mis tugineb tema enda isiklikule kogemusele. Isiklike kogemuste all peab ta silmas maailmas reisimisel, eelkõige araabiakeelstes ühiskondades, nähtut ja kuuldut.

Nagu ma ütlesin, et põhjus on see, et ma tunnen vastutust natuke. Mul on see info olemas ja teistel inimestel seda infot ei ole. Neile antakse valeinfot, siis oleks vale, kui ma selle info jätaks enda teada. (M35)

Kuna ülaloleva tsitaadi autor ise usub end andvat ainuõiget informatsiooni, siis on nende postituste tõlgendamisel kindlasti oluline funktsionaalne lugemisoskus ning allikakriitilisus, sest ühe inimese enda vaateid peaks siiski võtma arvamuse avaldustena, mitte faktidena.

Kuigi info saamine, andmine ja arvamuse avaldamine võisid olla oodatavad põhjused, miks pagulasvastase grupiga ühineti, siis alljärgnev allikate võrdlemise eesmärk kommuuniga liitumisel oli harvaesinev, kuid kõnekas ajend. Nimelt kaks intervjueeritavat liitusid omasõnul Facebooki kommuuniga selleks, et **võrrelda** seal jagatavat infot teistes kanalites leitavaga. Näiteks liige M48 oli liitunud väga paljude erinevate pagulasvastaste Facebooki gruppidega, et vaadelda ning analüüsida erinevate liikmete käitumist mitmesugustes sarnastes veebikommunides. Siinkohal pean oluliseks ära märkida seda, et kommuuni liige M48 eristus oma vastuste ja tüübi poolest väga tugevalt teistest intervjueeritavatest. Nimetaksin teda kujundlikult uuritava kommuuni valvekoera rolli kandvaks liikmeks, kes suhtub postitustesse kriitilisemalt, kohati kontrollib teiste liikmete öeldut grupis ja läheneb ka pagulasdebatile üldisemalt veidi neutraalsemalt.

Tahtsin selgust saada, et need inimesed, kes väljendavad meelsust pagulaste vastu, et kuidas nad väljendavad ennast erinevates gruppides. Nendes pagulasvastastes gruppides just. Huvitav on see, et igas grupis kujuneb oma stiil välja, mis kandub üle peaaegu kõikidele kasutajatele. (M48)

/.../ Võtame mingisuguse konkreetse inimese, konkreetse kasutajanime, ühes grupis esineb ta natuke ühtemoodi, võibolla väga vulgaarselt, ja teises grupis tuletab ta nii mõnikordki teisele meelde, et väga viisakas oleks jääda süüdsuse piiridesse. (M48)

Ülalolevate tsitaatide autor seega tunnetab, et kuigi erisugused pagulasvastased grupid on temaatiliselt sarnased, siis oma sisult ja väljajutlemistelt küllaltki erinevad. See tähendab, et pagulasvastaseid grupe ei saa kindlasti liigitada ühe suure liikumise alla, kuna ka nende endi sees valitsevad väga erinevad reeglid ja eesmärgid. Samade liikmete käitumine erinevates pagulasvastastes gruppides oleks aga juba omaette väga huvitav uurimisobjekt.

Sarnaselt nentis teine intervjueeritav, et liitumise üheks põhjuseks oli peavoolumeedia ja pagulasvastase kommuuni informatsiooni omavaheline võrdlemine. Seda võib põhjendada

enesekindlaks ja otsustusvõimeliseks. Enim nimetatud omadussõnad, mille kaudu intervjueeritavad grupi õhustikku iseloomustasid, olidki patriootlikkus ja vastumeelsus. Patriootlikkuse all peeti silmas just vajadust või tunnet kaitsta kodumaad pagulaste tegude ees. Vastumeelsust mõtestati lahti mitmeti ehk kommuuni kirjeldati kui valitsuse, Euroopa Liidu, massimigratsiooni, islamiseerimise, pagulaste vastasena.

Viha, protest ja vastasus. See vastasus on ka Euroopa Liidu vastasus ja valitsuse vastasus. Vastandumine siis. (M34, moderaator)

Selline ärev...et meelsus on selline ärev, hirmutundev ja solvunud. (N32)

Võib oletada, et kõik sellised rahuolematust kirjeldavad omadussõnad viitavad tegelikult liikmete soovile olla märgatud põhiliselt valitsuse poolt. Nad tahavad rõhutada seda, et kui suur osa Eesti rahvast on ärritunud ja solvunud, siis demokraatlikus riigis ei tohiks riigijuhid sellest mööda vaadata.

Teine grupp omadussõnu (**rohelist vasakul**) iseloomustavad kommuunis valitsevat meelsust pigem neutraalsemate omadussõnadega. Siinkohal võisid liikmed alateadvuses tahta rõhutada seda, et uuritav pagulasvastane kommuun ei ole äärmuslik, rassistlik ja üle piiri minev. Paljud intervjueeritavad tunnetasid, et grupist väljapool seisvad inimesed, eriti pagulaste pooldajad, meediategelased ja riigijuhid, tembeldavad neid ohuks Eesti ühiskonna toimimisele. Kuid siia hulka kuuluvad ka sõnad, mis iseloomustavad pigem kommuuni kui objekti (näiteks „rahvusvaheline“), mitte seal valitsevat õhkkonda.

/.../ Nii palju kui ma olen neid kommentaare vaadanud, postitusi vaadanud/jaganud, ma pole kunagi näinud selliseid labaseid siukseid saatmisi, et lihtsalt arukad inimesed minu arvates seal koos. (M42)

Rahulik, kalkuleeriv ja kas just informatiivne, aga kaalutlev. (M42)

Kuigi intervjueeritavad olid kõik aktiivsed kommuuni liikmed, siis leidis neidki, kes nimetasid kommuuni ja sealset meelsust pigem negatiivseks ehk äärmuslikuks (**punased paremal**). Näiteks tähendusrikka „lihtsameelsuse“ all mõtles vastaja seda, et liikmed tihti ei süvene postituste sisusse, ei sea kahtluse alla erinevaid allikaid või öeldut ning jäävad kiiresti uskuma kõike jagatut. Sõnad nagu „vaenulik“, „rassistlik“ ja „vihane“ on vägivaldse varjundiga, mis on

otseselt seotud pagulasteemasse suhtumisega. Siinkohal on oluline märkida, et kuigi mina liigitasin need pigem negatiivsete omaduste juurde, siis liikmete arvates ei pruugi need üldsegi viidata äärmuslikkusele. Näiteks „viha“ defineeriti kui loomulikku meeleoluseisundit, mis rahuolematuse ajal tekib.

No vaenulikkus ja rassistlikus on seal. Ja siis ka need, kes kodumaa eest on, patrioodid.
(M23)

/.../ Peale “lihtsameelsuse” ei tule mul midagi meelde. /.../ Absoluutselt ei süveneta, et mis seal videos tegelikult on või mis sellel pildil on. Kui keegi ütleb, et see on moslemi eluviis ja paneme nad põlema, siis neid laike tuleb sinna sadade kaupa. Kui on tegemist arutleva postitusega, kus võibolla vaagitakse erinevaid pooli ja vastu-poolt argumente, siis väga sageli selles grupis jäävad sellised postitused täiesti ilma tagasisideta. Täiesti!
/.../ (M48)

Nagu näha siis juba kõigest kümne erineva intervjuueeritava puhul joonistusid välja täiesti erisugused omadussõnad, millega Facebooki grupis toimuvaid arutelusid ja jagatavat infot iseloomustada. Peamiselt tajuti, et kommunis domineerib ärev ja rahuolematu meelsus, mis on ajendatud patriootlikest, enesekehtestavatest ja nii pagulaste kui valitsusvastastest meeleoludest. Küll aga leidis neid intervjuueeritavaid, kes tajusid uuritavas grupis valitsevat meelsust kas pigem neutraalse ja rahuliku või hoopiski vaenuliku ja vägivaldsena. Eeltoodust nähtub, et ka grupi liikmetel endil, kes selles keskkonnas pidevalt viibivad, on raske kommunis valitsevat meelsust üheselt hinnata.

3.2. Kommunis jagatava sisuloome tähendus liikmetele

3.2.1. Postituste teemad

Mõlemad moderaatorid ja enamik intervjuueeritavaid leidsid, et peamiselt on jagatud uuritavas kommunis konkreetset pagulaste vastu suunatud postitusi. Näiteks on postituste sisuks

enamasti immigrantidega seotud kuritegevus ja sisserännanute kaasnivad ühiskondlikud ja majanduslikud probleemid. Sealhulgas toodi tihti ilmestavaks näiteks teiste heaoluriikide suutmatust sissetoodud pagulastega hakkama saamisel. Nii ka käesolevas töös vastasid intervjueeritavad, et kommunis jagatavad postitused on tavaliselt seotud vägistamiste, röövimiste, tapmiste ja väiksemate pahandustega, mida saadavad korda sisserännanud.

Ka ainult mingi jama, et kus keegi end jälle õhku lasi või kes jälle kuskil vägistati, et säärast juttu. (M23)

Lood, kus kuskil Euroopa linnas jälle sisserändajate kamp midagi organiseerinud, keegi sai jälle peksta või keegi jälle karjub kellelegi, et tapame maha. Sellised asjad. (N32)

Kuritegelike teemade silmapaistvus intervjueeritavate jaoks pole midagi üllatavat, sest just selliste uudiste osakaal on meedias ülekaalus, samamoodi pagulasvastastes kommunides. Märkimisväärne on aga see, et peaaegu sajabrotsendiliselt tõmbasid kõik intervjueeritavad tugeva seose sisserändajate ja vägistamise vahele. Siinkohal mängivad olulist rolli viimasel ajal sageli esinenud vägistamisjuhtumid Euroopas, kust on leitud süüd just abivajajatest pagulastele.

Pagulasega seotud murede all nimetati mitmel korral ka usuga seotud probleeme. Alljärgnevad tekstinäited toovad esile just islami religiooni peale surumise Euroopa rahvastele.

Jah. See ka, et nad tulevad ja hakkavad oma usku peale suruma. Nad ei aktsepteeri sellega, mis siin on, vaid nad tahavad ikka seda oma joru ajada. (N16)

Islamiseerimine, kuidas meile islami kultuuri igal pool peale surutakse. /.../ (N65)

Kõik tsitaadid, mis olid seotud islami usuga, sisaldasid ka sõna “suruma”. Seega konkreetselt ei jagata teemasid moslemite usu eripäradest ja halbadest külgedest, vaid eriti tahetakse saata nende postitustega laiali sõnumit, et pagulased tulevad Euroopasse sundima teisi rahvusi võtma omaks islami usku.

Kui kuritegevuse ja islamiseerimise teemad olid enim nimetatud, siis vähemal määral, kuid siiski nimetati pagulasi töökõlbmatuteks, haiguste levitajateks, koormuseks maksumaksjatele ja petturiteks.

/.../ Oleks see niimoodi, et tuleks pagulased, keda on vaja aidata ja kes tulevad päriselt siia abi saama, siis mul ei oleks mitte midagi nende vastu. /.../ Näiteks vanem või noorem rahvas ei pruugigi sellest teadagi. Neile öeldakse, et abivajajad, insenerid ja mis veel, aga nad ei tea tegelikult, et need samad pagulased on need samad, kes läksid Belgiasse ja igale poole. Nad võisid olla samamoodi need insenerid ja kes iganes. (N16)

/.../ Siis materiaalsed, etnilised, usulised probleemid ja haiguste tulv ning nende ülalpidamine tuleb kalliks. Kuna omal rahval tööd ei ole, siis keeleoskamatutel keelebarjäärid ei aita ju neil ka tööd saada. Tulevad nagu meie rahakoti peale siis. Võõrtungijad nagu, sissetungijad. (N58)

Ülalolevatest tsitaatidest nähtub eelkõige see, et intervjuueeritavate arvates ei suuda saabunud pagulased Eestis tööd leida ning seega peavad maksumaksjad neid enda sissetulekutest ülal pidama. Kokkuvõtlikult võibki seda nimetada riigi sotsiaalsüsteemi ja rahva koormamiseks, mis oli ühe tulemusena minu seminaritöös (Rentel, 2016) esindatud.

Mõned intervjuueeritavad märkisid, et täiendavalt jagatakse postitusi ka nii Eesti kui Euroopa üldise pagulaspoliitika kohta. Siinkohal peeti silmas peamiselt faktilisi otsuseid, seaduseid, eelnõusid ja poliitikute arvamusi just pagulaskriisi osas.

Valdavalt on ka meie Euroopa poliitikuid, mis otsuseid nad teevad ja mis nad arvavad, just nimelt Merkel ja Juncker, kõik need toredad kodanikud, mis nad on otsustanud ja kuhu midagi suunanud. (M42)

Osad vastanutest töid nimeliselt esile Eesti peaministri Taavi Rõivase, kelle sõnavõtte ja tegemisi grupi liikmed erilise valvsa pilguga jälgivad ja kommuunis kajastavad. Kuna Rõivas on tõesti peaministrina üks olulisemaid otsustajaid riigis, siis on see loomulik, et suur osa poliitpostitustest puudutavad just teda.

/.../ Eriti kui vaadata seda pagulasgruppi, mis seal põhiliselt inimeste postitused on. Ikka on Taavi Rõivase kohta. Pole nagu varem kuulnud väga mingi teema kohta, et inimesed nii vastu oleksid valitsuse arvamusele. (N16)

Näiteks Taavi Rõivase vastu on seal palju jama, kes ainult tahabki neid siia kutsuda ja värki. (M23)

Kindlasti suhtutakse kommunis peaministrisse pigem negatiivselt. Samas nentis intervjuueeritav M48, et tihti minnakse tema hinnangul uuritavas kommunis ka Taavi Rõivase kritiseerimisega liiale, hakates teda labaselt ja isiklikult ründama.

Hiljaaegu siin ringles üks pildike Taavi Rõivase kooliajast, mingist stiilipeost. See, et näiteks meie arvates, päris kindlasti minu arvates, meie praegune lapspeaminister teeb meile ebasobivaid otsuseid, ei tähenda aga seda, et kõik, mis on temaga seotud, et kõiki peaks kindlasti halvustama ja valimatult solvama jne. (M48)

Laiemas plaanis on ikkagi negatiivselt pagulasi kujutavate ja pagulaspoliitika teema jagamine ootuspärane, kuna tegu on siiski pagulasvastase kommuniga. Krimiuudiste populaarsus võib seisneda selles, et kommunu liikmed saaksid põhjendada teistele enda vastasust. Pagulaspoliitilised postitused annavad aga pigem rohkem ruumi ja indu arutelu tekkele kommentaaride näol.

3.2.2. Postituste päritolu

Kui rääkida postituste päritolust, siis kommunis ringi vaadates ei jää peale meedia uudiste silma mud midagi. Minu seminaritöö (Rentel, 2016) kinnitas, et tegelikult oli isegi liikmete loodud originaalsisu või teiste kasutajate poolt loodud veebisisust leitud postitusi rohkem kui moderaatorite jagatud meediast pärit artikleid. Võti peitub aga selles, et Facebookis ei kerki kommunis ilma moderaatori nõusolekuta ükski liikme postitus esile. See on küll lehel varjatud kujul ja statistikas olemas, kuid kommunu peaseinal tihti puuduv. See võib selgitada ka fakti, miks käesoleva uuringu kõik vastajad nimetasid postituse päritoluks ajakirjandust.

Valdavalt on ikka nopped uudistest, et Merkel võttis sellise otsuse vastu ja Eesti poliitikud võtsid sellise otsuse vastu. Ja mingis riigis ollakse hädas pagulastega ja pagulased tegid seda ning teist. Seal on noppeid erinevaid. (M42)

Kuigi meediast pärit sisu nimetati kõige enam, rõhutasid paljud vastajad, et meedia all peetakse silmas enamasti välisajakirjandust. Üks moderaator ütles, et võõrkeelseid uudiseid eelistatakse eestikeelsete ees, sest Eesti meedia ei kajasta tahtlikult negatiivseid pagulasuudiseid. See tähendab, et Eesti meedia kajastustel hoitakse küll silma peal ja vajadusel jagatakse ka kommunis, kuid üldjuhul mitmete liikmete arvates pagulasvastaseid uudiseid Eestis ei kirjutata. Moderaator leidis, et ilmselt on Eesti peavoolumeedia kallutatud ning seetõttu leiame väljaannetest peamiselt positiivseid või neutraalseid uudiseid pagulaskriisist.

/.../ Ma võin sulle öelda, et vägistamis uudiseid, mida mina nägin Postimehes, oli kunagi sügisel. Aga neid julme juhtumeid on praktiliselt iga nädal. Selliseid asju ei kajastata. /.../ Tõenäoliselt on selliste vaadetega inimesed seal juhtivatel kohtadel või on erakond taga. Ma ei tea. Tõenäoliselt on seal sellised inimesed, kes pooldavad multikultuursust, sisserännet, aga tegemata vahet, et sõjapõgenikud ei ole mitte teps ainult professorid ja mis tööjõudu me vajame. (M34, moderaator)

Sarnane arusaam domineeris ka intervjueeritud liikmete seas. Mitmed vastajad tõid välja eestikeelseid alternatiivmeediakanaleid, millega asendatakse tihti peavoolumeedia sisu. Valdav osa intervjueeritavatest usaldasid rohkem alternatiivseid meediaväljaandeid nagu Uued Uudised, Objektiiv ja Nõmme TV, mis on selgelt pagulasi mittersoosiva hoiakuga. Nende kanalite puhul märgiti ära faktide tõesust lugudes, erapooletust ja sõltumatust poliitikast või konkreetsetest juhtivatest erakondadest.

Kuskil peab ju olema mingi kanal, kui nagu peavoolumeedia on rakendatud poliitpropaganda ajupesuks. (M35)

Kui oma seminaritöös sain ma vaid eeldada, miks uuringust selgus, et postitused on pärit alternatiivsetest väljaannetest, siis selles töös ütlesid liikmed ise, et usaldus Eesti peavoolumeedia vastu on üsna madal. See aga ei tähenda seda, et kommunis puudusid peavoolumeedia kanalite artiklid, need on lihtsalt enamasti välismaised.

Seal on põhiliselt inglise päevalehed, Daily Mail, Express. /.../ Rootsi meediast on põhiliselt kuritegusid, sest see on see näide, milleni võib viia massimigratsioon. /.../ Põhilised inglise keelsed kanalid. (M34, moderaator)

Kui enamasti märgiti postituse päritoluks mõni meediakanal, siis üksikud liikmed oskasid mainida ka fotosid, videoid, teiste Facebooki kasutajate postitusi, linke internetist, blogipostitusi ja liikmete enda kirjutatud originaalsisu. Enamasti tulid need vastajatele meelde, kuna nad olid ise selliste postituste autorid.

/.../ Ükskord näiteks mingis mängus oli see, et mängisin ühte mängu, kus tumedanahalised tulid kallale ja ma andsin neile seal tappa ning tegin sellest kohe kuvatõmmise ja panin üles, et näed pagulased tahtsid õpetust saada, et tulid mulle kambaga kallale jne. (M23)

Postituse päritolu tundmine oli intervjueeritud liikmete jaoks üsna keeruline küsimus, kuna paljud tunnistasid, et nad küll loevad sisu, aga ei pane allikat tähele või ei jäta seda meelde. Üldises plaanis tunnetavad liikmed välismeedia suurt osakaalu kommunis jagatava sisu osas, seevastu vaid üksikud intervjueeritavad loetlesid jagatava infona ka videoid, fotosid ja muud sisuloomet.

3.2.3. Postituste sõnum liikmetele

Postituste sõnumi all pean silmas enim levinud mõtet, mida postituse autor kirjutatud sisuga lugejatele öelda tahab. Iga teksti, pildi või video taga on mõte, mis peab inimesteni jõudma. Siinsest uuringust selgus, et erinevaid tunnetatavaid sõnumeid on mitmeid, kuid üldistatult jagasin need kaheks: otsesed ja kaudsed sõnumid.

Paljud liikmed tunnetasid üht ja ainsat otsest sõnumit. Selleks peeti just hoiatust inimestele, et potentsiaalsed pagulased kujutavad Eesti ühiskonnale ohtu. Peamiselt on hoiatavad postitused pagulaste kuritegevusest ning sisserännanute kaasnemist majanduslikest ja kultuurilistest probleemidest.

Võõrad sisserändajad toovad endaga kaasa palju kuritegevust ja erinevaid usku, erinevaid arusaamasid. Jah, täpselt, hoiatus läbi nende kuritegevuste uudiste. (N32)
Nad üritavad ikkagi inimestele näidata, mis maailmas see pagulasteema kaasa toob, negatiivseid külgi. Inimesed, kes sellest veel ei tea, nemad saaksid ka sellest teda. (N16)

Hoiatuse levitamise soov selgitab ka seda, miks uuritavas kommunis levib palju just kuritegelikke uudiseid pagulaste kohta. Läbi traumeerivate ja emotsionaalsete õnnetuste ja rünnakute üritatakse tegelikult kasvatada lugejates vastasust pagulaste suhtes. Siinkohal ilmestab ülalolev teine tsitaat seda, kellele nimetatut sõnumit tahetakse edastada. Eelkõige loodetakse krimiuudistega jõuda inimesteni, kes pole poolt valinud, kalduvad pigem pagulaste pooldajate poolele või on lihtsalt antud vallas teadmatuses.

Kokkuvõtvalt on üsna eeldatav, et pagulasvastase kommunis postituste tagamõte on hoiatus sisserändajate ja nende tegude ees. Teisalt leidsid liikmeid, kes leidsid selle kõrval muid sõnumeid. Need olid küll haruldasemad, kuid siiski kõnekad. Näiteks selgus uuringust, et tagamõte võib olla ükskõik millise postituse taga see, et sarnaselt arvavaid inimesi on palju ja keegi pole nõ üksi. Mitu korda mainiti intervjuudes tõe kuulutamise aspekti ehk läbi postituste tahetakse öelda, et Eesti meedia ja valitsus ei anna pagulastemaatikast kindlasti täielikku ülevaadet. Seda kinnitasid nii moderaatorid kui ka liikmed ise.

Et ikkagi rahvas ei ole üksi oma murega ja on targem ning lohutavam, kui oleme koos. (N58)

Paneme tule põlema ja vaatame kappi! Valgustamine. Ei ole kõik nii ilus, kui meile räägitakse. (M34, moderaator)

Just, täpselt. Kõik, mis sulle kuskil räägitakse valitsuse tasandil, ei pruugi olla tõde. Võib ka olla müüdi teine pool. (M42)

Kuna jällegi üks intervjueeritav eristus selgelt teistest vastajatest, siis pean oluliseks tuua välja ka tema arvamust postituste taga olevast sõnumist. Ta nägi, et uuritavas kommunis minnakse tihti peale liiga kiiresti kedagi süüdistama, andmata endalegi aru, kas ja mis on õige.

Et oleme iseenda vastu ausad ja mõtleme kainelt. /.../ Oma postitustes ma tahangi seda öelda, et me ei pea tulihingeliselt millegi vastu sõdima, vaid millegi vastu olles tegelikult me peaksime võitlema millegi eest. /.../ See on nagu Odini sõdalastega. Odin ise ütles, et sõdalane pole mitte sellepärast sõdalane, et ta vihkab seda, kes seisab tema ees, vaid on sõdalane sellepärast, et ta armastab neid, kes seisavad tema taga. (M48)

Odini näite juures viitas vastaja just sellele, et uuritavas kommunis ja üleüldse pagulasdebatis kipuvad vastased ründama pagulasi, mitte ei kaitse niivõrd oma kodumaad ja rahvast. Kuigi see sõnum ei ole kommunis valdav ega ka väga leviv, siis kinnitas sama intervjueeritav, et temaga sarnaselt mõtlemaid liikmeid on uuritavas kommunis veelgi. Seega võib eeldada, et nn valvekoerte (*watchdogs*) sõnum jõuab grupis paljude teiste liikmeteni.

3.2.4. Vihakõne määratlemine kommunis

Pagulasdebatis on vastaseid tihti süüdistatud vihakõne pidamises. Eriti lihtsasti levib vihakõne internetis, näiteks kommentaariumites, blogides ja muidugi sotsiaalmeedias. Kuna pagulastega kaasneb palju stereotüüpe nagu tume nahavärv, vägivaldne religioon ja käitumine, siis on immigrantide vastu suunatud vihakõne veelgi levinum.

Küll aga on vihakõne definitsioon paljudele väga hägune või täiesti puudulik. Alati ei pruugi olla see haritamatus tunnus, vaid vihakõne ongi täpselt määratlemata. Seda kinnitab ka Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne, et vihakõne kvalifitseerumine oleneb konkreetsest situatsioonist ning paljudest muudest teguritest (Eesti Vabariigi..., 2012). Niisiis on täiesti loomulik, et pagulasdebatis ei saada päris täpselt aru, kust jookseb piir vihakõne ja vihase kõne vahel. Seetõttu olid paljud intervjueeritavad esialgu üsna kimbatuses ning nentisid, et vihakõne selgitamine on üks raskemaid küsimusi. Samas esines üks noorema põlvkonna liige, kes oli küll kuulnud sõna “vihakõne” räpplauludest, kuid ei teadnud päris täpselt, mida see tähendada võiks.

Käesolevas uuringus lasin vastajatel hinnata, kas uuritavas kommunis esineb vihakõne sellisel kujul, nagu nemad sellest aru saavad. Jällegi laiemas plaanis jagunesid vastused kaheks. Enamus

vastanutest leidsid, et konkreetselt selles kommuunis vihakõne ei esine absoluutselt. Igasugune informatsioon on seal kas oma siira arvamuse avaldamine või tõese teave jagamine.

Et ma praegu hetkel niimoodi ruttu mõtlen, kui ma näiteks avaldan oma arvamust, et kuulge, see tegevus või too tegevus ei ole õige minu mõttes, minu arvamus on subjektiivne ja ma avaldan oma arvamust, mida nõ ka demokraatlik põhiõigus lubab teha, siis see on mu arvamuse avaldamine, mitte mingil juhul see ei ole vihakõne. (M42)

Mina ei nimetaks seda vihakõneks. Kui sa räägid tõde välja, kuidas on asjad, siis ma ei nimetaks seda just vihakõneks. (N65)

Need liikmed, kes kommuunis vihakõne olemasolu ei tunneta, defineerivad enamasti vihakõne olemust ühtmoodi. See tähendab, et vihakõne on nende jaoks vaenulik ässitamine kellegi vastu, sealhulgas teiste inimeste õhutamise vihale. Siinkohal on kindlasti oluline see, et rahulik üleskutsumine ei ole veel ässitamine ega seega ka vihakõne, vaid kindlasti peab see olema vaenulikku tooni.

Ma vihakõneks peaks seda, kui näiteks ma ütlen, et see naabri-Madis on igavene halb inimene ja nüüid võtkem, rahvad, kirkad, hargid kätte ja lähme omakohut pidama, et anname talle korraliku keretäie. See on viha õhutamise ja ma surun oma subjektiivset arvamust teistele inimestele peale, et nad tuleksid minuga kaasa. (M42)

Ma kujutan ette, et vihakõne võib olla tõesti midagi siukest, et lähme ja lööme midagi maha või teeme haiget. (M35)

Kordagi ei maininud ükski intervjuueeritav nende seast, et vihakõne oleks suunatud rasside, usuliste vaadete, päritolu või orientatsiooni vastu. Üllatuseks tõmmati võrdusmärk hoopis vihakõne ja vaenu õhutamise vahele.

Teine hulk inimesi tunnistasid, et ka uuritavas kommuunis esineb vihakõne. Siinkohal M48 nentis, et vihakõne kohtab grupis tihti, kuid suurem osa liikmetest ei pruugigi sellest ise aru saada. Siin tuleb esile oluline muutus. Nimelt vihakõne tunnetajana defineeris ta mõistet tulenevalt sellest, kuhu sotsiaalsesse gruppi ohver kuulub. Mõlemad alljärgnevad tekstinäited

pärinevadki samalt intervjueeritavalt, kus teine tsitaat ilmestab seda, mis näiteks vihakõne võib olla.

Kurb on öelda, aga väga palju. Kui sa selle lahti lööd ja hakkad sirvima seda... Keri, kurat, kaugele sa kerid, aga väga mõistlikku arutelu pole. Kurb! Nii väga tahaks loota, et oleks. Kohe hea meel on, kui leiad midagi mõistlikku. (M48)

Jah, kui me enne rääkisime arusaamatutest kontrollimata allikatest postitustes, kus see poolakas ja juudi poiss oli, kus valimatult sõimati moslemeid. Vot see on vihakõne juba selles mõttes, et endale aru andmata tehakse mingisugune järeldus nahavärvi järgi. Siis on küll tegemist vihakõnega. (M48)

Siit tulenebki kurb asjaolu, et kuna inimesed ei mõista vihakõne ühtmoodi, siis ei tunta selle esinemist näiteks kommunis või üleüldiselt pagulasdebatis ära. Iga liige defineerib vihakõne olemust enda seisukohast ning nii oleks justkui igaihel õigus. Ka üks moderaatoritest on suure hulga postituste haldajana märganud seda, et üks öeldu võib ühe jaoks olla taktitundetu, teisele aga oma arvamuse avaldamine. Lugeses allolevat tsitaadinäidet joonistub välja seegi, et Eesti ühiskonnas ei ole veel olnud piisavalt avalikku arutelu selle üle, kus on vihakõne piirid ja millisel toonil suhtumine näiteks pagulasteemasse on veel normidesse ulatuvad.

/.../ Just ongi see, et vihakõne on väga raske defineerida. See on mõne jaoks normaalne, teise jaoks ei ole. Seda teed minna on väga libe jää. Sa ei saa paika panna norme. Minu jaoks on võibolla normaalne käia dressides ja kingades, teise jaoks pole, see ei tee teda halvemaks ju. See on väga raske. Mina leian, et ühiskond peaks seda ise reguleerima, millist tooni hoitakse. Me ei peaks sallima ka äärmuslikku sõimu, me ei peaks seda ka piirama. See on väga libe tee. (M34, moderaator)

Kuid uuringust selgus ka, et mõned üksikud inimesed nägid kommunis vähesel määral vihakõne esinemist. Neid vihakõnelejaid nimetati eksinuteks või sisekliima teravdajateks, keda ei võeta keskkonnas omaks ning kelle postitusi moderaatorid kustutavad.

/.../ Kohati tundub küll, et siin grupis on ka väga vaenulikke. Kas nad on siis väga patriootlikud või nad on liitunud sellepärast, et kommuuni grupi sisekliimat teravamaks teha. (N32)

Jah, on ka väga vihaseid kommentaare ja selliseid me ka kustutame, mis on väga sellised räägid. /.../ No näiteks see, kes nüüd alles kohtu alla läks ja kes Rõivast sõimas. Tema oli ka meie lehel räuskamas, aga meie kustutasime kõik selle. (M34, moderaator)

Väike, kuid tähendusrikas on ülaloleva liikme N32 tsitaat, kus ta eeldab, et väga patriootlikud inimesed võivad olla vaenulikud. See on huvitav seos, mis väidab justkui, et mida eestimeelsem on inimene, seda halvemini peaks ta suhtuma pagulastesse. Sel juhul oleks patriootlikkus muutunud juba äärmuslikuks rahvusluseks. Üks teine intervjuueeritav aga nimetas vihakõne esinemist sellistest pagulasvastastest kommuunides täiesti loomulikuks asjade kulgemiseks. Selle all pidas ta silmas inimeste emotsiooni, mis pagulaskriisi ajal ongi viha eelkõige valitsuse käitumise vastu.

Vihakõne on see, kui inimene on vihane ja ta kõneleb. /.../ Mis selles imelikku on? Imelik oleks, kui seda ei oleks. Imelik on see, et seda inimestel tahetakse ära keelata. "Saite peksa, vägistati sind ära, pohhui, kannata ära ja ole edasi vait!" No cammoon, mis jutt see on? (M35)

Ülalolev tekstinäide oli siiski ainuke, mis defineeris vihakõne loomuliku kaasnähtusena pagulasdebatis. Siinkohal oli selgelt tunda, et mõistet nähti puhtalt vihast tingitud kõnena, mis on samuti üks arusaam vihakõnest kui kriminaalsest ähvardusest. Jällegi on see harv tulem, kuid siiski oluline, et vihane kõne ja vihakõne mõiste pannakse ühte patta.

Kui viimased definitsioonid vihakõnest olid pigem üksikud arusaamad, siis üks tugevaim väide seisnes hoopis selles, et vihakõne on väljamõeldud sõna võitlemaks eelkõige pagulasvastaste vastu. Mitmed intervjuueeritavad tunnetasid, et praeguse pagulaskriisi ajal on sõna "vihakõne" justkui ühiskonda tekkinud, millega süüdistatakse ja tehakse maha pagulastesse negatiivselt suhtuvaid inimesi.

Ma arvan, et see on vale sõnakasutus. Vihakõne kui selline. Ma ei seostaks seda üldse pagulastemaatikaga. Nagu ma ütlesin, siis see on loll kliše, selliselt väljamõeldud, et juhtimaks tähelepanu kuskile mujale. /.../ (M26, moderaator)

Kui inimene avaldab maailmale, mida ta arvab, siis inimesed, kes sellega ei nõustu peavad seda vihakõneks. Minul on siukene mulje jäänud. (N16)

Mina arvan, et see on tolerastide ja pagulaspooldajate väljamõeldud sõna. Seda vihakõne ju vanasti ei olnud. Inimesed ei ole seda välja mõelnud, pigem ikka valitsuse väljamõeldud. (N58)

Sellise arusaamaga intervjueeritavad kinnitasid ka kõik nagu ühest suust, et vihakõne väljamõtlemise taga on peamiselt poliitikud ja juhtiv valitsus peaministriga. Seda seetõttu, et kuna valitsus on pagulaspooldajatega ühel nõul, peab ta kuidagi süüdistama seda suurt osa rahvast, kes riigi otsusele vastu hakkavad. Põhimõtteliselt võib seda vastajate arvates pidada mahavaigistavaks süüdistuseks või ettekäandeks ning selleks on saanud vihakõne pidamise argument.

3.2.5. Moraalse paanika määratlemine kommunis

Paljud liikmed tunnistasid, et pagulasvastastes kommunides jagatud sisu võib tekitada hoopis asjatut hirmu sisserändajate ees. Ühelt poolt on süüdi pagulaste kujutamine valimatult kõige halvemas valguses, kuid teisalt nentisid nii mitmedki vastajad, et pagulaskriisi ajal tekkinud hirm on täiesti loomulik. Allolev näide ilmestab olukorda, kus rassi ja nahavärvi järgi on juudi poisist tembeldatud moslemist pagulane. Kuna paljud kommunis liikmed ei kahtle informatsiooni õiguses, siis on valeinfoga tegelikult külvatud hirmu. See on konkreetne näide sellest, kuidas liialdamisega on tekitatud inimeste seas moraalset paanikat.

/.../ Kui ma niimoodi mõtlen, siis siiski need grupid võivad hirmu pagulaste ees põhjustada küll. Kui me kasvõi selle sama juudipoisi paneme tanki ja näitame, kui

jubedad on moslemid. Kui me näitame kõiki halvustavalt, mis puudutab neid potentsiaalseid siiatulevaid moslemeid. See võib küll hirmu tekitada jah. (M48)

Kuigi enamus liikmetest tunnistavad, et pagulasvastased kommuunid võivad hirmu süvendada rahva seas, nimetavad nad seda hoopis kasulikuks. See tähendab, et mitmete intervjueeritavate sõnul on hirm tundmatute asjade ees pigem hea. Siinkohal põhjendusi sellele oli mitmeid. Näiteks osad vastajad leidsid, et parem on enne karta kui hiljem kahetseda. Oluline on, et inimesed ei jääks valikuvõimaluseta ennetada tagajärgi eos. Nii selgus intervjueeritavate arvamustest, et mida rohkem pagulasvastased grupid negatiivsete teadetega hirmu tekitavad, seda enam ärgitab see inimesi kaasa mõtlema.

Jah, kui ma ausalt ütlen, siis see võib tekitada hirmu, sest sa tead, et sinu riiki tulevad pagulased, kes on Euroopas midagi teinud. /.../ See kindlasti tekitab hirmu, aga minu arust on parem olla teadlik sellest, mis toimub ja hirmunud, kui mitte midagi teada ja mitte olla hirmunud. (N16)

Pigem külvata võibolla hirmu selle protsessi ees, kui pärast ise elada hirmus. (M48)

Seega tekib justkui kaks valikuvarianti: teadmatus või hirm pagulaste ees. Paljud liikmed uskusid, et ilma pagulasvastaste gruppidega oleks Eesti elanikkond infonäljas, kuna meedia ega valitsus ei kajasta pagulasdebat negatiivset poolt. Niisiis nägid vastajad, et igal juhul on parem karta kogu pagulaskriisi, kui saada sellest kõigest teada juba omal nahal ja enda riigi pinnal. Allolev moderaatori tsitaat on jällegi illustreeriv näide sellele, mis juhtuks ilma pagulashirmuta.

/.../ Teadmatus teeb inimesed ebakindlaks ja ebakindlus muudab inimesed nõrgaks. Hirm on see, mis meid toidab. Me ei pea nõustuma kõige sellega, mida üritatakse ümber lükata. Me peame oleme selle hirmu ees, sest see huvitab meid kõiki, sind, mind, meie sugulasi ja lapsi. Me ei saa istuda käed taskus ja uskuda, et kõik saab olema jube hea. Ei saa kindlasti! (M26, moderaator)

Moderator viitas teadmatus ja tegevusetuse murdmisele pagulasvastaste kommuunidega. Tema arvates peavad paratamatult inimesed leppima hirmu tundega, kui nad tahavad helgema tuleviku nimel hetkel tegutseda. Kusjuures osad intervjueeritavad pidasid hirmu külvaja süüdistust taaskord väljamõeldud ettekäändeks. Liikmete sõnul on hirm Eesti ühiskonnas tekkinud hoopis nii kurjategijatest pagulaste kui ka riigi käitumise ees.

/.../ Tekitab pigem ebakindlust valitsuse peata olek ja seisukoha võtmatus kriitilises olukorras. See tekitab ebakindlust ja nõutust märksa rohkem kui Facebooki grupp, kus inimesed võtavad mingil teemal arvata. (M48)

Inimesi ajab hirmule see, et lastakse pomme õhku, lastakse automaadiga inimesi maha Euroopa pealinnades, vägistatakse, varastatakse, röövitakse igapäevaselt - see on see, mis ajab inimesi hirmule. (M35)

Osadele liikmetele tundus, et kogu tähelepanu tegelikelt hirmuallikatest on suunatud pagulasvastaste peale, keda süüdistatakse vihakõne pidamises ja paanika külvamises. Eelkõige nimetasid nad seda pagulaste pooldajate, sh valitsuse, väljamõelduks. Võib oletada, et kuna uuritud liikmed tunnevad ennast allasurutuna nii meedia kui valitsuse poolt, siis nõ vastutasuks süüdistavad nemad jällegi oma vastasleere.

3.3. Pagulasvastaste gruppide roll Eesti ühiskonnas

3.3.1. Gruppide roll avaliku arutelu kujundajana

Üldiselt jagunesid liikmete arvamused kaheks. Rohkem kui pooled vastanutest arvasid, et pagulasvastastel gruppidel on teatud roll kanda Eesti avaliku arutelu kujundajana pagulasdebatis. Mõned jällegi leidsid, et tänasel päeval ei ole sotsiaalmeedia grupid piisavalt populaarsed kogu rahva seas ning seega ei saa neid ka arvestada avalikkuse esindajana.

Paljud intervjueeritavad nentisid, et tänu mitmetele pagulasvastastele gruppidele sotsiaalmeedias on tõusnud inimeste kaasatus ja aktiivsus debatis sõna sekka öelda. Liikmed nägid sellistel gruppidel rolli Eesti avaliku arutelu elavdamises. Intervjueeritavad leidsid nimelt, et sotsiaalmeedia grupid toovad Eesti rahvani informatsiooni välismaalt, mis muidu avalikkuseni ei jõuaks. Eelkõige süüdistati siin jällegi nii meediat kui ka valitsust negatiivsete pagulasuudiste varjamises.

Jah, see informatsioon ei jõuaks sel juhul nii palju Eestisse kohale. Siin Läänes on see asi teisiti, aga Eestis on küll nii, et Eesti on ikka kõrvalisem ja jääb kaugemale. [...]Eestis informatsioon ei ole küllaldane. See on tegelikult väga vale, inimesi tuleb kõigest informeerida. (N65)

Järelikult nägid liikmed pagulasvastaseid gruppe kui peamiste infoallikatena, mille tõttu on vastugrupid pagulasdebatis adekvaatse avaliku arutelu loojad. Siinkohal mainisid mitmed intervjueeritavad veelkord ära selle, et sotsiaalmeedia annab inimestele rahuliku lava, kus oma arvamust avaldada. Alloleva intervjueeritava tsitaat viitab selgelt sellele, et kui poleks loodud pagulasvastaseid gruppe, siis oleks ka suurem tõenäosus, et rahvas oleks protesteerimas tänavatel.

Kindlasti oleks vaesem mingil määral. Aga nii on raske ka öelda, et äkki siis inimesed oleksid tänaval juba, võibolla lendaksid süütepudelid akendesse selle võrra rohkem. Praegu nad saavad ju ennast välja elada internetis, seal on dialoog. (M35)

Info ja arutelu platvormi olemasolu võib nimetada lausa avaliku arutelu alustaladeks. Seega paljud liikmed hindasid pagulasvastaseid gruppe Eesti ühiskonnas üsna olulisteks. Väga üldistatult võib öelda, et intervjueeritavate arvates poleks ilma nende kommuunideta Eestis avalikku arutelu pagulasteemal või oleks see väga kesine. Kuna varasemalt selgus, et enamus intervjueeritavatest tunnetasid ainukese arvamuse avaldamise kohana sotsiaalmeediat, siis selgitab ka see seda, miks pidasid paljud Facebooki pagulasvastaseid gruppe avaliku arutelu eestvedajaks.

Samas esines intervjueeritavaid, kes arvasid, et pagulasvastastel gruppidel pole veel avaliku arutelu kandjana või isegi kujundajana suurt osa Eesti ühiskonnas. Siinkohal põhjendas üks intervjueeritav seda gruppide tagasihoidliku populaarsusega.

/.../ Aga palju on inimesi Eestis, kellel pole üldse Facebooki kontot ja palju on konto omanikke, kes ei tea nendest gruppidest üldse mitte midagi? Tema jaoks pole mingit tähtsust, kui Delfis kirjutatakse, et kas Facebooki grupp mõjub niimoodi või keegi on

sealt öelnud niimoodi või teistpidi. Tähtsus on nende inimeste jaoks, kes teavad sellest grupi olemasolust, kes on võtnud midagi arvata nendes gruppides. (M48)

Ülaloleva tsitaadi autor viitas sellele, et pagulasvastaste gruppide roll avalikus arutelus on tuntav vaid väiksele osale rahvast ehk liikmetele endile, mida ei saa nimetada avalikkuse arvamuseks. Küll aga uskusid üksikud liikmed, et pagulasvastastel gruppidel oleks potentsiaali panustada Eesti avalikku arutellu, kui vaid meedia neid vaigistada ei üritaks. Osad liikmed nägid meediakanalite asemel uue hääletoruna hoopis poliitilist erakonda EKRE, mille kaudu on pagulasvastaste gruppide liikmete seisukohtadel võimalik jõuda avalikkuseni.

3.3.2. Gruppide roll pagulaspoliitika kujundajana

Uuringust nähtus, et liikmetel olid pagulaspoliitika ja pagulasvastaste gruppide vahelise seose osas väga erinevad arusaamad. Leidsin kolm peamist tulemust, sealhulgas iga arvamust pooldas võrdne arv intervjueeritavaid. Niisiis ei saa üldistavalt öelda, et üks või teine seisukoht oleks uuritava kommuuni liikmete ühtne arvamus.

Esimene rühm intervjueeritud liikmeid olid veendunud, et pagulasvastased sotsiaalmeedia grupid ei saa absoluutselt kujundada Eesti pagulaspoliitikat. Siinkohal eeldasid nad muidugi ka seda, et siiani pole kommuunides öeldu, arvatu või jagatud info jõudnud arutelu alla näiteks parlamendis või valitsuses. Eelkõige ei süüdistatud selles kommuunide jõetust, vaid võimuolevate riigijuhtide ükskõiksust ja võnkumatust. Intervjueeritavad leidsid, et eelkõige peaminister, valitsus ja president keelduvad pagulasvastaste kommuunide liikmete arvamusel kuulda võtmast, sest pigem üritatakse olla Euroopa Liidule meeleheaks, mitte Eesti rahvale.

Just. Enne kui neid 100% välja ei vahetata. Kui ei tule ausaid poliitikuid võimule, siis kahtlen, et midagi muutub. Sest meie praeguste poliitikute seast ei tea ma ühtegi, kes julgeks öelda nagu Poola minister: “Ei, mitte mingit, me ei tee”. Meil on “jah”. Kui Brüsselis öeldakse “hüppa!”, siis meie omad küsivad “kui kõrgele?”. (M42)

Seetõttu nägid osad liikmed tüliõunana just valitsevat Reformierakonda. Nad lisasid, et kui võimul oleks teine partei, siis oleks ka kindlasti pagulasvastastel gruppidel oma osa Eesti pagulaspoliitika kujundamises.

Järgmine rühm vastajaid samuti ei tunnetanud, et pagulasvastased grupid ja kommuunid mängiksid suurt rolli poliitika kujundamisel, kuid tõid välja hoopis Rahva Ühtsuse Erakonna (RÜE) ja EKRE poliitika muutumise. Siinkohal on oluline mainida, et RÜE populaarsuse kasvatamine pagulasvastaste gruppide toel on pigem mittesoosiva varjundiga, kuid EKREle seljataguse pakkumine on rohkem meelepärane.

Tänu sellistele gruppidele võidab ainult üks poliitiline organisatsioon, eesotsas Kristiina Ojulandiga. Mismoodi ta kasutab kõiki neid asju ära ja nõ õhutab. (M42)

/.../ Kui sotsiaalmeedias ei oleks sellist ulatuslikku rahvaste liikumist ja rahulolematust, mis on välja näha, siis poleks EKRE ka sellega niivõrd aktiivselt tegelenud. Poliitikud on poliitikud ja nad vajavad hääli, aga täna on EKRE ainuke, kes on julgenud eestkõneleja olla. Isiklikult usun mina, et EKRE on saanud sellest hoogu juurde. (M26, moderaator)

Niisiis kasutavad osade intervjueeritavate meelest mõlemad nimetatud erakonnad pagulasvastaseid Facebooki gruppe nõ kilbina, suunates valitsuse tähelepanu tegelikule rahva arvamusele. Osade intervjueeritavate mõtete avaldustest oli tunda, et tegelikult on EKRE toetamine ka neile kasulik, sest tänu sellele jõutakse laiemale poliitmaastikule ning seeläbi on rohkem võimalusi pagulaspoliitika kujundamiseks. Samad intervjueeritavad ei osanud aga veel tuua konkreetseid näiteid, kas läbi hääletorude on juba midagi muudetud.

Ülejäänud intervjueeritavad olid kogunenud rühma, kes juba olid tähele pannud pagulasvastaste gruppide rolli Eesti pagulaspoliitika kujundamises. Vaadates allolevat tsitaati, ei liigitu see otseselt pagulaspoliitika alla, kuid ka korraakaitse on riiklikult seadusega reguleeritav.

Ma usun, et mingite protsesside algatajaks või pidurdajaks võivad olla küll ja nende gruppide meelsus. Kui "Ei massimigratsioonile" oli sinnamaani jõudnud, et tehti Tartus miiting, rahvakoosolek oma meelsuse väljendamiseks, siis see loksutas natuke korraakaitse struktuuride valmisolekut ja mõtteaktiivsust. (M48)

Ülalolev tsitaat oli ka kümnest intervjuust ainuke konkreetne näide pagulasvastaste gruppide osast pagulaspoliitika kujundamises. Siiski vastati üldisemalt, et teatud teemad pagulasvastastest kommuunidest jõuavad poliitikuteni ning nende reaktsioon seal arvatule jõuab liikmeteni läbi ajakirjanduse tagasi.

Ikka ühte-teist on jõudnud. Ajakirjanduses on ka läbi käinud, et mõni poliitik on võtnud sõna, mida ta arvab sellest, mis me siin gruppides ja internetis mõtleme ning mis seisukohad on meil. (N32)

Seega osade liikmete arvates ei ole grupid veel nii selgelt mõjutanud poliitikat kui protsessi, kuid siiski tõstatavad vastugrupid teemasid ja ärgitavad seeläbi poliitikuid selgitusi andma. Üldjuhul jäi siiski liikmetelt kõlama idee, et kuigi tagasihoidlikult jõuab mõttesähvatusi poliitikuteni, siis suuremate pagulaspoliitiliste protsesside takistajaks või taganttõukajas need grupid paraku ei ole. Samas võib eelnimetatud arvamus olla jällegi valitsusele suunatud appikarje, näitamaks Eesti riigijuhtide ükskõiksust rahva arvamuse vastu.

3.3.3. Liikmete suhtumine meedia huvisse

Eestikeelsed Facebooki pagulasvastased grupid ja kommuunid on väikse rahvaarvuga riigi kohta üsna populaarsed ja aktiivsed. Nendes leviv informatsioon peaks sel juhul huvi pakkuma ka ajakirjandusele. Käesolevast uuringus osalenud liikmed tunnistasid aga Eesti meedia huvi pagulasvastaste gruppide vastu kas omakasupüüdlikuks ja kallutatuks või olematuks. Niisiis igal juhul nähti meedia käsitlust nendest kommuunidest negatiivsena ja üheülbalisena.

Pooled vastanutest leidsid, et tagasihoidlik meedia huvi pagulasvastaste gruppide vastu on küll olemas, kuid see on tingitud ainult väljaannete isiklikust soovist kasvatada seeläbi ettevõtete kasumit.

No nad tahavad lihtsalt raha teenida ja kõik ju tahavad raha teenida. Meedia tahabki raha teenida selle pealt ja eks halbade asjade pealt saabki kõige rohkem teenida. (M23)

Midagi halba ei ole. Lihtsalt labased kajastused. /.../ Läbi lillede öeldult, siis nad tahtsid müügiartiklit saada. Kajastasid meid kui Eesti riigi vastu töötavana. (M26, moderaator)

Tsitaadis eelnevalt mainitud väljend “Eesti riigi vastu töötav kommuun” on tugevalt emotsioone ja eufooriat tekitav kujund, mida on internetis hea ära kasutada klikkide kogumiseks. Osade liikmete arvates üritabki meedia pagulasvastastes gruppide postitustest välja pigistada ainult negatiivseid lugusid kasumi eesmärgil. Üks vastaja nentis, et meedia üritab näiliselt jätta muljet endast kui nn ühiskonna valvekoerast.

Võib ka võtta ju niimoodi, et äkki me oleme äärmuslikud, et äkki me muutume white power'iks, äkki hakkame rahvast üles kutsuma, hakkame viha õhutama. Siukestel äärmuslikel asjadel tuleb juba eelnevalt kätt peal hoida, muidu ei tea, mis sindrid tegema hakkavad. (M42)

Viimase tsitaadi autor ilmestas irooniliselt olukorda, kus tugevate eelarvamustega meedia on justkui kohustatud huvi tundma pagulasvastaste gruppide vastu. Intervjueeritud liikmed aga ei näinud sellist ajakirjanduslikku huvi positiivse käitumisena, vaid seostasid seda pigem meedia sooviga kajastada pagulasvastaseid sotsiaalmeedia gruppe stereotüüpelt negatiivselt.

Intervjueeritute seas tõusis esile ka rühm, kelle mureks oli meedia olematu huvi pagulasvastaste gruppide vastu. Siinkohal on oluline välja tuua, et intervjueeritud liikmed ise väga ootasid tegelikult tähelepanu ja märkamist ning pidasid pagulasvastaste kommuunide sisuloome kajastamist tavameedias väga vajalikuks. Kuna aga pagulasvastaste sotsiaalmeedia kommuunide tegemisi meedias eriti ei kajastata, siis leiti, et meedia peab olema kallutatud. Sellise käitumise tagajärjena tõi üks vastaja välja ühiskonna lõhestumise. Meediat nähti siiski neljanda võimuna, kes suudaks rahvast koos hoida, kajastades erinevaid arvamusi, selgitades nii pooldajate kui vastaste tagamaid.

Ma leian küll, et võiks olla. Eestis ongi nagu kaks erinevat maailma. Eesti ühiskond on ka täielikult kaheks läinud ja nagu purunenud. Kui vanasti olid, et punased ja mittepunased, siis nüüd on tulnud pagulaste pooldajad ja pagulasvastased. Ühiskond on nagu lõhenenud. See teema on isegi purustanud inimeste inimlikud suhted ja sõbrused. (N65)

Jah, ikka kindlasti, muidugi. Siis nad saaks ju täpsemalt teada, mida rahvas arvab. /.../ Meedia peaks tähelepanu kommuunidele juhtima, sest seal on vägagi palju head ja tõtt ning väga pikki kommentaare inimeste poolt, ka tõesti väga põhjalikke kommentaare. Mitte need ei ole niisama, et viskame siin näppu. (N58)

Kui uurisin, miks Eesti meedia ei tunne liikmete arvates pagulasvastaste gruppide vastu huvi, siis esmajoones asetati süü äraostetud ajakirjandusele. Muuhulgas mängib rolli ka see, et mõned liikmed nägid meedia juhtivatel kohtadel inimesi, kes on seotud valitseva Reformierakonnaga. Kuigi demokraatlikus riigis on ajakirjandus rangelt sõltumatu poliitilisest võimust, pidasid paljud küsitletud liikmed Eesti meediat korrumppeerunuks.

Jah, muidugi. Sinna on omad inimesed pandud peatoimetajateks. Sama on ka Soomes, kõik on kallutatud ja meedia on kallutatud ja just teisele poole, mitte sinna, kus rahvas on. (N58)

Aga ta ju võtabki! Miks ta ei kajasta sellised uudiseid, mis "Ei pagulastele" kommuunis on? Näiteks välismaa uudised. Miks selliseid uudiseid ei kajastata? Ma arvan, et neil on lihtsalt kohustus. Nad ei tohi...(N16)

Ülaloleva viimase tekstinäite autor leidis, et peavoolumeediale jagab kohustusi ilmselt Eesti valitsus. Sellist arvamust võib pidada omamoodi vandenõuteooriaks, kus ei usuta üldist tõekspidamist. Võib eeldada, et kuna intervjueeritavate hinnangul kajastatakse pagulasvastaseid gruppe vaid negatiivselt või naeruvääristavalt, siis peavadki nad traditsioonilist ajakirjandust ebausaldusväärseks. Niisiis on isikliku pettumuse tõttu väga soodne pinnas kahtluste ja vandenõude tekkimiseks.

3.3.4. Gruppide roll ühiskonna terviklikkuses

Lõhe rahva sees: pagulaste pooldajad ja pagulasvastased

Käesolevas töös uurisin ka, kas intervjueeritavad tunnetasid pagulasdebatis poolt ja vastu leeride olemasolu. Intervjuudest nähtus, et paljud küsitletud liikmed ei näinud lõhestumist rahva sees veel niivõrd terava probleemina. Näiteks ütlesidki mitmed intervjueeritavad, et killustatus pole

tajutav igapäevaelus, kuid on selgelt märgatav sotsiaalmeedias, kommentaariumites ja üleüldisemalt internetis, kus on rohkem erinevaid arvamusi koos. Stereotüüpselt tõsi võib olla seegi argument, et väljapool internetti ei julge eestlased kaasmaalastega sõnasõtta astuda.

/.../ Lähed juuksurisse, ei pea väga mõtlema selle peale, kas juuksur mõtleb teistmoodi. Nii hull see asi veel ei ole. Aga kui on mingid arutelud, siis minnakse küll... Selge on see, et mingisuguse lõhe on ühiskonnas tekitanud. (M48)

Ausalt öeldes tunnetan ainult internetis. Näiteks gruppide vahel, vastaste grupid ja sallivate grupid sotsiaalmeedias. Aga eraelus inimestel pole selleks aega, kellel on oma elu elada, tööl käia, lapsi kasvatada. (N32)

Kuigi ühiskonna lõhestumine oli liikmete sõnul tuntav eriti aktiivsemate internetikasutajate jaoks, siis mõni intervjuueritav ütles, et meedia tõttu on nad pagulaste pooldajate ja vastaste vahelise hõõrdumisega rohkem kursis. Kindlasti paistab see välja näiteks väljaannete artiklitest kui ka kommentaariumitest, kus erinevate vaadetega inimesed esindavad oma huvisid.

Mina arvan, et neid toleraste ja pagulaspooldajaid on väga vähe. See on väike grupp ja ülejäänud rahvas on mingi 80%. Rahvas on jäetud üksi, aga pagulaspooldajaid on vähem, kuskil kokku 10%. Sinna alla kuulub ka valitsus. See 10% saab meedias sõna, aga teine pool ei saa ju. (N58)

Ülalolev protsentuaalne rahva jagamine tekstinäites viitab juba leeride tunnetatusele. Selle tsitaadi teeb aga tähelepanuväärseks väide, et kuigi pagulaspooldajaid on marginaalne arv, siis siiski loetakse nende arvamust tänu meedia valikule avalikuks arvamuseks. Niisiis ka rahva siseses lõhestumises nähti mingil määral süüid ajakirjandusel, kus üritatakse varjata tegelikku olukorda, muutes nii vastandumise veelgi tugevamaks.

Kuigi rahvasisest lõhet reaalses elus tunnetas väga selgelt vaid üks kommuuni liige, pean seda siiski tema isikliku kogemuse näite põhjal oluliseks välja tuua. Märkimisväärne on taustainfo, et sama intervjuueritav on väljapool internetti väga aktiivne pagulaste ja islamiseerimise vastane võitleja. See tähendab, et ta ei jää pelgalt lärmaka netikommentaatori rolli, vaid julgeb ka igapäevaelus oma seisukohti kaitsta ja arvamust avaldada. Samuti võivad seetõttu tulla

erinevused teiste intervjueeritavatega. Intervjueeritud kommuuni liige oli oma tutvusringkonnas kokku puutunud leeride vastandumisega, mille lõpplahendus viis heade sõprussuhete purunemiseni.

/.../ Ma mõningate inimestega ei suhtle oma ringkonnas. See ei ole mitte ainult minupoolne, vaid ka teiselt poolt niimoodi. Inimesed ei taha enam minuga suhelda ja ainult sellepärast. (N65)

/.../ Mul on lapsepõlve sõbranna, ma ei hakka nime mainima, aga ta mees on Riigikogus kõige kõrgemal kohal, kes on pagulaste vastuvõtmise poolt Eestis. Ma ei suhtle enam oma sõbrannaga, nii kaugele on asjad läinud. (N65)

Niisiis ei ole need enam pelgalt eeldused lõhestumise osas, vaid ühe inimese konkreetsed isiklikud näited tema elukogemustest. Võib oletada, et kui Eesti elanikud oleksid julgemad reaalses elus arvamust avaldama, siis oleks sarnaseid juhtumeid veelgi. Lasin ka intervjueeritavatel prognoosida, milleni võib ühiskonna lõhestumine viia. Peamiselt toodi välja ühe tagajärjena ühiskondlikku konflikti, mille puhul muutuks inimeste sildistamine igapäevaseks.

See võibki viia ühiskondliku konfliktina. Näiteks, et kui sa oled seal "Salliv Eesti" grupis, siis ma ei räägi enam sinuga ja ongi selline viha üksteise vahel. Leeride vaheline vastuolu. Ma ei näe konflikti küll igapäevaselt, aga kui selline toon juba on, siis ei saa ka mõistlikku debatti tekkida. Siis on nii, et pudru ja kapsad, ei saa aru midagi. (M34, moderaator)

Kui viimane tekstinäide viitas valikulisele suhtlemisele olenevalt tema pagulasvaatest, siis järgmine intervjueeritav vaatas pilti juba laiemalt. Eelkõige tundis ta hirmu Eesti ühiskonna nõrgenemise ees, mis aitab kaasa konfliktide ja rahulolematuste tekkimisele.

Seda on raske öelda, milleni see võib viia. See võib viia Eesti terviklikkuse purunemiseni ja seda võivad ära kasutada Eesti riigi vaenlased. Täpselt see, mis praegu siin Euroopas

tundub toimuvat. Siin täielikult rahvuslippude varjus ja ilusate kõlavate Facebooki gruppide varjus istub tegelikult Putin. (N65)

Kuigi lõhestumist rahva sees ei pea paljud liikmed veel väga tõsiseks probleemiks, siis koorusid siiski intervjuudest välja sellega seotud hirmud. Pagulasdebati arenedes nähakse tulevikus reaalseid võimalusi, kuidas Eesti elanike vahelised suhted muutuvad tänu lõhestumise protsessile.

Lõhe võimu ja rahva vahel

Kõikidest intervjuudest jäi kõlama valitsuse vastu suunatud tugev kriitika, millega taheti märku anda sealhulgas ka sellest, et uuritav kommuun pole üksikute pagulaste, vaid pigem võimuolijate tegude vastu. Kõik intervjuueeritavad nentisid, et Eesti poliitikuid jätab ükskõikseks rahva tahe ja arvamus. Üllataval kombel oligi see intervjuudes enamjaolt üks ja ainus etteheide valitsuse tööle. Uuringus osalenud tunnetasid väga tugevalt, et riigijuhid on neid kui riigi rahvast pagulasdebatis ära unustanud.

Nii palju kui mina näinud ja kuulnud olen, siis mitte ükski poliitik ei vaevu diskuteerima sel teemal. Seda teemat välditakse. Kui sellest juttu tuleb, siis kõnnitakse minema. /.../ (M42)

Ei kuulata lihtsalt, sõidetaksegi üle ja ega selles pagulasküsimuses tegelikult ei ole mitte midagi teistmoodi. Ega väga ei kuulata. Keegi on kuskil väga veendunud ja tema teab täpselt, kuidas asi on, kuulamata, mis teistel öelda on. Näiteks Taavi Rõivasel on kombeks naeruvääristada neid gruppe, olgugi, et nendes gruppides on inimesed väga erinevad. /.../ Kui ta kuulaks meid ära, mis meil öelda on valitsusele. /.../ (M48)

Kõik eelmainitud tsitaadid on headeks näideteks, kuidas kommuuni liikmed nägid võimalolijaid pagulasküsimuses. Samas viitab teine tekstinäide peaministrile, kes intervjuueeritu sõnul ka ei mõista kommuunis olevate inimeste mõtteid ja ideid. Kuna rahvas ei mõista valitsust ega valitsus rahvast, siis tervet debatti ei saagi tekkida. Selline kaugenev suhe poliitikutega viitab lõhele võimu ja rahva vahel, mida kommuuni liikmed pidasid ühenõuliselt väga tuntavaks. Kusjuures nimetatud lõhenemist peeti suuremaks probleemiks kui rahva sees olevat leeride teket.

Siiski valdav enamus intervjueeritavatest lisas, et võimu ja rahva vaheline kuristik on olemas olnud juba tegelikult enne pagulaskriisi. Võib oletada, et seejuures mängib rolli kaua võimul olnud juhtiv erakond, kellega väga paljudel teemadel ei olda liikmete arvates ühel nõul.

Eks siin mängivad rolli ka teised asjad, siin pole ainult pagulasteema. Ongi siin raudtee, põllumajandus, pluss pagulaspoliitika. Teine asi, mida ma olen tundnud, et inimesi ajab tigidaks see, et Eestis meil on sugulased, kes kuidagi moodi saavad hakkama. Samas loobitakse kümneid tuhandeid sinna ja tänna, toetatakse seda ja toda. Enne võiks kodus asjad korda saada, siis minna teisi toetama. (M42)

Niisiis tunnetasid kommuuni liikmed, et paljudest teemadest kokku on tekkinud üks suur kuristik rahva ja võimu vahel. See, et üksmeelselt nägid kõik intervjueeritavad suurt lõhet poliitikaga, viitab taas sellele, et uuritav kommuun positsioneerib väga tugevalt end valitsuse vastasena. Samas võib see olla ka teadlik poliitilise poole valimine, st ollakse Reformierakonna ning kogu selle partei tegevuse vastu.

4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Esmalt esitan empiirilise uuringu peamistest tulemustest lähtuvalt järeldused. Seejärel arutlen diskussiooni alapeatükis saadud tulemuste üle laiemalt. Viimaks toon välja valitud metoodika ja valimi võimalikud puudused, annan soovitusi edaspidisteks uuringuteks ning reflekteerin enda saadud kogemust.

4.1. Järeldused

4.1.1. *Kommuuni loomise ja sellega liitumise põhjused*

Intervjueeritud moderaatorite sõnul ei olnud Eesti esimese pagulasvastase kommuuni loomine etteplaneeritud, vaid sai peamise tõuke **isiklikest kogemustest, hetke emotsioonidest ja eeskujudest**. Täna on sellest saanud üks suurimaid eestikeelseid pagulasteemalisi grupe sotsiaalmeedias. Minu uuringust selguski, et uuritava kommuuniga liituti peamiselt järgnevatel põhjustel: **infonälg pagulasteemal, vajadus avaldada oma arvamust või anda omapoolset infot ning erinevate infoallikate võrdlemine**. Samas kui analüüsida intervjuude latentset sisu, võib oletada ka, et üheks liitumise ajendiks oli **kogukonnatunde kasvatamise soov** pagulasvastaste seas. Ühiste väärtuste ja vaadete jagamine ühe grupina annab liikmetele kindluse ja julguse ka pagulasdebatis esitada tugevalt oma seisukohti.

Horsti ja Nikunen (2013) on öelnud, et tänapäeval ongi sotsiaalmeedia muutunud kiireks info tootjaks ja jagajaks, edestades tihti traditsioonilist meediat. Seetõttu pole üllatav, et paljud intervjueeritavad põhjendasid uuritava kommuuniga liitumist infonäljaga. Kõnekam on aga tulemus, et valdava osa intervjueeritavate arvates ei kajasta Eesti meedia pagulastest negatiivseid lugusid ning paljud liikmed usaldavad Facebooki kommuunis jagatud sisu rohkem kui ametlike ajakirjanduslike väljaannete uudiseid.

Mitmed intervjueeritavad nimetasid liitumise põhjuseks soovi oma arvamust kuskil avaldada. Uuringust selgus, et küsitletud liikmed tunnetasid tõsise probleemina seda, et Eesti rahval pole peale sotsiaalmeedia kohta, kus saaks vabalt ja avalikult pagulasdebatis kaasa rääkida. Kusjuures

mõni intervjueeritav tunnistas, et kommuuniga liitumisel lootis ta jääda rohkem silma riigijuhtidele, et nende pagulaspoliitilisi otsuseid oma arvamused avaldustega mõjutada. Näiteks Rohloff (2011) leiabki, et sotsiaalmeedias inimeste ühtehoidmine ongi justkui appikarje valitsusele. Tagamõte on see, et äratada poliitikute tähelepanu ja panna neid mingis küsimuses ümber mõtlema.

Kommuuniga liitumisel on tekkinud igal liikmel oma arvamus ka sellest samast grupist kui keskkonnast. Kuigi omadussõnade esitamine kommuuni kohta tundus paljudele keeruline, kujunes välja kolm rühma erinevaid omadusi, kus esimene kirjeldab kommuunis valitsevat **ärevat meeleolu**, teine näeb gruppi kui **neutraalse ja rahulikuna** ning kolmas vastupidiselt väga **vaenulikuna**.

Üllataval kombel esitasid juba kümme intervjueeritavat täiesti erinevaid kommuuni iseloomustavaid omadussõnu. See kinnitab seda, et tegelikult on juba grupisisest liikmetel erinevad arvamused kommuunist, rääkimata mitteliikmete eelarvamuslikest nägemustest.

4.1.2. Sisuloome eesmärk liikmetele endile

Postituste teemad

Intervjuudest kujunes selgelt välja muster, mis ilmestas uuritavas kommuunis enim liikmetele silma jäänud teemasid. Vaieldamatult seostati kommuunis levivat sisu uudistega, mis kujutavad mitmel moel **pagulasi negatiivselt** (kurjategijad, islami pealesurujad, töökõlbmatud, haiguste levitajad, maksumaksjate koormajad, petturid). Teine laiem teema, mis sai liikmetelt märkimist, oli **pagulaspoliitika** Eestis ja Euroopa Liidus.

Enamus intervjueeritavaid tõid välja kommuunis levivad teemad nagu vägistamine, tapmine, röövimine, pekmine ja rüüstamine. Siinkohal võib paralleele tõmmata naabruskonna turvalisuse teooriaga, mille puhul immigrantides nähakse ohtu ühiskonna kaitstusele (Rustenbach, 2010). Eriti omistasid intervjueeritavad pagulastele seksuaalkurjategija rolli. Gemignani ja Hernandez-Albujari (2015) uuring vihagruppide liikmete seas tõestas samuti seda, et eelkõige konstrueeritakse pagulast füüsilise ründajana, sh kõige sagedamini vägistajana. Seega võivad

pagulasvastase kommuuni liikmed tunda, et pagulase kujutamine vägivallatsejana on kõige arusaadavam hoiatus, mis paneb inimesi immigrante kartma.

Kuritegevuse järel nimetasid intervjueeritavad eraldi teemana islami pealesurumist Euroopa rahvastele. Seda teemat võib pidada hirmust tulenevaks mureks, mis on tekkinud maailmas päevakorda väga paljudes riikides. Morgan & Poynting (2012) nimetasid seda islamifoobiaks, kus võrdusmärk tõmmatakse pagulase, moslemi ja terroristi vahele. Eesti puhul aitab kaasa elanike hirm üleüldiselt võõrvõimu ja – rahvaste ees, mis on välja tulnud ka erinevatest arvamusküsitlustest (Eesti..., 2010 & Eesti..., 2014). Üheks põhjuseks võib pidada Eesti elanike usuleigust ning mingil määral hirmu religiooni ees. Kuna eelkõige peetakse pagulasi islamiusu järgijateks, siis võivad nende radikaalselt teistsugused tõekspidamised ja väärtused Eesti elanikke eemale peletada. Selline ebasoosiv hoiak viitab Rustenbachi (2010) kultuurilisele marginaalsusteooriale, mille järgi tuleneb vastasus just kultuuride erinevustest.

Minu seminaritöö (Rentel, 2016) üks olulisemaid leide oli pagulastele omistatud petturi ja teeskleja roll, mis samamoodi sai kinnitust ka liikmete intervjuudest. Mitmed intervjueeritavad pidasid oluliseks jagada kommuunis teemasid, mis valgustavad seda, et pagulased on tegelikult noored ja terved meessoost majandusmigrandid või ISISe saadetud terroristid. Minu kahele uuringule annab kinnitust näiteks Parkeri (2015) trükiajakirjanduse representatsioon, kust selgus ühe enim esindatud teemana pagulaste valelikkus ja võltsi isikukuvandi loomine. Kuna pagulasvastases Facebooki kommuunis kasutatakse samamoodi väga palju erinevate artiklite sisu, siis saab paralleele traditsioonilises meedias loodu ja sotsiaalmeedia grupis postitatu vahel kenasti tõmmata.

Mõned intervjueeritavad tõid välja eraldiseisva teemana ka pagulaspoliitika, mis saab nende hinnangul uuritavas kommuunis tihti kõlapinda. Intervjueeritavate näidetest nähtus, et pagulaspoliitikat kajastatakse kommuunis enamasti kritiseerivalt. Eraldi toodi mitmed korrad välja peaministri Taavi Rõivase käitumise analüüsimist. Viimase rahuolu uuringu järgi hinnati viie palli süsteemis Rõivase tööd 2016. aasta märtsis 2,61 punkti vääriliseks (Eesti elanike..., 2016) ning vaid 27% inimestest usaldas valitsust pagulasküsimuses (Valitsust..., 2015). Seda enam esindavad igasugused vastugrupid sotsiaalmeedias appikarjet võimudele. Monroy-Hernández jt (2012) nimetavadki sotsiaalmeediat platvormiks, kus antakse valitsusele märku sellest, millega rahvas pole rahul.

Postituste päritolu

Intervjueerimisel nähtus, et postituste päritolu küsimus oli üks keerulisemaid, kuna vastajate sõnul ei mäletanud nad niivõrd allikat kui uudise sisu. Allikakriitika puudumine viitab sellele, et mitmed liikmed enamjaolt ei veendu jagatud informatsiooni õiguses ja usaldusväärsuses. Kuna sotsiaalmeedias võivad kommuuni liikmed jagada ükskõik millise kanali sõnumeid, siis on eriti oluline süveneda algallika pädevusse. Paljud uuritud liikmed olid aga hoopis veendunud, et Eesti peavoolumeedia pole objektiivne, vaid valitsuse äraostetud. Nii nimetas mitu intervjueeritavat grupis jagatavate postituste päritolukohaks **alternatiivkanaleid**. Kõige rohkem märgiti ära väljaandeid nagu Uued Uudised, Objektiiv ja Nõmme TV, mis on võtnud üheks oma kandvaks teemaks pagulaskriisi. Sealhulgas **välditakse eestikeelseid meediakanaleid** ka seetõttu, et moderaatorite arvates ei kajastata Eesti ajakirjanduses kõiki pagulasuudiseid, eriti negatiivseid juhtumeid. Seevastu olulised allikad on Suurbritannia, Soome, Rootsi ja Saksamaa veebiväljaanded.

Vähe nimetasid intervjueeritavad muid kommuunis levivaid formaate nagu fotod, videod, blogid, originaalsisu, lingid jne. Vaid üksikud liikmed tõid näiteid enda postitatud piltidest või kirjutatud arvamusalustest. Üldjuhul ei kattu sellised tulemused minu seminaritöö kvantitatiivsete leidudega, kus ülekaalukalt levis uuritavas kommuunis liikmete endi kirjutatud tekste ja kodanikuajakirjandust (blogid, teiste Facebooki postituste taasjagamine). Ilmselt tuleneb selline suur erinevus Facebooki toimise poliitikast, kus liikmete postitused ei jõua grupi pealehele. Kuna moderaatorid jagavad peamiselt ikkagi ajakirjanduslikke lugusid, siis see ka selgitab, miks käesoleva töö enamus liikmetest mäletasid kõige esimesena just meediast pärit postitusi.

Postituste sõnum

Enamus intervjueeritavatest nimetas peamiseks sõnumiks **hoiatust saabuvate pagulaste eest**, kes ühiskonnale ohtu kujutavad. Kaudseteks sõnumiteks liigitasin teemad nagu **ühtheoidmise näitamine, tegelikkuse valgustamine ja nõ valvekoerte kainestavad sõnumid**.

Kõige selgemini joonistus välja see, et läbi kommuuni postituste tahetakse rahvast veenda selles, et tuleb astuda pagulaste vastu. See on ka selgituseks eelnevale tulemusele, miks jagatakse

liikmete arvates kõige enam näiteks pagulaste kuritegevuse uudiseid. Uuritavas kommunis on võetud selgitavateks näideteks teised Euroopa riigid, kus on tekkinud immigrantide ohjeldamisega probleeme, ning nende taustal esitatakse küsimus, kas me tahame samasuguseid muresid Eestisse. Gemignani ja Hernandez-Albujar (2015) uurisid sarnaselt minuga vihagruppide kodulehti, kus samuti peeti kõige olulisemaks päästa USA riiki rahvusliku katastroofi ees. Parker (2015) leidis meediat uurides, et Austraalia pagulasuudiste sõnum oli immigrantide eemale peletamine ja hoidmine, samas Suurbritannias rõhutati juba saabunud sisserännanute ära ajamist. Selgelt kattub Austraalia meedia sõnum Eesti pagulasvastase kommunis sõnumiga: jätkata karmi asüülipoliitikat ning hoida pagulasi võimalikult kaugel Eestist. Niisiis pole üllatav, et pagulasvastaste ühingute peamiseks tagamõtteks on siiski hoiatus.

Moderaatori hinnangul oli aga tähtis sõnum hoopis see, et näidata rahvale, kuidas Eesti peavoolumeedia ja valitsus ei räägi kogu tõtt pagulasdebatist. Valentine'i ja McDonald'i (2004) uuringus ütlesid mõned intervjueeritavad, et kui valitsus midagi ette ei võta, siis peab võitleja rollis olema rahvas ise. Nii eelkõige moderaatorid, aga ka paljud liikmed, tunnetasid vajadust olla valgustajad. Ühe intervjueeritava postitused kandsid aga hoopis valvekoera sõnumeid. Kõik sellised üksikud mõtted liigitasin kaudsete sõnumite alla, mis ei ole kindlasti enimlevinud, kuid siiski marginaalse valimi puhul üsna kõnekad tulemused.

Vihakõne määratlemine kommunis

Vihakõne definitsioon on uuritud liikmetele üsna hägune ning sellest lähtuvalt mõistavad kõik seda erinevalt, andes sellele ka mitmesuguseid mõiste vasteid. Osad intervjueeritavad rõhutasid kindlalt, et kommunis sisuloome on vaid arvamuse avaldamine, mis on demokraatlikus riigis üks põhiõigus. Horsti (2015) leiab, et tänapäeval on sotsiaalmeedias õhkõrn piir rassismi ja sõnavabaduse vahel, kuna uus meedia loob palju võimalusi vihakõneks ilma, et liikmed seda tihti ise mõistakski. Kuna paljud inimesed vihakõne pidamist enda või kaasliikmete postitustes ei tunnetanud, ei karda nad ka oma nime alt sotsiaalmeedias esineda (Jubany & Roiha, 2015). Niisiis on oluline, et vihakõne eitajad ei tee seda tahtlikult, vaid neil tõesti on teine arusaam vihakõne mõistest. Samad intervjueeritavad kirjeldasid vihakõne üsna üheselt kui ässitamise ja viha õhutamisena.

Vihakõne mõiste hägusust kinnitab ka see, et teisalt oli liikmeid, kes olid grupis kohanud mingil määral vihakõne pidamist, nimetades seda pigem eksinute inimeste katseteks tekitada kommuunis pingeid. Samuti oli üks populaarsemaid intervjueeritavate väiteid uskumus, et vihakõne on pagulasdebati ajal väljamõeldud, et süüdistada vastuseisvaid inimesi. Eelkõige pidasid uuritud liikmed seda valitsuse taktikaks, et mustata ja vaigistada pagulasvastaseid. Gemignani ja Hernandez-Albujari (2015) uuringus osalejad olid samuti mures sellepärast, et neid peetakse rassistideks ja vihkajateks. Niisamuti tunnetasid käesoleva töö paljud liikmed nende diskrimineerimist ja süüdistamist vihakõne pidamises.

Moraalse paanika määratlemine gruppides

Paljud liikmed tunnistasid, et pagulasvastased grupid võivad tekitada paanikat, kuid pigem on see paratamatu kaasnähtus ning hoopiski tihti kasulik. Mitmed vastajad tõid välja, et parem on karta kui kahetseda ja seepärast on mõistlik enne pagulaste saabumist veidi inimestes hirmu külvata. Selle eesmärk on muuta passiivsed eestlased aktiivseteks, oma kodumaa eest võitlevateks ja oma arvamust väljaütlevateks kodanikeks.

Kuid esines ka intervjueeritavaid, kes ei näinud absoluutselt pagulasvastastel gruppidel rolli paanika külvamises. Nagu vihakõnegagi tuli välja huvitav arusaam, et osade liikmete arvates süüdistatakse pagulasvastaseid hirmu tekitamises. Intervjueeritud osalejad nägid, et nii varjatakse tegelikke hirme nagu terrorismi, kuritegevust ja Eesti valitsuse ebakindlaid otsuseid. Niemi (2014), kes uuris Soome immigratsiooniteemalist sotsiaalmeedia grupi, leidis, et tänu meedia liialdamisele sai väikelinna kommuun endale rassistliku maine. Tegelikult külvab massimeedia hoopis pagulasvastaste üle moraalset paanikat. Minu uuritava kommuuni üks moderaator tõi ka näiteks ühe Eesti Päevalehe artikli, kus neid kajastati kui Eesti riigi vastu töötava organina. See on konkreetne näide selle kohta, kuidas meedia võib oma kasumi kasvatamise huvist lähtudes ise hoopis moraalset paanikat külvata. (McRobbie ja Thornton, 1995). Vaieldamatult on hirm immigrantide ees eurooplastel olnud pikka aega, seda peetakse lausa üheks tugevamaks kartuseks tänapäeva ühiskondades (Bartlett, Birdwell & Littler, 2011). Seega leidsid mitmed küsitatud liikmed, et paanika on pagulaste ees tahest tahtmata terroriaktide tõttu olemas, mitte ei tekita hirmu Facebooki pagulasvastased grupid.

4.1.3. Pagulasvastaste gruppide roll Eesti ühiskonnas

Gruppide roll avaliku arutelu kujundajana

Paljud küsitletud liikmed nägid sotsiaalmeedia pagulasteemalistel kommuunidel lausa juhtivat rolli pagulasdebatis, samas mõned üksikud intervjueeritavad arvasid vastupidist. Need mitmed intervjueeritavad, kes tunnetasid anti-immigratsiooni gruppidel kandvat osa Eesti avalikus arutelus, põhjendasid seda kodanikuaktiivsuse tõstmise ja rahva kaasamisega pagulasdebatti. Kuna paljude liikmete mureks oli see, et Eesti ainuke arvamuse avaldamise koht on sotsiaalmeedia, siis pakuvadki samad grupid ja kommuunid lava rahuliku ja argumenteeritud avaliku arutelu tekkeks. Teine oluline ülesanne on uuringus osalejate arvates puuduoleva informatsiooni jagamine Eesti elanikele, mis muidu välismaalt rahvani ei jõuaks. Brodock, Joyce ja Zaeck (2009) nimetavad sotsiaalmeediat kõige tavalisemaks sissepääsuteeks digitaalsesse aktivismi, kuigi see polnud absoluutselt esialgu selleks loodud. Nii on ka Facebookist saanud uus revolutsiooniline keskkond, kus kodanikuaktiivsuse ülesnäitamine on aina tavalisem.

Osad intervjueeritavad nentisid aga, et pagulasvastastel gruppidel ei ole veel Eestis avaliku arutelu kujundajana mingit rolli. Peamiselt toodi põhjenduseks siiski väikest liikmelisust kogu Eesti populatsioonist, mis pole piisav arvestamiseks sotsiaalmeedia gruppide arutelu kogu avaliku arvamuseks. Papacharissi (2002) väitis, et tegelikult on uue meedia tulekuga tekkinud ühiskondadesse kaks avalikkust, millest uus ongi sotsiaalmeedias esinev. Neid ei saa küll võtta ühtsena, kuid siiski on mõlemad arvamused võrdväärselt arvestatavad ühiskondlikul tasandil.

Gruppide roll pagulaspoliitika kujundajana

Kuigi paljud intervjueeritud liikmed tunnistasid, et pagulasvastastel gruppidel pole enamasti mingit rolli poliitika muutmisel, ei pidanud nad seda kommuunide jõetuse või tahte probleemiks. Pigem nähti jällegi süüd riigijuhtidel endil, kes ignoreerivad vastaste arvamusi, ettepanekuid ja murekohti. Eriti toodi välja Reformierakonna ükskõiksust. Juhtiva partei süüdistamine pole aga midagi erakordset, näiteks USAs mõistavad kõik anti-immigratsiooni grupid otseselt kohut president Barack Obama üle (Gemignani & Hernandez-Albujar, 2015). Presidentaalse riigikorra

puhul on just Obama kõige suurem otsustaja, Eesti kontekstis aga peaminister või valimised võitnud erakond.

Samas selgus uuringust, et tänu pagulasvastastele gruppidele on muutunud vaid EKRE ja RÜE pagulaspoliitika. Mitmed autorid on anti-immigratsiooni valguses leidnud, et tekkinud on palju populistlikke parteisid, kes hakkavad pagulasvastaseid kaitsma ning seeläbi tõstavad oma populaarsust rahva seas (Horsti & Nikunen, 2013; Bartlett, Birdwell & Littler, 2011; Alvares & Dahlgren, 2016). Eestis on sellise kangelase rolli saanud eelkõige EKRE. Kusjuures osad intervjueeritavad tunnistasid, et EKRE ongi nende hääletoru näiteks parlamendis, aga ka meedias.

Suhtumine meedia huvisse

Minu uuringust nähtus, et ka meedia huvi tuntavuses pole liikmete seas ühist meelt. Nimelt mõned liikmed tundsid, et peavoolumeedia küll tunneb pagulasvastaste gruppide vastu huvi, aga neid kajastatakse vaid negatiivselt. Seda põhjendatakse kasumi teenimise eesmärgiga ehk ajakirjanduse sooviga müüa emotsionaalselt häbistavaid ja halbu uudiseid.

Enamus intervjueeritud liikmetest tunnistas hoopis, et peavoolumeedia ei tunne absoluutselt huvi pagulasvastaste gruppide ja kommuunide vastu, kuigi peaks ja võiks. Osad uuritud liikmed tundsid, et kuna meedias saavad sõna vaid pagulaste pooldajad, siis hõõrdumine vastaste ja pooldajate vahel tugevneb veelgi. Seda põhjendasid paljud liikmed jälle korrumppeerunud meedia juhtide äraostetavusega.

Pagulasdebat roll ühiskonna terviklikkuses: lõhestumine rahva sees ja võimuga

Kõik intervjueeritavad tunnetasid rohkemal või vähemal määral leeride tekkimist Eesti ühiskonnas. Küll aga suurem osa küsitletud vastajatest on kohanud lõhestumist rohkem internetis, näiteks erinevate poolt- ja vastugruppide vahel või kommentaariumites. Paljude jaoks pole see aga veel igapäevaelus tavaline. Taaskord on pettunud meedias, kes võiks lihtsasti mõlemaid pooli kajastades lõhestumist vähendada.

Siiski nentisid paljud intervjueeritud, et lõhestumisel võivad olla pikemas plaanis tagajärjed. Välja toodi ühiskondlikku konflikti, kus inimeste vahelist suhtlemist hakkavad takistama pagulasvaated. See tähendab, et kaasmaalastele hakatakse külge kleepima silte nagu “pagulasvastane” või “tolerast”, mis otsustavad suhtlemise vajalikkuse.

Suuremaks mureks pidasid kõik intervjueeritavad hoopis lõhestumist võimuga. See oli ainus teema, millega suuresti kõik küsitletud liikmed üksmeelselt nõustusid. See on ka oodatav, sest nagu minu uuringu ülejäänud tulemustest ja paljude teiste autorite töödest on selgunud, süüdistatakse just poliitikuid pagulaskriisi probleemides. Sealhulgas nimetati võimu ja rahva erimeelsuste suurust lausa kuristikuks. Samas ütlesid osad liikmed, et tegelikult on lõhestumine riigijuhtidega olnud juba pikka aega ka enne pagulaskriisi, kuna võimul on olnud üks erakond. Siiski nähakse pagulasteemas rolli lõhestumise võimendamises.

4.2. Diskussioon

Eesti elanike suhtumine immigratsiooni üleüldiselt pole kunagi väga soosiv olnud (Eesti..., 2010 & Eesti..., 2014), seda enam ka pagulaskriisi ajal. Kui aga vaadata laiemat pilti, siis pagulasvastaseid proteste, kogukondi ja mõtteavaldusi leidub pagulaskriisi tõttu aina enam ning veelgi teravamal toonil. Siinkohal aitabki kaasa sotsiaalmeedia, mis annab võimalusi rohkem sarnaseid mõtteid kokku koguda ja neid ülejäänutele jagada, üritades nii teisi veenda või valitsust rahuolematusest teavitada.

Oluline ongi see, et minu uuringust joonistusid selgelt välja pagulasvastase kommuuni liikmete endi arvamused ja mõtted. Samamoodi nagu võib paanika ja viha tekkida immigrantide ees, võib erinevaid valesid eelarvamusi tekitada ka vastugrupid. Seda kinnitab näiteks Niemi (2014) uuring, kus väikse linna immigratsiooni teemalisest Facebooki grupist sai linnaelanikkonna kõige suurem hirm, kuigi tegu ei olnud äärmusliku kooslusega. Niisiis leidis ka minu empiirilises uuringus palju erinevaid tüüpe, kes jagasid mitmesuguseid arusaami ja väärtusi. Seepärast ei saa kindlasti võtta kõiki sarnaseid pagulasgruppe ühesugustena.

Küll aga tõestavad pagulasvastaste gruppide rohkus, inimeste aktiivsuse tõus, protestid jms kindlasti seda, et Eesti ühiskonnas valitseb teatud osa rahvas väga tugev vastasseis. Kui pigem on Eestit peetud nõrga ja passiivse kodanikukultuuriga ühiskonnaks (Kalev, Lumi & Saarts, 2009), siis pagulasdebatt on kindlasti teema, mis on rahvast ärgitanud kaasaraäkimisele. Seda võib põhjendada muidugi ka üleüldise maailmas kasvava hirmuga. Martin (2015) tõi praeguse pagulaskriisi varjus esile väite, et moraalne paanika pagulaste ja asüüli otsijate ees pole enam lihtsalt ajutine hirm, vaid sellest on saanud globaalne ja püsiv vastasseis. Seega ei ole Eesti elanike antipaatus pagulaste vastu midagi ainulaadset maailmas, vaid on muutunud osaks ülemaailmsest paanikast.

Kuigi pagulasvastatus ei ole midagi enneolematut Eesti puhul, on siiski ohuks pagulaskriisi paanikaga kaasnev lõhestumine ühiskonnas nii kahte leeri hoidvate inimeste kui ka valitsuse ja rahva vahel. Martin (2015) on samuti oma uuringus nentunud, et taoline killustatus on midagi uut, sest ühelt poolt kasvab ja areneb tugev rahvusriik oma kindla kodanikuarvamusega, kuid teisalt toimuvad lõhestumised. Viimase inimarengu aruande kohaselt on Eestis küllaltki kõrge vaesusemäär, vähene usaldus teiste inimeste vastu ning valdavad isoleerituse/diskrimineerimise tunne (Eesti inimarengu..., 2015), mis viitavad Eesti ühiskonna nõrgale sotsiaalsele sidususele. Veelgi olulisem on aga see, et pagulaskriisi ümber käiv paanika rahva seas võib Eesti niigi jõetut sotsiaalset sidusust veelgi enam nõrgestada.

Eesti sotsiaalse sidususe hääbumine on aga meeltemööda näiteks Venemaale (Puusepp, 2015). Kui pagulasvastased vastandavad ennast riigile ja teisele osale rahvale, annab see hea võimaluse Venemaa propaganda levikuks. Näiteks toodi Kaitsepolitsei aastaraamatus välja see, et just sotsiaalmeediast on korduvalt leitud väiteid, nagu Venemaa stiilis autoritaarne valitsemismudel oleks kõige õigem kaitsma konservatiivseid väärtusi (heteroseksuaalne perekond ja rahvusriik) (Puusepp, 2015). Nii kooseluseadus kui pagulasdebatt on olnud Eestis viimaste aastate tulisemad vaidluskohad, mis on tõeliselt tekitanud omavahel võitlevaid leere. Üllataval kombel ka minu väikses valimis juhtus olema kommuuni liige, kes mitmete pagulasvastaste gruppide taga näeb just venemeelsust.

Lõhestumise kõrval tuli minu tööst välja ka liikmete ebakindel suhtumine Eesti peavoolumeediasse. Niisiis pean meedia kui neljanda võimu rolli pagulasdebatis väga suureks, kuna ajakirjandus saab kaasa aidata terve ja kandva avaliku arutelu kujunemisele ühiskonnas. Nii

nagu ütlesid intervjuueeritavad, tunnevad nad end väljajäetuna või naerualustena, mis tekitab aina enam trotsi nii võimu kui peavoolumeedia vastu. Eluline näide pärineb Soomest, kus meedia kajastas pagulasvastaseid naerualustena ning tänu sellele on rahva seas tõusnud päästja ja kangelase rolli populistlikud parteid (Horsti ja Nikunen, 2013). Sarnast trendi on aina enam näha ka Eestis, kus konservatiivse pagulaspoliitika suunaga EKRE toetus on alates 2015. aastast olnud vaid tugevalt tõusev (Toetused..., 2016). Nagu intervjuudestki nähtus peavad paljud küsitletud kommuuni liikmed just EKRE-t ainukeseks rahva poolt seisvaks eeskõnelejaks parlamendis. Värske KAPO aastaraamatu järgi ohustab kasvav populism Eesti ühiskonna turvalisust, kuid ka lõhestab Euroopa Liitu (Puusepp, 2015). Kuna tihti on rahvuspopulistid Euroopa Liidu, USA ja NATO vastased, siis jagavad nad tegelikult sarnaseid väärtusi Venemaaga (ibid.). Seega mängivad ühiskondlikke pingeid ära kasutavad populistlikud erakonnad väga tähtsat rolli pagulasdebatis, mis on geograafilise asukoha pärast eriti Eestis murettekitav.

Viimaks näen, et Eesti ühiskond vajab rohkem ja selgemat avalikku arutelu vihakõne piiride üle. Siin on jällegi kandev roll vaja pidada meedial. Uurijana tunnetan, et vihakõne mure lahendamiseks ei piisa kindlasti selle seadustamisest ja karistumäärade paika panemisest, vaid eelkõige on vaja tekitada diskussiooni selle üle, mis üldse on vihakõne, kuidas seda ära tunda ning miks on see probleem. Vastasel juhul tunnetavad pagulasvastased jälle ennast süüalustena, kelle kodanikuaktiivsust üritatakse maha suruda, ise teadmata, mis üldse kvalifitseerub Eesti riigis vihakõne pidamise alla. Minu uuringu tulemuste järel on oluline, et ühiskonnas osatakse eristada vihast kõnelemist ja vihakõne ning vaenu õhutamist/ässitamist ja vihakõne.

Laiemas plaanis vajaks pagulaskriisist tingitud vastasus ja paanika kindlasti rohkem uurimist ja kaardistamist, aga ka üleüldisemalt analüüsivat ja sisukat kajastamist tavakodanike jaoks. Kindlasti ei ole pagulasvastasus sotsiaalmeedias midagi ajutist, vaid võib mitmel moel mõjutada Eesti ühiskonna arengut.

4.3. Meetodi kriitika ja edasised uuringuvõimalused

Suures plaanis arvan, et käesolevas töös oli kvalitatiivsete intervjuudega lähenemine mõistlik valik, kuna sellele eelnes kvantitatiivne kontentanalüüs seminaritöös, mis tegelikke liikmete

arvamusi siiski ei kajasta. Vestluse stiilis intervjuerimine andis laiema pildi paljudest pagulasteemadest just peategelaste ehk pagulasvastaste endi silmade läbi.

Kriitiliselt peab aga suhtuma mingil määral Skype'i intervjuudesse, sest analüüsida ei saanud eraldi inimeste kehakeelt. Häälkõne puhul peab arvestama ka sellega, et inimeste pühendumine ei pruugi olla sajabrotsendiliselt vaid intervjuule, kuna jätab lahtised käed teiste tegevuste tegemiseks. Minu töö puhul oli aga rohkem kaalu tundlikust ja kohati taunitavast teemast tuleneval liikmete privaatsuskaitasel.

Kuna intervjueeritavate leidmine tekitas takistavaid probleeme, rakendasin osalejate leidmiseks mittetõenäosuslikke valimeid. Esialgu kasutasin sihipärast valimit, valides osalejateks ainult kommunis aktiivselt tegutsevad inimesed. Kuna kõik inimesed ei märganud minu kirja või keeldusid osalemast, siis sattusid valimisse esimesed nõusolijad. Kaks viimast intervjueeritavat leidsin läbi moderaatori ehk lumepallivalimiga, mis võib peegeldada moderaatori enda eelistusi.

Facebooki kui uurimiskeskonnana kaasnevad samuti mõned kriitilised aspektid. Näiteks võisid kommuuni liikmed vastata lähtuvalt sellest, et grupi mainet parandada või näidata seda heas valguses, mitte enda isiklikest arvamustest (Bartlett, Birdwell & Littler, 2011). Samas tuli üllatavalt minu uuringust välja nii gruppi positiivselt kui ka pigem negatiivselt/kahtlustavalt suhtuvaid arvamusi.

Samuti pole üks pagulasvastane Facebooki grupp piisav tegema üldistusi kogu sotsiaalmeedias leviva pagulastemaatika kohta. Sellest uuringust jääb välja ülejäänud rahvas, kes kommuunidesse ei kuulu, kuid on siiski pagulasvastased. Niisiis kokkuvõtlikult esindab minu töö ikkagi vaid ühe kommuuni intervjueeritud liikmete mõtteid.

Edaspidistes uuringutes võikski seepärast kaasata ka teisi pagulasvastaseid grupe ja kommuune. Nii saaks teha üldistusi kõikide eestikeelsete pagulasvastaste gruppide najalt. Põnev oleks kõrvutada näiteks Eesti suurimat pagulasvastast gruppi "EI PAGULASMASSELE" ja käesoleva uuringu kommuuni "Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas". Seda seetõttu, et esimene neist on suletud grupp ja seega eeldan suuremat vabadust kasutada ausamaid väljaütlemisi.

Mitmed intervjueeritavad töid välja, et vajalik oleks ka uuring, kus võetakse kokku nii pagulaste pooldajate kui vastaste arvamused samadest valdkondadest. Riskantne, kuid ülimalt põnev oleks seda muidugi läbi viia fookusgrupina, tuues kokku mõlemad leerid. Detailsemalt saaks ja võiks laskuda lõhestumise (pooldajad vs vastased; poliitikud vs rahvas/pagulasvastased; peavoolumeedia vs pagulasvastased) probleemi uurimisse, mis sai minu töös väga põgusalt kõlapinda, kuid jäi siiski pinnapealseks.

Pikemas plaanis saaks edaspidistes uuringutes keskenduda ka eestikeelsete pagulasvastaste gruppide võrdlemisele teiste riikide samalaadse sisuga lehtedega, et näha sarnasusi ja erinevusi pagulaste konstrueerimisel ja liikmete arusaamade mõistmisel.

4.4. Eneserefleksioon

Tunnistan, et minu töö fookus on kindlasti bakalaureusetöö jaoks liiga lai. Tegelikult saaks igast uurimusküsimusest koostada täiesti eraldiseisva uurimuse. Kuna ressursid ja aeg olid piiratud, siis võivad minu töö tulemused olla ka veidi pinnapealsed. Kindlasti mängis siin rolli see, et käesoleva töö teema on täiesti avastamata maa ning niisiis oma isiklikest huvidest lähtudes võtsin enda lõputöö jaoks liiga suure suuetäie. Samas olen rahul, et olenevalt laia fookusest on minu empiirilise uuringu tulemused väga rikkalikud, olulised ning üllatavad.

Samuti näen, et oleksin võinud uurimusküsimuste ja intervjuukava välja töötamisel rohkem mõelda sellele, kuidas siduda oma seminaritöö tulemusi käesoleva tööga. Tagant järgi oli seda keeruline teha, kuna bakalaureusetöö meetod ja lähenemine on hoopis teine kui seminaritöös ja kuigi uurisin sama keskkonda, muutsin siiski üsna kategooriliselt töö fookust. Seega veidi jäävad minu seminaritöö ja käesoleva töö tulemused kaugeteks.

Üldiselt näen, et nägin selle tööga väga palju vaeva ning ohverdasin justkui natukene endast. Nimelt pean arvestama sellega, et intervjuude läbiviimisel ei olnud minu nimi ja Facebooki profiil anonüümne ning tundliku teema tõttu võib see tekitada minu jaoks ka peale töö ilmumist ebamugavusi.

KOKKUVÕTE

Minu bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida eestikeelse Facebooki pagulasvastase kommuuni “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas” rolli läbi liikmete silmade. Otsisin vastuseid küsimustele, miks uuritava kommuuniga on liitunud, millisena nähakse grupis levivat sisuloomet ning kas ja millist rolli omistatakse kommuunile Eesti ühiskonnas. Minule teadaolevalt on käesolev uuring esmakordne nii Eestis kui välismaal, kus on uuritud Facebooki pagulasvastase grupi liikmeid.

Uuringu läbiviimiseks kasutasin kvalitatiivseid intervjuusid ja valimi moodustasin sihipäraselt ning lumepallimeetodil. Avalikust Facebooki kommuunist “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas” esindas populatsiooni kümme intervjueeritavat, sh kaheksa kommuuni aktiivset liiget ja kaks moderaatorit. Töö tarbeks loodud intervjuukava järgi vastasin püstitatud uurimusküsimustele.

Tulemustest selgus, et uuritava kommuuni liitumise peamisteks põhjusteks on pagulasteemaline infonälg, soov avaldada oma arvamust ja teateid ning võrrelda erinevate allikate õigsust. Sealhulgas joonistus üllatavalt välja see, et intervjueeritavad konstrueerisid kommuuni kuvandit väga mitmesuguselt. Eriti rõhutasid vastajad kommuunis valitsevat ärevat ja rahuolematut meeleolu, mis paneb liikmeid käituma patriootliku ja enesekehtestavana.

Teiseks uurisin seda, kuidas kommuuni liikmed tunnetavad sealset sisuloomet. Minu seminaritööga sarnaselt märkasid intervjueeritavad enim teemasid, kus pagulasi kujutatakse kurjategijana, islami pealesurujana ja petturina. Samas oli küsitletud liikmete jaoks keeruline nimetada allikaid, kust postitused tihti pärit on. Üldisemas plaanis viidati meediale, eriti rõhutati võõrkeelsete kanalite kasutamist. Siinkohal tõid mitmed välja Eesti peavoolumeedia usaldamatuse ning seega alternatiivsete kanalite eelistamise. Samuti selgus uuringust, et valdavalt näevad liikmed postituste taga teiste inimeste hoiatamise sõnumit.

Oluline tulem käesolevas uuringus oli pagulasvastase kommuuni liikmete vihakõne ja hirmu külvamise määratlemine. Selgus, et paljude jaoks on vihakõne siiski hägune mõiste, mille piirid on ühiskonnas paika panemata. Mitmed nägid ka, et vihakõne on justkui väljamõeldud süüdistus,

et vaigistada teisitimõtlejaid. Küll aga leidsid intervjueeritavad, et pagulasvastased grupid tekitavad hirmu rahvas pagulaste ees, kuid see on põhjendatud, paratamatu ning pigem isegi kasulik.

Viimaks vaatlesin pagulasvastaste kommuunide rolli läbi uuritava kommuuni liikmete silmade. Avalikus arutelus nähti gruppidel ülesannet olla arvamuse avaldamise platvorm ning pagulasteemalise informatsiooni jagaja. Poliitikas aga ei tunnetata riigijuhtide soovi võtta pagulasvastaseid gruppe tõsiseltvõetavana ning seega jõuavad nende arvamused pagulaspoliitikasse peamiselt vaid läbi populistliku partei EKRE.

Liikmetele tekitas eriti muret see, et Eesti peavoolumeedia kajastab pagulasvastaseid gruppe ainult negatiivselt ja naeruvääristavalt või ei tunne nende vastu üldse huvi. Intervjueeritavate arvates aga peaks meedia rohkem huvituma, sest Eesti ühiskond on lõhestumise piiril. Viimast tunnetavad nad eriti tugevalt rahva ja võimu vahel, aga ka rahva sees enamasti internet vahendusel.

Kindlasti vajab pagulaskriisist tingitud vastasus sotsiaalmeedias veel palju uurimist erinevatest vaatenurkadest. Näen, et minu töös esitatud temadesse saaks laskuda veel rohkem süvitsi, kaardistades detailsemalt pagulasvastaste arvamusi. Samuti oleks huvitav võrrelda avatud ja suletud, kuid ka eestikeelsete ja välismaiste pagulasgruppide sisu ja liikmete mõtteid.

Võtmesõnad: *pagulased, sotsiaalmeedia, pagulasvastasus, "Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas"*

SUMMARY

The role of the anti-refugee community „Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas” in the Estonian refugee-debate: Community members’ opinions and experiences

The aim of my bachelor’s thesis was to investigate the role of the anti-refugee community in the Estonian language on Facebook “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas” through the eyes of its members. I looked for answers to questions, why people have joined the community under investigation, how they perceive the content creation spreading in the group, and whether and what kind of role is attributed to the community in the Estonian society. To my knowledge, this study is the first in Estonia, as well as abroad, in which the members of an anti-refugee group are investigated.

I used qualitative interviews for conducting the research and I formed the sample in a purposeful manner and using the snowball method. Ten interviewees represented the population of the public community on Facebook “Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas”, including eight active members of the community and two moderators. I answered the questions raised according to the interview schedule created for the thesis.

The results revealed that the main reasons for joining the community under investigation are the information hunger regarding the refugee topic, the desire to express one’s opinion and messages, and to compare the accuracy of different sources. Among other things it appeared surprisingly that the interviewees constructed the image of the community in very different ways. In particular, the respondents emphasized the anxious and dissatisfied mood dominant in the community, which makes the members of the community behave in a patriotic and assertive way.

Secondly, I examined how the members of the community perceive the content creation there. Similarly to my seminar work, the interviewees noticed most the topics where the refugees are portrayed as criminals, as imposers of Islam and as frauds. However, it was difficult for the members surveyed to mention the sources from which the postings often come from. More generally, the media was referred to, including the use of foreign-language channels was

emphasized in particular. Here, many brought out the distrust in the Estonian mainstream media and thus favouring alternative channels. The research also revealed that the members predominantly see the message of warning and persuading other people behind the postings.

An important result of this research was the definition of hate speech and causing fear by the members of the anti-refugee community. It turned out that for many, hate speech is still a hazy concept, the limits of which have not been put in place in the society. Many also see that hate speech is like a fictional accusation to silence dissidents. However, the interviewees see that anti-refugee groups raise people's fear of refugees, but it is justified, inevitable and even rather useful.

Finally, I examined the role of anti-refugee communities through the eyes of the members of the community. In the public debate, the groups were seen as having the task to be the platform for giving an opinion and the sharer of information regarding the refugee topic. In politics, however, the desire of national leaders to take anti-refugee groups seriously is not perceived, and thus, their opinions arrive at refugee politics mainly through the populist party EKRE.

The members were particularly concerned by the fact that the Estonian mainstream media reflects anti-refugee groups only negatively and ridiculing them or is not interested in them at all. In the opinion of the interviewees, however, the media should be more interested because the Estonian society is on the border of polarization. The latter is felt particularly strongly between the people and the power, but also among the people in most cases via the Internet.

The antagonism in social media caused by the refugee crisis definitely needs a lot of investigation from different perspectives. I can see that the topics presented in my thesis could be dealt with in more detail, by mapping anti-refugee opinions in more detail. It would also be interesting to compare the content and the thoughts of the members of both open and closed, as well as Estonian and foreign refugee groups.

Keywords: *refugees, social media, anti-refugee sentiment, "Ei pagulastele/ Estonians against refugee quotas"*

KASUTATUD KIRJANDUS

Ainsaar, M. & Beilmann, M. (2016). *Eesti elanikkonna hoiakud kolmandatest riikidest sisserändajate suhtes Euroopa sotsiaaluuringu andmetes*. Kasutatud 4.05.16
http://www.ut.ee/sites/default/files/www_ut/randehoiakute_raport_29.04.2016.pdf

Allport, G. W. (1935). Attitudes. C. A. Murchison (Toim), *A handbook of social psychology* (lk 798 – 844). Worcester: Clark University Press.

Allport, G. W. (1958). *The nature of prejudice*. MA: Addison-Wesley.

Alvares, C. & Dahlgren, P. (2016). Populism, extremism and media: Mapping an uncertain terrain. *European Journal of Communication*, 31 (1), 46-57.

Asylum quarterly report. (2015). Kasutatud 29.12.15 [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_quarterly_report#Where do they come from.3](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_quarterly_report#Where_do_they_come_from.3)

Bartlett, J., Birdwell, J. & Littler, M. (2011). *The New Face of Digital Populism*. London: Demos.

Beltadze, G. (2015a). Pagulaste suhtes kriitilised tsiklimehed plaanivad sõita Vao külle. *Postimees*, 17. juuni. Kasutatud 4.05.15 <http://www.postimees.ee/3229207/pagulaste-suhtes-kriitilised-tsiklimehed-plaanivad-soita-vao-kulla>

Beltadze, G. (2015b). Galerii: Haapsalus toimus meelevaldus massiimmigratsiooni vastu. *Postimees*, 20. detsember. Kasutatud 4.05.16 <http://www.postimees.ee/3442327/galerii-haapsalus-toimus-meelevaldus-massiimmigratsiooni-vastu>

Brodock, K., Joyce, M. & Zaack, T. (2009). *Digital Activism Survey Report 2009*. Kasutatud 28.04.16 <http://akgul.bilkent.edu.tr/DigitalActivisim-SurveyReport2009.pdf>

Cheong, M. & Lee, V.C.S. (2010). A microblogging – based approach to terrorism informatics: Exploration and chronicling civilian sentiment and response to terrorism events via Twitter. *Information Systems Frontiers*, 13 (1), 45-59.

Cohen, S. (2002). *Folk Devils and Moral Panics*. London: Routledge.

Cohen, S. (2006). Moral Panics and Folk Concepts. *Paedagogica Historica*, 35 (3), 585-591.

Cohen, S. (2011). Whose side are we on? The undeclared politics of moral panic theory. *Crime Media Culture*, 7 (3), 237-243.

Critcher, C. (2006). *Critical Readings: Moral Panics and the Media*. Maidenhead: Open University Press.

Deakin, H. & Wakefield, K. (2014). Skype interviewing: reflections of two PhD researchers. *Qualitative Research*, 14 (5), 603-616.

DELFI FOTOD JA VIDEOOD: "Kas must tulevik?" Pagulaste vastased kogunesid Vabaduse väljakule massiimmigratsiooni vastu meelt avaldama. (2015). *Delfi*, 18. juuli. Kasutatud 4.05.16 <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/delfi-fotod-ja-videod-kas-must-tulevik-pagulaste-vastased-kogunesid-vabaduse-valjakule-massiimmigratsiooni-vastu-meelt-avaldama?id=71942145>

Dremljuga, M. (2015). Galerii: Tammsaare pargis protestiti pagulaste vastuvõtmise vastu. *ERR*, Kasutatud 4.05.16 <http://uudised.err.ee/v/eesti/5b647722-89d9-4fcf-90c4-98bd0546f532/>

Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The Psychology of Attitudes*. Orlando: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.

Eerma, S. & Tooming, M. (2013). Info Facebookis tekitab paanika. Politseile pole avaldusi esitatud. *Eestielu*, 31. jaanuar. Kasutatud 4.01.2016 <http://eestielu.delfi.ee/harjumaa/elu/info-facebookis-tekitab-paanika-politseile-pole-avaldusi-esitatud?id=65608192>

Eesti elanike märtsikuine hinnang Eesti peaministri tööle. (2016). Kasutatud 27.04.16 <https://www.turu-uuringute.eu/eesti-elanike-martsikuine-hinnang-eesti-peaministri-toole/>

Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes. Kvantitatiiv- ja kvalitatiivuuringu aruanne. (2010). Kasutatud 20.05.2016 https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Kodakondsus_ja_r2nn/2010_eesti_elanike_teadlikkus_ja_hoiakud_pagulaskusimustes.pdf

- Eesti elanike teadlikkus ja hoiakud pagulasküsimustes. Kvantitatiiv- ja kvalitatiivuuringu aruanne.* (2014). Kasutatud 20.05.2016
https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Uuringud/Kodakondsus_ ja_r2nn e/2014_pagulasuuring_aruanne.pdf
- Eesti inimarengu aruanne 2014/2015. Lõksudest välja?* (2015). Kasutatud 31.05.16
<http://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2015/06/EIA-2015.pdf>
- Eesti Vabariigi põhiseadus: kommenteeritud väljaanne. Paragrahv 45.* (2012). Kasutatud 21.04.16 <http://www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-45/>
- Eriksson, M. (2015). Managing collective trauma on social media: the role of Twitter after the 2011 Norway attacks. *Media, Culture & Society*, 38 (3), 365-380.
- Espenshade, T. J. & Hempstead, K. (1996). Contemporary American Attitudes toward U.S. Immigration. *International Migration Review*, 30 (2), 535-570.
- Gagliardone, I., Gal, D., Alves, T. & Martinez, G. (2015). *Countering Online Hate Speech*. Pariis: UNESCO Publishing.
- Gemignani, M. & Hernandez-Albujar, Y. (2015). Hate groups targeting unauthorized immigrants in the US: discourses, narratives and subjectivation practices on their websites. *Ethnic and Racial Studies*, 38 (15), 2754-2700.
- Goode, E. & Ben-Yehuda, N. (1994). *Moral Panics: The Social Construction of Deviance*. Oxford: Blackwell.
- Goode, E. (2000). No need to panic? A bumper crop of books on moral panics. *Sociological Forum*, 15 (3), 543-552.
- Hainmueller, J. & Hiscox M. J. (2007). Educated Preferences: Explaining Attitudes Toward Immigration in Europe. *International Organization*, 61 (2), 399-442.
- Hancock, B. (1998). *Trent Focus for Research and Development in Primary Health Care: An Introduction to Qualitative Research*. Trent Focus. Kasutatud 12.04.16
<http://classes.uleth.ca/200502/mgt2700a/Articles/Qualitative%20Research.pdf>

Hansalu, K. (2015). Eestis on 590 000 Facebooki kasutajat. *Postimees*, 27. november. Kasutatud 4.01.2016 <http://majandus24.postimees.ee/3415827/eestis-on-590-000-facebooki-kasutajat>

Horsti, K. & Nikunen, K. (2013). The ethics of hospitality in changing journalism: A response to the rise of the anti-immigrant movement in Finnish media publicity. *European Journal of Cultural Studies*, 16 (4), 489-504.

Horsti, K. (2015). Techno-cultural opportunities: the anti-immigration movement in the Finnish mediascape. *Patterns of Prejudice*, 49 (4), 343-366.

Janson, E. (2014). *Eesti varjupaigapoliitika*. Kasutatud 30.11.15
<http://aastaraamat.pagulasabi.ee/eesti-varjupaigapoliitika>

Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York: New York University Press.

Jubany, O. & Roiha, M. (2015) *Backgrounds, Experiences and Responses to Online Hate Speech: A Comparative Cross-Country Analysis*. Kasutatud 21.04.16
[http://www.unicri.it/special_topics/hate_crimes/Backgrounds Experiences and Responses to Online Hate Speech A Comparative Cross-Country Analysis.pdf](http://www.unicri.it/special_topics/hate_crimes/Backgrounds_Experiences_and_Responses_to_Online_Hate_Speech_A_Comparative_Cross-Country_Analysis.pdf)

Kalev, L., Lumi, O. & Saarts, T. (2009). Eesti poliitiline kultuur: poliitikastiilid ja poliitika protsess. *Riigikogu toimetised*, 19. Kasutatud 16.01.16
<http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=13767&highlight=kodanikukultuur&op=archive2>

Kangur, M. (2013). Facebookis levinud postitus võimalikust ahistajast külvas asjatut paanikat. *Lääne Elu*, 1. august. Kasutatud 4.01.16 <http://online.le.ee/2013/08/01/facebookis-levinud-postitus-voimalikust-ahistajast-kulvas-asjatut-paanikat/>

Karooma, C. (2014). *Reluctant to return? The primacy of social networks in the repatriation of Rwandan refugees in Uganda*. Kasutatud 25.04.16
<http://www.refworld.org/docid/55c9efa04.html>

Kooli, R. (2014). Satu Valtere: vihakõne pole vihane kõne, vaid teise inimese teadlik alandamine. *ERR*, 31. oktoober. Kasutatud 4.05.16 <http://uudised.err.ee/v/arvamus/40b8ea7a-f37b-4c2a-9d68-b343997a9a24/satu-valtere-vihakone-pole-vihane-kone-vaid-teise-inimese-teadlik-alandamine>

Koort, K. (2015). Galerii: pagulasvastane meeleavaldus Tartus möödus rahumeelselt. *Postimees*, 28. november. Kasutatud 4.05.16 <http://tartu.postimees.ee/3416593/galerii-pagulastevastane-meeleavaldus-tartus-moodus-rahumeelselt>

Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.

Lakson, P. (2015). Fotod ja video: sajad inimesed kogunesid Toompeale immigratsiooni vastu meelt avaldama. *Postimees*, 10. juuni. Kasutatud 4.05.15 <http://www.postimees.ee/3220945/fotod-ja-video-sajad-inimesed-kogunesid-toompeale-immigratsiooni-vastu-meelt-avaldama>

Luce, A. (2013). Moral Panics: Reconsidering Journalism's Responsibilities. K. Fowler-Watt & S. Allan (Toim), *Journalism: New Challenges* (lk 393-408). Bournemouth: Centre for Journalism & Communication Research.

Madianou, M. & Miller, D. (2012). Polymedia: Towards a new theory of digital media in interpersonal communication. *International Journal of Cultural Studies*, 16 (2). 169-187.

Mäe, K. (2016). Vihakõne on murdnud laiale areenile. *Äripäev*, 31. märts. Kasutatud 4.05.16 <http://www.aripaev.ee/arvamus/2016/03/31/vihakone-on-murdnud-laiale-areenile>

Martin, G. (2015). Stop the boats! Moral panic in Australia over asylum seekers. *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies*, 29 (3), 304-322.

Massey, S. D., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. & Taylor, E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19 (3), 431-466.

McGregor, E. & Siegel, M. (2013). *Social media and Migration Research*. Maastricht: UNU-MERIT.

McRobbie, A. & Thornton, L. S. (1995). Rethinking "moral panic" for multi-mediated social worlds. *The British Journal of Sociology*, 46 (4), 559-574.

Monroy-Hernández, A., Kiciman, E., boyd, d., & Counts, S. (2012). *Narcotweets: Social Media in Wartime*. Kasutatud 11.05.2016 <http://research.microsoft.com/pubs/160480/ICWSM12-093.pdf>

Morgan, G. & Poynting, S. (2012). *Global Islamophobia: Muslims and Moral Panic in the West*. Farnham: Ashgate.

Niemi, E. (2014). *An anti-immigration Facebook group in Lieksa: Social constructions of and moral panic over anti-immigration activism*. Kasutatud 25.04.16 [http://www.fp7myplace.eu/documents/D7_1/Cluster%201%20Right%20Wing%20and%20Patriotic%20movements/MYPLACE_WP7.1REPORT_UEF_Moral%20panic%20in%20Lieksa%20\(Finland\).pdf](http://www.fp7myplace.eu/documents/D7_1/Cluster%201%20Right%20Wing%20and%20Patriotic%20movements/MYPLACE_WP7.1REPORT_UEF_Moral%20panic%20in%20Lieksa%20(Finland).pdf)

Osula, H. (2015). Pagulasvastane meeleavaldus Valgas. *Delfi TV*, 30. oktoober. Kasutatud 4.05.16 <http://tv.delfi.ee/eesti/video-pagulasvastane-meeleavaldus-valgas?id=72834081>

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Kasutatud 12.04.16 http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pagulasküsimus. (2016). Kasutatud 4.05.2016 <https://valitsus.ee/et/pagulased>

Pagulasseisundi konventsioon. (1997). Riigi Teataja, II osa, nr 6, art 26. Kasutatud 4.05.16 <https://www.riigiteataja.ee/akt/78623>

Pagulastega seotud hoiakud. (2015). Kasutatud 30.05.16 https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/failid/pagulastega_seotud_hoiakud_omnibus.pdf

Palen, L. & Vieweg, S. (2008). The emergence of online widescale interaction in unexpected events: assistance, alliance & retreat. *CSCW*, 8, 117–126.

Papacharissi, Z. (2002). The virtual sphere: Internet as public sphere. *New Media and Society*, 4(1), 9-27.

Parker, S. (2015). *'Unwanted invaders': The representation of refugees and asylum seekers in the UK and Australian print media*. Kasutatud 25.04.16

http://www.gla.ac.uk/media/media_404384_en.pdf

Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup Contact Theory. *Annual review of psychology*, 49, 65-85.

Puusepp, H. (2015). *Kaitsepolitsei aastaraamat*. Tallinn: Iloprint.

Rentel, G. (2016). *Pagulaste konstrueerumine Facebooki kommuuni „Ei pagulastele / Estonians against refugee quotas“ näitel*. Seminaritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

Rohloff, A. (2011). Extending the Concept of Moral Panic: Elias, Climate Change and Civilization. *Sociology*, 45 (4), 643-649.

Rohtla, K. (2015). Tartlased lasteahistaja hirmus: mänguväljaku lähedal kasvavas kuuses käib ihuhädasid rahuldamas alkoholisõltlane. *Õhtuleht*, 21. aprill. Kasutatud 4.01.2016

<http://www.linnaleht.ee/674200/tartlased-lasteahistaja-hirmus-manguvaljaku-lahedal-kasvavas-kuuses-kaib-ihuhadasid-rahuldamas-alkoholisoltlane>

Rustenbach, E. (2010). Sources of Negative Attitudes Toward Immigrants in Europe: A Multi-Level Analysis. *International Migration Review*, 44, 53-60.

Scheve, K. F. & Slaughter, M. J. (2001). Labor market competition and individual preferences over immigration policy. *The Review of Economics and Statistics*, 83 (1), 133-145.

Schwarz, N. & Bohner, G. (2001). The construction of attitudes. A. Tesser & N. Schwarz (Toim), *Blackwell handbook of social psychology: Intraindividual processes* (lk. 436-457). Oxford: Blackwell.

Starbird, K., Palen, L., Hughes, A. L. & Vieweg, S. (2010). Chatter on the red: what hazards threat reveals about the social life of microblogged information. *CSCW*, 10, 241-250.

Tammet, M. & Vasli, K. (2013). PAANIKA FACEBOOKIS: ühiskaardi abil nuhitakse, kas inimene ikka püsib haiguslehel olles kodus? *Õhtuleht*, 19. veebruar. Kasutatud 4.01.16

<http://www.ohtuleht.ee/510721/paanika-facebookis-uhiskaardi-abil-nuhitakse-kas-inimene-ikka-pusib-haiguslehel-olles-kodus>

Teder, M. (2015). Palling: vihakõne pidamise eest tuleb ette näha karistus. *Postimees*, 7. september. Kasutatud 4.05.16 <http://www.postimees.ee/3319285/palling-vihakone-pidamise-eest-tuleb-ette-naha-karistus>

Toetused erakondadele. Kasutatud 19.05.16 <http://www.erakonnad.info/reiting.html>

UNHCR global trends: forced displacement in 2014. (2014). Kasutatud 30.12.15 <http://unhcr.org/556725e69.html>

Uuring: Mida arvab Eesti elanik põgenikest? *ERR*, 20. november. Kasutatud 4.12.15 <http://novaator.err.ee/v/76819615-464e-4982-b84a-d136a8f56e05>

Valentine, G. & McDonald, I. (2004). *Understanding Prejudice: Attitudes Towards Minorities*. London: Stonewell.

Valitsust usaldab pagulasküsimustes vaid 27% elanikest. (2015). Kasutatud 25.05.16 <http://www.turu-uuringute.eu/valitsust-usaldab-pagulaskusimustes-vaid-27-elanikest/>

Varjupaigastatistika. (2014). Kasutatud 04.05.16 <http://aastaraamat.pagulasabi.ee/varjupaigastatistika>

Victor, J. S. (2006). Why the terrorism scare is a moral panic. *The Humanist*, 66 (4), 9.

LISAD

Lisa 1. Intervjuu kava

Isiklikud andmed

Sugu

Vanus

Haridus

Soojendavad küsimused vestluse arendamiseks: sotsiaalmeedia roll

Kui oluliseks Te sotsiaalmeediat oma elus peate?

Kas Te peate end pigem aktiivseks või passiivseks sotsiaalmeedia kasutajaks? Palju Te ise postitate ja jagate infot?

Kui paljude erinevate Facebookis loodud vastu- ja poolt gruppidega olete liitunud?

Põhjused, miks liituti

Kui kaua Te juba olete olnud „Ei pagulastele“ kommuuni liige?

Nimetage palun neid põhjuseid, miks Te otsustasite selle kommuuniga liituda?

Kas olete ühinenud ka mingi teise pagulasteemalise grupiga sotsiaalmeedias? Kui jah, siis millistega? Kui ei, siis miks valisite liitumiseks just „Ei pagulastele“ kommuuni?

Palun nimetage kolm omadussõna, millega võiks kirjeldada seda kommuuni ja seal domineerivat meelsust.

Mis Te arvate, miks niivõrd suur hulk inimesi on „Ei pagulastele“ kommuuniga liitunud?

Kuivõrd need jagatavad postitused „Ei pagulastele“ kommuunis vastavad Teie tegelikele enda vaadetele?

Sisuloome ja selle tähendus liikmete jaoks

Kuivõrd aktiivseks „Ei pagulastele“ kommuuni liikmeks Te end peate?

Mis Te arvate, kui sageli Te ise sinna kommuuni postitate?

Kuivõrd sageli kommenteerite, jagate või laigite teiste liikmete postitusi?

Kui Te ise grupis postitusi teete, siis milliseid nüansse pagulasdebatist Teie loodud sisu enamjaolt puudutab?

Kuidas Teile tundub, millised pagulastemaatikat puudutavaid postitusi kõige enam selles kommuunis jagatakse?

Kuidas Teile tundub, milliseid postitusi kommuunis enim jagatakse? (enda kirjutatud sisu, meedia uudiseid, videoid, fotosid ja karikatuure, blogisid)

On Teil silma jäänud, milliste kanalite lood postitustes enim kajastust saanud on?

(traditsiooniliste meediakanalite uudiseid, nagu Postimees, EPL, The New York Times jne, või alternatiivsete kanalite uudiseid, Uued Uudised, Telegram, MV lehti jne)? Mis te arvate miks kanali lood nii populaarsed on?

Millist sõnumit reeglina Teie arvates need jagatavad postitused kannavad?

Kui Teie ise olete kommuuni mingit uudislugu jaganud, siis kas reeglina jagate mõnda eesti kanali uudist või pigem välismaa meediast läbi jooksnud teksti? Miks?

Kirjeldage mulle palun, kuidas Te reeglina postitusi teete. Näiteks mille põhjal otsustate, mida jagada või kirjutada?

Kuidas Teile tundub, millist sõnumit Teie postitused enamjaolt kannavad?

Pagulasdebati puhul on palju räägitud vihakõnest ja süüdistatud pagulastesse negatiivselt suhtuvaid kodanikke vihakõnes. Mis Te arvate, mis see vihakõne õigupoolest on?

Kui palju tunnetate vihakõne olemasolu Eestis pagulastemaatikas?

Kuivõrd võib Teie arvates „Ei pagulastele“ kommuunis loodud sisu pidada vihakõneks?

Kommuuni roll ühiskonnas

Kas olete märganud meedia huvi „Ei pagulastele“ kommuunis toimuva vastu?

Millega seda huvi põhjendada?

Kuidas Te isiklikult sellesse huvisse suhtute ?

Kuidas Teile tundub, kas meedia kajastused „Ei pagulastele“ kommuuni suhtes on olnud reeglina negatiivsed või positiivsed? Oskate äkki mingeid konkreetseid näiteid tuua?

Kuidas Teile tundub, milline üldse on sotsiaalmeedia pagulasvastaste gruppide roll pagulastemaatika ümber käivas avalikus arutelus?

Mis Te arvate, kuivõrd olulist sisendit võivad sotsiaalmeedia kommuunides jagatud arvamused anda Eesti pagulaspoliitika kujundamisele?

Sageli on avalikus arutelus viidatud sellele, et pagulasküsimus on lõhestanud Eesti ühiskonna kahte leeri – pagulasvastased ja pooldajad. Kuivõrd Teie selliste vastu ja poolt leeride olemasolu tunnetate?

Pagulasdebatis on sageli räägitud ka sellest, et riigijuhid ei võta rahva tahet ja seisukohti pagulasküsimuses kuulda. Mida Teie sellest seisukohast arvate?

Artur Talvik on hiljuti nentunud, et pagulasvastatus, näiteks protestiaktsioonid, aitavad kaasa vaid ühiskonna närvipinge kasvamisele ja hirmu tekkele rahva seas. Müürilehe ajakirjanik Siim Sorokin avaldas eelmisel aastal artikli, kus ta kirjutas, et Facebooki pagulasvastased grupid kütavad, süvendavad ja põlistavad hirmu ühiskonnas. Milliseid tundeid Teis sellised arvamused tekitavad?

Lisa 2. Intervjuude transkriptsioonid (lisatud CD-le)

Lisa 2.1. Intervjuu M42 (lisatud CD-le)

Lisa 2.2. Intervjuu M48 (lisatud CD-le)

Lisa 2.3. Intervjuu M23 (lisatud CD-le)

Lisa 2.4. Intervjuu N58 (lisatud CD-le)

Lisa 2.5. Intervjuu N32 (lisatud CD-le)

Lisa 2.6. Intervjuu N65 (lisatud CD-le)

Lisa 2.7. Intervjuu M35 (lisatud CD-le)

Lisa 2.8. Intervjuu N16 (lisatud CD-le)

Lisa 2.9. Intervjuu M26 (moderaator) (lisatud CD-le)

Lisa 2.10. Intervjuu M34 (moderaator) (lisatud CD-le)